

KOKEMUKSIA VÄKIVALLASTA

- Sosiaalityöntekijöiksi opiskelevien henkilökohtaisten väkivaltakokemusten merkitys alan valintaan

JOHANNA MATIKKA
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2017

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

MATIKKA, JOHANNA: Kokemuksia väkivallasta. Sosiaalityöntekijöiksi opiskelevien henkilökohtaisten väkivaltakokemusten merkitys alan valintaan.

Pro gradu -tutkielma, 66 + 2 s.

Ohjaaja: Hannele Forsberg

Sosiaalityö

Lokakuu 2017

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoitus on selvittää sosiaalityön opiskelijoiden väkivaltakokemuksia ja niiden merkitystä alan valintaan. Kansainvälisen tutkimuksen mukaan sosiaalityön ja muiden auttamisammattien opiskelijoilla on runsaasti väkivaltakokemuksia elämänselämänsä ja niillä on yhteys alan valintaan ja työssä uupumiseen. Tutkin aihetta suomalaisten sosiaalityön opiskelijoiden näkökulmasta, sillä kotimaista tutkimusta tästä aiheesta ei ole aikaisemmin tehty.

Aineistoni (n=76) on kerätty keväällä 2017 sähköisellä haastattelulomakkeella, joka lähetettiin kaikkiin Suomen yliopistoihin, joissa sosiaalityö on oppiaineena. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka analyysissä käytin mixed methods menetelmää eli yhdistän tuloksia esittäessäni sekä laadullista sisältöanalyysiä, että aineiston tuloksien määrällistämistä. Lähestyn teemaa laajasta väkivallan määritelmästä käsin, joka pitää sisällään myös muun kuin fyysisen väkivallan. Tulosten pohjalta sosiaalityön opiskelijoilla on runsaasti väkivaltakokemuksia taustallaan. Opiskelijat raportoivat erityisesti lapsuudessa ja parisuhteessa koetusta väkivallasta. Väkivalta oli eri elämänvaiheissa koettua ja sisälsi monia väkivallan muotoja. Merkittävä osa opiskelijoista tunnisti kokemustensa vaikuttaneen alan valintaan ja toivoi mahdollisuutta niiden käsittelyyn opintojen aikana. Motivaationa alalle hakeutumisessa esiintyy yleinen vaikuttamishalu parantaa väkivallan kokijoiden asemaa tai avun saantia, halu auttaa heikommassa asemassa olevia ja kyky ymmärtää väkivaltaa kokeneita. Kaikki väkivaltaa kokeneet eivät kokeneet omien kokemusten käsittelyä opintojen osana perusteltuna eivätkä kokeneet kokemusten vaikuttaneen alan valintaan. Tutkimuksen pohjalta käy ilmi, että väkivallasta ja etenkin omien kokemusten vaikutuksesta sen kohtaamiseen käydään opinnoissa hyvin vähän, jos lainkaan keskustelua ja monilla opiskelijoilla on uskomus, että väkivallan kohtaamiseen tarvitaan terapeuttisia valmiuksia. Aikaisempi tutkimus tukee havaintoa opintojen sisällä tarjotusta ohuesta väkivaltatyönosaamisesta ja sen ilmiselvistä tarpeista. Tässä tutkimuksessa sosiaalityön opiskelijoiden väkivaltakokemuksista syntyvä kokemustieto ja ammatillinen teoreettinen tieto käyvät mielenkiintoista vuoropuhelua. Kuinka nämä kaksi tiedon lajia sulautuvat yhteen ja minkälaiset eväät opiskelijat saavat näiden tietojen yhteensovittamiseen opintojen aikana?

Avainsanat: väkivalta, resilienssi, alan valinta, opiskelija, sosiaalityö, kokemustieto

University of Tampere
Faculty of Social Sciences

MATIKKA, JOHANNA: Experiences about Violence. Meaning of social work students personal experiences about violence when choosing the profession.

Master's Thesis, 66 + 2 pages

Degree Programme in Social Work

Supervisor: Hannele Forsberg

October 2017

The purpose of this master's thesis was to explore Finnish social work students' (N=76) personal experiences of interpersonal violence and understand how those experiences have impacted their decisions regarding their chosen field within social work. My interest for this topic was piqued by an international research proposing that there is a link between past experiences interpersonal violence and the specific field social workers choose specialize in. There was no pre-existing research on this phenomenon in Finland and my study seeks to fill that gap. The research data was gathered during spring of 2017 from Finnish Universities where social work is currently taught. The data were collected through interviews and the study was carried out as a qualitative study. A mixed methods approach was deployed using both content analysis and quantitative analysis. The results indicate that social work students often have personal experiences of interpersonal violence.

The respondents reported experiences violence especially during childhood and in later intimate relationships. There was a strong link between prior experiences of abuse and one's chosen field of social work. Respondents indicated a need for discussing these experiences during social work studies. Motivation for the for choosing a social work field included: to be able to positively influence the support systems (especially for the most vulnerable populations experiencing violence), to make sure victims of interpersonal violence to have easy access to help, and increase understanding of the overall systems and experiences related to violence in intimate relationships. Prior studies have indicated that social work studies offer very little preparation and knowledge for working with individuals who have experienced interpersonal violence and that this training is greatly needed. This study seeks to combine knowledge from experience and theoretical practices to deepen our collective understanding regarding practices that may add value to the field of social work and support social work students on their personal journey.

Keywords: interpersonal violence, resilience, choosing profession, social work, knowledge through experience, motivation in work

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
2 VÄKIVALTA VALLANKÄYTÖN VÄLINEENÄ	3
2.1 Väki­valta ilmiönä	5
2.2 Lapsuudessa koettu väki­valta.....	7
2.3 Sukupuolittunut väki­valta.....	9
2.4 Väki­vallan pitkäaikaiset vaikutukset.....	15
2.5 Väki­vallasta toipuminen	18
2.6 Opiskelijoiden kokemus väki­valta aiemman tutkimuksen valossa	21
3 SOSIAALITYÖ IHMISTEN KOHTAAMISEN PAIKKANA.....	24
3.1 Kumppanuus sosiaalityössä.....	25
3.2 Naiset auttajina	27
3.3 Elämäkokemukset osana sosiaalityön asiantuntijuutta	30
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	34
4.1 Tutkimustehtävä.....	34
4.2 Aineiston kerääminen ja vastaajien profiili	35
4.4 Aineiston analyysi.....	36
4.5 Narratiivinen lähestymistapa analyysin peilinä.....	38
5 SOSIAALITYÖN OPISKELIJOIDEN VÄKIVALTAKOKEMUKSET	40
5.1 Koetun väki­vallan muodot.....	40
5.2 Väki­valtakokemuksen merkitys alan valintaan	43
5.3 Omien kokemusten käsittely opinnoissa.....	45
5.4 Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset	48
6 POHDINTA.....	56
KIRJALLISUUS	58
LIITTEET.....	67
Liite 1 KIRJOITUSPYYNTÖ.....	67
Liite 2 HAASTATTELULOMAKE	68

"Auttajien ei tarvitse koskaan hävetä sitä elämää, joka on heidän omaansa, eikä kieltää lapsuuden varjoaan. Todelliset vaarat alkavat itsepetoksesta, eivät milloinkaan itsensä tuntemisesta." - Martti Lindqvist

1 JOHDANTO

Päätin kymmenen vuotta sitten vaihtaa alaa ja kouluttautua uudelleen. Olin kokenut vetoa ihmistyön pariin jo nuorena mutta arastelin alalle lähtöä. Muistan tuolloin tuumanneeni, ettei pidä lähteä hoitamaan itseään työn siivellä. Olin varmaankin kuullut ajatuksen joltain itseäni vanhemmalta ja viisaammalta. Lopulta kuitenkin päädyin opiskelemaan ensin sosionomiksi, sen jälkeen sosiologiaa Helsingin yliopiston Avoimessa yliopistossa ja myöhemmin sosiaalityötä Tampereen yliopistossa. Ensimmäisiä tehtäviä sosionomiopinnoissa oli lukea tohtori Martti Lindqvistin klassikkoteos *Auttajan varjo* ja kirjoittaa sen pohjalta viiden sivun essee otsikolla ”Miksi haluan auttajaksi”. Lindqvist (1990) käsittelee teoksessaan ihmistyössä toimivien ammattilaisten elämäkokemusten vaikutusta alan valintaan ja motivaatiota auttamistyön taustalla. Lindqvist esittää satuttaneista elämäkokemuksista syntyneet motiivit varjoina, jotka uhkaavat työntekijän työssäjaksamista, mikäli henkilö ei tunnista kokemustensa vaikutuksia. Satuttaneet elämäkokemukset eivät ole ongelma, niiden torjuminen on. Ajatus oman varjon kanssa tutuksi tulemisesta ja sovussa elämisestä ei ollut uusi, mutta tehtävän jälkeen tuon varjon tunnistamisesta tuli ammatillisen laadun takaaja. Kannan tuota ajatusta mukana edelleen. Ihmiselämään kuuluvan valon ja varjon näkeminen niin itsessä kuin asiakkaissa luo alustan, jonka varassa ihmistyötä voi tehdä eettisesti kestävästi.

Viime syksynä Helsingin Sanomat uutisoi sosiaalityöntekijöiden työuupumuksesta otsikolla ”*Masennusta ja stressiperäistä ahdistusta – mielenterveysongelmat vaivaavat kuntien sosiaalityöntekijöitä*”. Kuntien sosiaalityöntekijöillä on muita ammattiryhmiä enemmän työkyvyttömyyttä, paljastui Työterveyslaitoksen, Turun ja Itä-Suomen yliopistojen sekä Tukholman Karoliinisen instituutin tekemästä tutkimuksesta. Tutkimuksen aineistoissa oli mukana lähes 5 000 suomalaista ja 120 000 ruotsalaista sosiaalityöntekijää, psykologia, erityisopettajaa ja lastentarhanopettajaa. (Helsingin Sanomat 28.10.2016)

Paine kunnallisessa sosiaalityössä on kova. Arjessa vastaan tulevat ilmiöt ovat emotionaalisesti kuormittavia, moni uupuu ja sairastuu. Jäin pohtimaan, onko jo ilmi tulleiden ja kiistämättömien rakenteellisten ongelmien, resurssipulan ja johtamiskysymysten lisäksi joitakin muita, yksilöllisiä uupumiselle altistavia tekijöitä, kuten mahdollinen torjuttu traumaattinen elämäkokemus vai onko omassa elämässä koetut

vaikkeudet, kuten väkivallasta toipuminen kenties tekijä, joka suojaa uupumiselta? Kansainvälisen tutkimuksen mukaan auttajan ammateissa toimivilla ja alaa opiskelevilla on usein väkivaltakokemuksia elämänselänhistoriassaan. Haluan pro gradu -tutkielmassani selvittää, kuinka sosiaalityön opiskelijat sanoittavat väkivaltakokemuksiaan, minkälaisia merkityksiä he kokemuksilleen antavat, kun kokevat, että väkivaltakokemuksella on yhteys alan valintaan ja toivovatko he, että kokemuksia käsiteltäisiin sosiaalityön opinnoissa.

Pro gradu -tutkielmani tuottaa tietoa sosiaalityön opiskelijoiden henkilökohtaisista väkivaltakokemuksista ja nostaa esiin opiskelijoiden omia ajatuksia näiden kokemusten merkityksestä alan valintaan. Lisäksi aineisto tuo esiin toiveita ja ajatuksia mahdollisuudesta käsitellä väkivaltakokemuksia opintojen aikana. Tutkielman tulokset nostavat esiin kysymyksiä siitä, miten väkivaltakokemukset tulisi huomioida opintojen aikana, millä tavoin tulevia ammattilaisia tuetaan väkivaltakokemusten käsittelyssä jo opiskeluaikana, kuinka kokemukset liitetään osaksi omaa ammatti-identiteettiä, asiantuntijuutta sekä integroidaan käyttövoimaksi työssä, sen sijaan, että ne toimivat mahdollisina uupumisen ja sijaistraumatisoitumisen juurina. Tutkielman tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää sosiaalityön ja muiden sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden koulutuksen sisältöjen kehittämisessä, jo työelämässä toimivien sosiaalityöntekijöiden kouluttamisessa ja väkivaltatyön kehittämisessä.

Työnantajani Ensi- ja turvakotien liitto toimi pro gradu -tutkielmani kumppanina. Työni näkökulmasta sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kyky kohdata väkivaltaa, puuttua siihen ja auttaa väkivaltaa kokeneita ihmisiä on kiinnostava teema. Pro gradu -tutkielma on ollut mahdollisuus tarkastella väkivaltaa erityisesti opiskelijan ja ammatillisen koulutuksen näkökulmasta. Tutkielmaraporttini etenee siten että, ensimmäisessä luvussa taustoitan tutkimaani. Käsitelen ensin teoreettista viitekehystä; väkivaltaa vallankäytön välineenä, väkivaltaa monisyisenä ilmiönä sekä sukupuolittunutta väkivaltaa. Tämän jälkeen käsitelen väkivallan kokemisesta johtuvia traumaattisia ja pitkäaikaisia vaikutuksia sekä toipumiseen vaikuttavia tekijöitä. Toisessa luvussa käsitelen sosiaalityötä vuorovaikutukseen pohjautuvana auttamistyönä ja naisvaltaisena ammattina sekä elämäkokemuksia tiedon tuottajina, sosiaalityön kontekstissa. Kolmannessa luvussa käsitelen tutkimuksen taustaa ja perusteita, esittelen tutkimustehtävän, aineiston keruun ja analyysin. Neljännessä luvussa esittelen tutkimustuloksia ja esitän tulosten pohjalta

johtopäätöksiä. Lopuksi pohdin tutkimukseni nostamia kysymyksiä ja esitän jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 VÄKIVALTA VALLANKÄYTÖN VÄLINEENÄ

Tässä luvussa käsittelen väkivaltaa vallankäytön välineenä, väkivaltaa ilmiönä ja tämän jälkeen sukupuolittunutta väkivaltaa. Lisäksi käsittelen väkivallan pitkäaikaisia vaikutuksia ja traumatisoitumista sekä väkivallasta selviytymistä. Keskityn erityisesti lähisuhteissa tapahtuviin väkivallan muotoihin, joita aineistossani lähes poikkeuksetta kuvattiin. Luvun lopussa esittelen aiempaa tutkimusta opiskelijoiden väkivaltakokemuksista.

Ihmissuhteissa väkivalta vallan käytön välineenä, on fyysisten seurausten osalta usein rikosoikeudellisessa mielessä rangaistava teko, joka rajuimmista tilanteista ylittää uutiskynnyksen. Lehtien otsikot perhesurmista jäävät helposti mieleen mutta harvemmin tunnistetaan jokapäiväisessä elämässä vastaan tulevaa arkista väkivaltaa. Kodeissa, kouluissa ja työpaikoilla tapahtuu henkisiä ja fyysisiä tekoja, jotka ovat haavoittavia ja vaikutuksiltaan laaja-alaisia mutta joita ei aina nimetä väkivallaksi. Kiusaaminen, häirintä, vaino ja lasten kuritus ovat kaikki nimiä ilmiöille, jotka usein täyttävät väkivallan kriteerit mutta joita ei systemaattisesti tuomita väkivallaksi. Väkivaltaan puuttuminen edellyttää väkivallan tunnistamista ja tunnistaminen edellyttää tietoa ja ymmärrystä ilmiön muodoista ja vaikutuksista. Lähisuhteissa tapahtuva tai tapahtunut väkivalta on ilmiö, joka on usein läsnä sosiaalityön asiakastyössä. Pro gradussani käsittelen väkivaltaa erityisesti lähisuhteissa tapahtuvana ihmisoikeusloukkauksena.

Väkivalta on vakava kansanterveyteen ja sitä kautta kansantalouteen vaikuttava tekijä. Lähisuhdeväkivalta aiheuttaa uhreille psyykkistä ja fyysistä sairastamista sekä inhimillistä kärsimystä, mistä aiheutuu sekä kansallisten, että kansainvälisten tutkimusten mukaan terveydenhoito- ja sosiaalipalvelujärjestelmälle huomattavia kustannuksia. Monet kansanterveydellisesti merkittävimmistä sairauksista ja haitallisista elämäntavoista liittyvät lapsuudessa koettuun kaltoinkohteluun. (Felitti 1998, 246.) Edellä viitataan amerikkalaiseen *Adverse Childhood Experiences* tutkimukseen, jossa kävi ilmi lapsuudessa koetun väkivallan ja sairastavuuden sekä varhaisen kuoleman merkittävä keskinäinen yhteys.

Väkivallan ja vallan kytkös on sosiaalityöissä usein käsitelty aihe. Valta on läsnä kaikissa ihmisten välisissä suhteissa, instituutioissa ja arkisessa toiminnassa erilaisilla areenoilla, kuten työpaikoilla, kouluissa ja perheessä (Saaristo & Jokinen 2009, 189). Valtaa voidaan

käyttää eettisesti kestäväällä tavalla tai loukkaavin ja haitallisoin keinoin. Sosiaalityössä viranomaisena on jossain määrin aina vallan käyttäjä, minkä vuoksi väkivaltaa käsiteltäessä on huomioitava myös rakenteellisen väkivallan taso. Sosiologian tunnetuimpiin teoreetikoihin kuuluvan Max Weberin määritelmän mukaan ”*valta on toimijan kyky toteuttaa omaa tahtoaan muiden vastustuksesta huolimatta*” (Saaristo & Jokinen 2009, 186). Yhteistä kaikille väkivaltateorioille on vallan väärinkäytön tunnistaminen. Filosofi ja politiikan teoreetikko Hannah Arendt korostaa vallan ja väkivallan eron tärkeyttä. Väkivalta ei ole legitiimiä vaan tarvitsee välineellisenä toimintana oikeutuksen päämääränsä saavuttamiseksi toisin kuin valta. Väkivalta on usein keino valta-aseman saavuttamiseksi (Ronkainen 2017, 20). Väkivalta on aina arvolutunut käsite, joka sisältää moraalisen kannanoton, sen nimeäminen sisältää eronteon tahallisen ja tahattoman vahingoittamisen välillä (em. 19). Kaikkea fyysistä loukkaamista ei voi nimetä väkivallaksi. Tapaturmat eivät esimerkiksi ole väkivaltaa.

Väkivallan kriminalisoiminen on edennyt julkista tilaa ja yhteiskuntarauhaa häiritsevistä väkivallan kriminalisoinnista, kohti yksityisessä tapahtuvan väkivallan säätelyä (Ronkainen 2017, 20). Ihmisoikeuksiin kiinnittyvä poliittinen keskustelu ja paine, on haastanut valtioita toimimaan aktiivisemmin väkivallan vähentämisen puolesta, perustamaan väkivallan vastaisia ohjelmia sekä tarjoamaan väkivallan kokijoille turvaa turvakotipaikkojen muodossa. Suomessa vuonna 2015 ratifioidun Istanbul sopimuksen myötä turvakotien rahoitus siirtyi valtion vastuulle ja uusia turvakoteja on perustettu (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 55). Tämä kehitys on positiivinen vallankäytön ilmentymä; valtiovaltaa käytetään heikomman suojeluun ja epäoikeudenmukaisen vallankäytön vähentämiseen. Oikeusperustainen ote lähisuhteiden väkivallan tarkasteluun korostaa jokaisen ihmisen oikeutta turvaan ja väkivallattomaan elämään. Pidän tätä lähestymistapaa tärkeänä viitekehyyksenä. Sosiaalityössä toteutetaan laein säädelyä viranomaistehtävää, jonka pohjalla on pyrkimys edistää ihmisoikeuksien toteutumista yhteiskunnassa.

2.1 Väkivalta ilmiönä

Käsittelen tässä luvassa väkivaltaa ilmiönä ja erityisesti sen muotoja läheisissä ihmissuhteissa. Kiinnityn tarkastelemaan väkivaltaa sen laajan määritelmän kautta, joka tunnistaa fyysisen väkivallan lisäksi myös muut väkivallan muodot.

World Health Organization määrittelee väkivallan seuraavasti:

”Fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai voi johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriöön tai perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen” (WHO 2002, 21.)

Laaja määritelmä väkivallasta sisältää fyysisen ja seksuaalisen väkivallan lisäksi väkivallan henkiset muodot, kuten nimittelyn, haukkumisen, painostuksen, uhkailun, pelottelun ja vainon. Edellä mainittujen muotojen lisäksi väkivallan laajempaan määrittelyyn sisältyy taloudellinen, uskonnollinen ja kunniaan liittyvä väkivalta. (WHO 2002, 21-24.) Väkivallan kapeampi määritelmä, jota on käytetty mm. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen kyselyssä (Kunttu, Pesonen & Saari 2016, 80-81), tunnistaa vain osan edellä mainituista väkivallan muodoista.

WHO määrittää väkivallan maailmanlaajuisesti terveysongelmaksi ja toteaa sen olevan 15-44-vuotiaiden keskeisiä kuolinsyitä maailmassa (WHO 2002, 19). Väkivalta ei ole meiltä piilossa vaan tulee vastaan niin mediassa kuin arkisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Riippuu kuitenkin yksilön ja yhteiskunnan asenteista, uskomuksista ja normeista, tunnistetaanko väkivalta väkivallaksi. Mikäli väkivalta on normalisoitua, huomatuksi tulee vain poikkeuksellinen tai äärimmäisyys (Ronkainen 2017, 23.) Esimerkkinä tästä on naisten tekemien henkirikosten erilainen uutisointi mediassa (em. 30). Naiset tekevät parisuhteissa henkirikoksia huomattavasti harvemmin kuin miehet mutta niistä uutisoidaan usein eri tavoin. Arkisessa elämässä väkivallan normalisointi usein periytyy; lapsuudessaan kuritettu kurittaa usein vanhempana itsekkin lapsiaan. Kasvatuksellista väkivaltaa, kuten tukkapölyä, ei systemaattisesti nimetä väkivallaksi, vaikka lapsen piiskaaminen on suurimman osan mielestä väärin ja laki fyysisestä kurituksesta on Suomessa muuttunut jo vuonna 1984 (Sariola 2014, 5). Parisuhteessa ilmenevä toisen osapuolen kontrolli, kuten puhelimen tai sähköpostin luvatta tutkiminen voidaan nimetä

mustasukkaisuudeksi mutta eron jälkeinen vaino on yhteiskunnallisella tasolla tunnistettu väkivallaksi ja kriminalisoitu vuonna 2014.

Väkivaltaa voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta käsin riippuen siitä, minkälaisesta väkivallasta milloinkin puhutaan, kuka on väkivallan tekijä ja kuka sen kohteena. Väkivaltaa voidaan tarkastella yhteisöllisenä, poliittisena tai institutionaalisenä ilmiönä mutta tässä tutkielmassa keskityn tarkastelemaan väkivaltaa läheisissä ihmissuhteissa tapahtuvana ihmisoikeusloukkauksena. Perhe- ja/tai parisuhteessa ilmenevä valta-asetelmat, niiden horjuminen ja niistä käytävä kamppailu voi ilmentyä monen muotoisena väkivaltana. Termeillä on merkitystä luodessamme ymmärrystä erilaisista ilmiöistä, minkä vuoksi on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, mistä väkivallan muodosta milloinkin puhutaan. Auli Ojuri on tutkinut väitöskirjassaan (2004) parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten tarinoita ja nostaa esiin väkivallan käsitteiden merkityksen. Tapauksissa, joissa väkivallan tekijänä on mies ja sen kohteena nainen, on syytä tunnistaa naisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteet. Kun käytetään perheväkivallan käsitettä, hämärtyy helposti se, kuka on väkivallan tekijä ja kuka sen kokija (Ojuri 2004, 15-19). Perheterapeuttinen lähestymistapa saattaa nimetä väkivallan tavaksi ratkaista suhteessa ilmeneviä konflikteja, jolloin parisuhteen osapuolet nähdään tasavertaisina kumppaneina, joilla on suhteessa yhtä paljon valtaa ja resursseja. Tällöin saattaa jäädä tunnistamatta osapuolten erilainen asema ja suhde väkivallan tekoihin. (Ronkainen 2017, 33.)

Tutkimuskirjallisuudessa väkivaltaa tyypitellään usein väkivallan keinon perusteella, jolloin voidaan puhua fyysisestä, henkisestä, seksuaalisesta, hengellisestä tai taloudellisesta väkivallasta. Väkivallan muotoja tarkastellaan tällöin oman dynamiikkansa kautta, joka perustuu aina resurssien ja vallan epätasaiseen jakautumiseen osapuolten välillä. (Ronkainen 2017, 23.) Tyypiteltäessä väkivaltaa edellä mainituin tavoin unohtuu kuitenkin helposti väkivallan muotojen päällekkäisyys ja yhtäaikaisuus. Lähisuhteissa tapahtuva väkivalta on muodoiltaan usein moninaista.

Väkivallan dynamiikassa on oleellista huomioida väkivallan seuraukset: mitä tapahtuu väkivallan jälkeen, miten väkivalta vaikuttaa ihmisten välisiin suhteisiin ja miten se vaikuttaa yksilöön itseensä. Väkivalta tekee jakoja ihmisten kesken, muokkaa mukana olevien toimijuutta, valta-asemaa ja muuttaa vuorovaikutussuhteita ihmisten välillä (Ronkainen 2017, 22). Väkivallan tiedetään vaikuttavan negatiivisesti kaikkiin sen osapuoliin ja sitä pidetään merkittävänä ihmisen hyvinvointia uhkaavana tekijänä (Felitti

1998, 246). Väkivalta on ilmiönä usein itseään toteuttavaa. Se voi käantyä myös itseen esimerkiksi viiltelynä, päihde- ja muina riippuvuuksia.

Lasten ohella vanhukset ja vammaiset, ovat haavoittuvuutensa vuoksi ryhmiä, jotka ovat väkivallan riskiryhmässä. Vanhuksiin ja vammaisiin kohdistuu väkivaltaa sekä lähisuhteissa mutta myös laitoksissa, joissa heidän hoitoaan voidaan laiminlyödä, heitä käsitellään kovakouraisesti tai väkivaltaisesti (WHO 2002, 152-153). Rakenteellinen väkivalta on yhteiskunnallisten resurssien epätasaista jakautumista ja valtajärjestelmien ylläpitoa, jotka luovat tilanteita, joissa tietyt ihmisryhmät joutuvat marginaaliseen asemaan ja epäoikeudenmukaisen kohtelun kohteeksi (Ronkainen 2017, 26). Laitoksissa tapahtuvan väkivallan huomiotta jättäminen ja intervention laiminlyönti ovat rakenteellisen väkivallan muotoja.

2.2 Lapsuudessa koettu väkivalta

Lapsen roolista väkivallan keskellä kasvavana perheenjäsenenä on kiistelty. Lapsia on kutsuttu perheväkivallan unohdetuiksi ja vaiennetuiksi osapuoliksi. Aikaisemmassa perheväkivaltaa koskevassa keskustelussa lapsi tunnistettiin väkivallalle altistujana. Nykyään lapsi tunnustetaan myös väkivallan kokijana siinäkin tapauksessa, ettei häneen itseensä ole kohdistunut suoraa fyysistä väkivaltaa (Ellonen, Piispa, Peltonen & Oranen 2013, 7-9; Hautanen 2017, 126). Perheissä, joissa väkivalta on vakiintunut osaksi arkista vuorovaikutusta sen muodot ovat moninaiset. Henkisen väkivallan; nimittelyn, uhkailun ja pelottelun lisäksi ilmenee usein fyysistä väkivaltaa. Tutkimusten mukaan vanhempien välinen väkivalta lisää merkittävästi molempien vanhempien riskiä kohdella lasta väkivaltaisesti. Ne lapset, jotka kokevat väkivaltaa kodeissaan, kokevat sitä useammin myös kodin ulkopuolelle, kuten kiusaamista kaverisuhteissa. (Hautanen 2017, 126-127.)

Aikuisten välisen väkivallan lisäksi perheissä esiintyy sisarusten välistä väkivaltaa, joka on varsin yleistä mutta huonosti tunnistettua. Sisarusten välillä tapahtuva väkivalta nimetään usein nahisteluksi tai riitelyksi ja tulee näin helposti normalisoiduksi, vaikka sen vaikutukset ovat yhtä haitallisia kuin muidenkin väkivallan muotojen (Pitkänen 2014, 36-37). On myös mahdollista, että lapsi on perheessä väkivallan tekijä ja aikuinen sen kohteena. Nuorten ja aikuisten arkisissa kohtaamisissa kurin ja kontrollinen korostuminen voi johtaa konflikteihin ikäpolvien välillä, myös väkivaltaan (Honkatukia 2017, 332-334).

Väkivallan tekijä voi olla myös joku muu kuin ydinperheen jäsen, esimerkiksi isovanhempi, jolla on tiukempi käsitys esimerkiksi kasvatuksellisista tai kurinpidollisista kysymyksistä.

Väkivallan kohteeksi joutuminen läheisen ihmisen taholta, kuten oman vanhemman tai puolison, on erityisen haavoittavaa suhteen intiimin laadun vuoksi (Husso 2003, 149). Aikuisten lapsiin kohdistuva väkivalta on usein kasvatuksellisin syin perusteltua. Noora Ellosen tekemän tutkimuksen mukaan pienten lasten äideistä huomattava määrä; 44 % kertoo kurittaneensa lastaan fyysisesti (Ellonen 2012, 83). Lapsiuhritutkimusten mukaan lapsiin kohdistuva väkivalta on yhtä usein äidin kuin isän tekemää (Hautanen 2017, 128). Lapsiin kohdistuvasta väkivallasta käytetään usein yläkäsitettä kaltoinkohtelu. Kaltoinkohtelun käsite sisältää fyysisen ja henkisen väkivallan lisäksi fyysisten, emotionaalisten ja sosiaalisten tarpeiden laiminlyönnin. Laiminlyönnin vaikutukset ovat vaarillisimpia pienten imeväisikäisten lasten kohdalla mutta niillä on todettu olevan pitkäaikaisia vaikutuksia myös vanhempien lasten kokemana. (Sinkkonen 2012, 276). Kasvatuksellisin syin perusteltua lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa kutsutaan kuritusväkivallaksi (Ellonen 2012) tai kasvatukselliseksi väkivallaksi (Ensi- ja turvakotienliitto 2016). Kuritusväkivalta erottuu muusta väkivallasta nimenomaan aikuisen kasvatuksellisen intension kautta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 16). Kasvatuksellisin tarkoituksin perusteltu väkivalta voi muodoiltaan olla lähes mitä tahansa väkivallan ilmiöön kuuluvista muodoista, joita hyödyntäen aikuinen pyrkii ohjaamaan, muuttamaan, kontrolloimaan tai lopettamaan lapsen epätoivottua käytöstä ja ylläpitämään omaa auktoriteettiasemaansa. Kasvatuksellinen väkivalta on usein perheyhteisössä kollektiivisesti hyväksyttyä tai aihe, joka aiheuttaa vanhempien välillä erimielisyyttä kasvatuskäytännöistä.

Lapsen oikeuksien sopimus (1991) korostaa lapsen oikeutta väkivallattomaan kasvuun ja turvalliseen lapsuuteen ja haastaa lasten ja vanhempien välillä olevan perinteisen autoritaarisen suhteen. Lapsen oikeuksia kunnioittava kasvatus pyrkii antamaan lapselle valmiuden määrätä itsenäisesti asioistaan täysi-ikäiseksi tultuaan (Hakalehto-Wainio 2013, 22-30). Lapsi tulee sopimuksen valossa nähdäksijä subjektina, jolla on kyky tuottaa tietoa omista kokemuksistaan ja osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Lapsi ei ole vain perheessä elävä objekti tai perheväkivallan keskellä vanhemmilleen lojaali altistuja vaan aktiivinen toimija myös väkivaltatilanteissa (Ojuri 2004, 113-117).

Kasvatus voi joko edistää tai murentaa ihmisten ja sukupuolten välistä tasa-arvoa. Niin sanotulla mustalla pedagogiikalla kasvatettiin viime vuosisadan puolella kilttiyttä,

kuuliaisuutta ja kunnollisuutta. Väkivallan käyttö kasvatuksen keinona oli yleisesti hyväksyttyä eikä sitä vieläkään systemaattisesti mielletä tuomittavaksi edes Suomessa (Sariola 2014). Lasta fyysisesti kurittava aikuinen löi ”lapsen omaksi parhaaksi”. (Oksanen 2008, 233.) Sittemmin yhteiskunta on merkittävästi muuttunut ja lapsen fyysinen kurittaminen on kielletty Suomessa vuodesta 1984. Vanhanaikaisille kasvatustapojen ei kuitenkaan systemaattisesti annettu korvaavia malleja. Positiivinen kasvatustapa on noussut vahvasti keskusteluun vasta 2010-luvulla. Tasa-arvoisten ihmissuhteiden tukeminen jo varhain empatiaa eli myötätunnon taitoa vahvistamalla, juurruttaa väkivallalle kestävästä vastavoimasta.

Mediaväkivalta on laajalle levinnyttä arkista kuvastoa televisiossa ja pelimaailmassa. Pelit, joissa väkivaltaa käyttävä sankari ei kuole vihollisen iskuista tai luodeista vaan nousee yhä uuteen taisteluun, on nimetty mustan pedagogiikan uudelleensyntymäksi. Kaupallisten välineiden avulla lapsille tuotetaan näennäinen autonomian tunne, joka tuottaa myöhemmin väistämättömiä pettymyksiä. (Oksanen 2008, 234-235.) Positiivinen pedagogiikka antaa vastavoimaa tälle kehitykselle ja korostaa läheisten ja turvallisten ihmissuhteiden merkitystä, tunteiden tunnistamisen tärkeyttä, tunteiden jakamista ja niistä puhumista, lapsen toimijuutta yhteisön jäsenenä, hyvien ihmissuhteiden kehittymistä ja kasvattajien välistä yhteistyötä. (Kumpulainen, Mikkola, Rajala, Hilppö & Lipponen 2014, 226-229.) Positiivinen kasvatustapa voi toimia merkittävänä väkivaltaa ennaltaehkäisevänä voimana, kun se otetaan koko yhteiskunnan arvopohjaksi.

2.3 Sukupuolittunut väkivalta

Tarkastelen seuraavaksi väkivaltaa erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan näkökulmasta. Sosiaalityö on naisvaltainen ala, joka käy ilmi myös aineistoni merkittävästä sukupuolisesta jakautumisesta. Tässä luvussa käsittelen väkivallan ja sukupuolen yhteen kietoutumista sekä yhteiskunnan toimia sukupuolittuneen väkivallan vähentämiseksi.

Lähisuhdeväkivalta on uudella vuosituhatluvulla siirtynyt kotien yksityisestä asiasta julkiseksi ja poliittiseksi kysymykseksi monien mielestä feministisen teorian ja keskustelun ansiosta (Ojuri 2004, 25-27; 105-106). Naisiin kohdistuva väkivalta on vakiintunut ihmisoikeusdiskurssi (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 51). Termillä viitataan naisten kokemaan, sukupuolen perusteella kohdistettuihin väkivallan muotoihin, joita naiset

kokevat yhteiskunnallisen asemansa vuoksi. Naisiin kohdistuvan väkivallan termi auttaa hahmottamaan ja analysoimaan sukupuolen, vallan ja väkivallan eri muotojen keskinäistä yhteyttä. Miehiin kohdistuva väkivalta voisi terminä avata vastaavan, erityisesti miesten yhteiskunnalliseen asemaan liittyvän väkivallan, kuten miesten osuuden sodankäynnissä (Ronkainen 2017, 30-31.)

Feministinen teoria, jonka käsitteistöön sukupuoli oleellisesti kuuluu, ei ole yhden asian teoria vaan nostaa esiin laajan vallan ja arvojen järjestelmän, jolla ylläpidetään sukupuolirooleja ja niihin liittyviä yhteiskunnallisia rakenteita. Sukupuolten välisiä suhteita ohjaa yhteiskunnan asettamat ja ylläpitämät naisten ja miesten sosiaalisia rooleja ylläpitämät normit, velvollisuudet ja oikeudet. (Ojuri 2004, 90-92; 104-107; Ronkainen 2017, 33.) Sukupuoli käsitteenä ei kata yksin biologista sukupuolta vaan sillä viitataan aina myös sosiaaliseen sukupuoleen. Sukupuoli on eroja tekevä kategoria. Sukupuolieron teoria on Simone de Beauvoirin kehittämä ja useiden muiden teoreetikkojen edelleen jalostama. Sukupuolten välinen ero on muutakin kuin biologinen ja sitä toisennetaan sekä yksityisessä, että julkisessa toiminnassa. Sukupuolieron teoria kiteyttää monet teoriat naisen toiseudesta ja esittää että, nainen rakentuu universaalisti mutta maskuliinisen subjektiuden kautta toiseksi. Kun naiseus peilautuu vertailussa aina mieheen, hän on miehen negaatio: kaikkea mitä mies ei ole (Parente-Capková 2005, 144).

Sukupuolittunut ja sukupuolistunut väkivalta ovat käsitteinä lähellä toisiaan.

Sukupuolistunut väkivalta viittaa väkivallan ja sukupuolen nivoutumisesta yhteen kulttuurisen, rakenteellisen ja toimijatason kanssa eikä viittaa sukupuolten kahtiajakoon vaan dynamiikkaan ja prosessiin, kun taas sukupuolittunut väkivalta kuvaa väkivallan lopputulemaa. Molemmat käsitteet nousevat feministisestä tutkimuksesta. (Ronkainen 2017, 29.) Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja poistamista koskeva Istanbulin sopimus astui Suomessa voimaan 1.8.2015. Sopimus on merkittävä poliittinen tunnustus feministisestä teoriasta nousevalle ymmärrykselle väkivallan sukupuolittuneesta luonteesta. Erityisen räikeitä sukupuolten väliset erot ovat vakavan fyysisen ja seksuaalisen väkivallan kohdalla. Euroopan unionin perusoikeusviraston (European Fundamental Rights Agency, FRA) vuonna 2014 julkaistu raportti nostaa esiin naisiin kotona, työssä, julkisilla paikoilla ja verkossa kohdistuvan väkivallan laajuuden. FRA:n tutkimusraportti tuo esiin aikuisten naisten kokeman väkivallan lisäksi myös naisten lapsuudessaan kokeman fyysisen ja seksuaalisen väkivallan. Tutkimuksen mukaan

Suomessa 33% 15 vuotta täyttäneistä ja sitä vanhemmista naisista on kokenut fyysistä ja/tai seksuaalista väkivaltaa (Euroopan unionin perusoikeusvirasto FRA 2014, 20).

Kun väkivaltaa tarkastellaan yleisesti, miesten tekijyys mutta myös uhrius korostuvat. Erityisesti kollektiivinen, poliittinen ja ryhmien harjoittama väkivalta on miehistä. Miehet kokevat naisista eroten, väkivaltaa tyypillisimmin tuntemattoman henkilön taholta (Piispa & Heiskanen 2017, 80). Arto Jokinen toteaa artikkelissaan Maskuliinisuus ja väkivalta (2017), että pojat sosialisoidut väkivaltaan varhain. Väkivallan uhka on läsnä poikien arjessa jatkuvasti; koska tahansa toinen poika tai mies voi tulla haastamaan riitaa. Lasten ja nuorten uhritutkimuksesta käy ilmi, että 15-vuotiaista pojista 40% on kokenut väkivaltaa tai sen uhkaa kuluneen vuoden aikana, 90% tapauksista tekijänä on toinen mies tai poika (em. 40). Jokinen esittää miesten väkivallan olevan kytköksissä kulttuuriseen käsitykseen maskuliinisuudesta, jota tuetaan muun muassa asevelvollisuudella. Nuorten miesten katsotaan soveltuvan systemaattiseen, organisoituun ja laajamittaiseen väkivaltaan henkisten ja fyysisten ominaisuuksien perusteella naisia paremmin. Miesten koulu- ja armeija-aikaisiin kokemuksiin liittyy systemaattista psykologista terroria, jonka tarkoitus on opettaa miehet vahvemman oikeuteen (Oksanen 2008, 231). Jokisen mukaan miesten tekemä väkivalta on maskuliinisuuteen kytkeytyvää sukupuolittunutta väkivaltaa, jonka kohteena ovat naiset, lapset, miehet ja väkivallan tekijät itse. (Ronkainen 2017, 38.)

Naisten ja miesten kokemat väkivallan muodot ovat tilastojen ja tutkimusten valossa erilaisia (Ronkainen 2017, 29). Henkirikostilastot 1800-luvun alusta 2010-luvulle osoittavat, että sodat vaikuttavat molempien sukupuolten osalta henkirikosten kasvuun mutta alkoholin tarjonnan muutokset eivät selvästi erotu tilastoissa naisiin kohdistuvan henkirikollisuuden kasvuna, toisin kuin miesten. Poliisitilastoissa parisuhdeväkivaltaa koskevat ilmoitukset ovat selvästi sukupuolittuneet, vuoden 2014 poliisin tietoon tulleista parisuhdeväkivallan uhreista 80 % oli naisia. Vuosien 2011-2015 poliisitilastoiden mukaan raiskausten uhrina oli lähes poikkeuksetta nainen. (Piispa & Heiskanen 2017, 20, 71-74.). Emmi Lattu (2016) on tutkinut naisten tekemää väkivaltaa ja hänen tutkimuksestaan käy ilmi, että naisen väkivallan kohteena ovat pääosin läheiset ihmiset. Väkivalta tuntemattomiin kohdistettuna on tilastojen ja tutkimusten valossa hyvin miehinen ilmiö (em. 81).

Markku Heiskasen ja Elina Ruuskasen tutkimuksen (2010) *Tuhansien iskujen maa*, mukaan miehiin ja naisiin kohdistuu väkivaltaa parisuhteessa yhtä usein. Erot sukupuolten välillä ovat merkittäviä seksuaalisen väkivallan ja entisen kumppanin tekemän väkivallan

osalta. Erot sukupuolten välillä olivat merkittäviä myös väkivallan seurausten osalta. Naisille aiheutuu parisuhteessa koetusta väkivallasta yli kaksi kertaa yleisemmin fyysisiä vammoja, kuin miehille ja heihin kohdistuu väkivaltaa parisuhteen aikana kertoina useammin, kuin miehiin. (Piispa & Heiskanen 2017, 81-83.) Entisen kumppanin tekemä väkivalta on huomattavasti yleisempää naisten kohdalla. Heiskanen ja Ruuskanen (2010) tekemän tutkimuksen mukaan 40 prosenttia naisista on kokenut entisen puolison tai seurustelukumppanin tekemää väkivaltaa. Tutkimusten mukaan on harvinaista, että puoliso, joka ei ole käyttänyt väkivaltaa parisuhteen aikana aikaisemmin muuttuu väkivaltaiseksi vasta suhteen päätyttyä. (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 18.)

Sukupuolilla on yhteiskunnassa perinteisesti ollut selvät omat tehtävät. Feminiinisyyteen liitetyt arvostetuimmat piirteet ovat hoiva, uuden elämän tuottaminen ja vaaliminen sekä empatia, joka on väkivallan vastavoima. Maskuliinisyyteen liitetyt piirteet ovat voima, valta ja ulospäin suuntautunut aktiivisuus, jotka eivät asetu ristiriitaan väkivallan kanssa. (Ronkainen 2017, 20.) Atte Oksanen tarkastelee artikkelissaan ”Lapsuus ja satuttaminen kulutusyhteiskunnassa” Inequal Childhood: a comparative study in Nordic Countries-projektin kvantitatiivisen aineiston pohjalta sukupuolten välisiä eroja. 7-13 -vuotiaiden tyttöjen ja poikien CDI- ja väkivaltalomakkeen vastaukset eroavat toisistaan merkittävästi. Suurimmat erot ovat tyttöjen ja poikien ajatuksissa suhteessa heihin itseensä esimerkiksi siinä, kuinka usein lapset ilmoittavat itkevänsä. Mitä vanhemmaksi pojat tulevat sitä vähemmän he ilmoittivat itkevänsä. Ero sukupuolten välillä kasvoi iän myötä edelleen. Poikien luottamus itseensä ja omaan kyvykkyyteensä, niin sanottu egotismi oli selvästi tyttöjä vahvempaa. Korkealla egotismilla ja halulla vahingoittaa toisia oli suora yhteys poikien vastauksissa. Korkean egotismin piiriin kuuluvista pojista 57% kertoi haluavansa satuttaa toisia. Tytöillä korkea egotismi sulki pois lähes täydellisesti halun vahingoittaa toisia. (Oksanen 2008, 228-232). Edellä esitetyn pohjalta voidaan päätellä, että yhteiskunta sosiaalistaa lapsia sukupuolen perusteella edelleen eri tavoin, positiivisesta sukupuolten välisestä tasa-arvo kehityksestä huolimatta.

Parisuhteessa väkivalta on jännitteinen kysymys. Väkivallan teot tapahtuvat usein yksityisissä tiloissa, jolloin ulkopuoliset todistajat puuttuvat ja tapahtumat jäävät yksin kokijan ja tekijän tietoon. Kodin yksityisyydessä tapahtuvat teot eivät tule ulkopuolisten tietoon, ellei joku osapuolista puhu tai hae apua. Väkivalta, jonka ulkopuolinen havaitsee esimerkiksi näkyvien jälkien myötä, ei leimaa kaikkea lähisuhteissa tapahtuva väkivaltaa. Väkivalta voi ilmetä kontrollina, kiusaamisena, koti terrorina tai vainona, mitä ulkopuolisen

on vaikea havaita ja hankala sen takia puuttua (Marttala 2011, 37-42 & Uusivuori 2011, 166-167). Väkivallan uhri joutuu usein pohtimaan, onko hänen kokemansa todeksi osoitettavissa tai ulkopuolisten mielestä uskottava (Ojuri 2004, 128-129).

Perheterapeuttisessa työssä väkivaltaa lähestytään systeemisellä ja vuorovaikutukseen kiinnittyvänä ilmiönä. Sen sijaan feministisestä viitekehyksestä käsin väkivaltaa lähestytään kulttuurisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä, kysyen mitä väkivallasta seuraa, miten osapuolten toimijuus ja valtasuhteet asettuvat suhteeseen keskenään.

Monitieteellistä lähestymistä tarvitaan väkivallan ymmärtämiseksi. Ilmiötä tulee tarkastella niin yksilöllisestä, yhteisöllisestä kuin yhteiskunnallisesta näkökulmasta käsin. Erilaiset johtopäätökset siitä, mitä väkivallan vähentämiseksi pitäisi tehdä, eivät johdu keskenään eriävistä tutkimustuloksista, vaan siitä miten väkivaltaa käsitteellistetään ja kenen kohtaamasta väkivalta ollaan huolissaan. (Ronkainen 2017, 33).

Valta-asetelmaltaan epäsymmetrisissä suhteissa ja patriarkaalisen ideologian hyväksyvät asenteet lisäävät väkivallan mahdollisuutta parisuhteessa (Ojuri 2004, 93-94; Ronkainen 2017, 33). Mieslähtöisen ja isällisen eli patriarkaalisen vallan ja kunnian suojelua voidaan tunnistaa niin lähisuhteissa tapahtuvan, kuin yhteisöllisten väkivallan muotojen taustalta. Perhe voi kollektiivisesti syyllistyä väkivaltaan, kuten kunniaväkivaltaan. Kunniaväkivalta viittaa henkilön psyykkiseen painostukseen, väkivaltaan tai sen uhkaan tilanteessa, jossa kyseistä henkilöä epäillään yhteisöllisten siveysperiaatteiden loukkaamisesta. Perheen, suvun ja yhteisön miehet vartioivat erityisesti naisten siveyttä ja kunniaa, naiset ovat vartioinnin ja kontrollin kohteina mutta myös kontrollin ylläpitäjiä. (Sundström 2009, 72-75.) Kun yhteisö tai yhteiskunta ei tunnusta valtarakenteita ja nimeä väkivaltaa väkivallaksi, alkaa väkivalta normalisoitua, jolloin myös väkivallan uhrit alkavat hyväksyä ja puolustaa väkivaltaa, josta tulee normaali osa arkea (Ojuri 2004, 102).

Sukupuolten perinteiset roolit ovat olleet murroksessa viimeisten vuosikymmenten aikana etenkin Pohjoismaissa. Tasa-arvo pyrkimykset voivat herättää parisuhteessa ristiriitoja, kun käsitys sukupuolirooleista eroavat toisistaan tai tasa-arvo pyrkimykset eivät ole jaettuina (Flinck 2006, 60). Avioliitto ja perhe-elämä eivät automaattisesti tarkoita epätasa-arvoista tai tasa-arvoista suhdetta yksilöiden välillä vaan rooleista käydään neuvottelua osapuolten kesken (Ojuri 2004, 92). Sukupuolten mahdollisuus itsensä vapaaseen toteuttamiseen tasapainottelee yksilöiden omien, usein jo lapsuudessa omaksuttujen mallien ja yhteiskunnassa vallalla olevien arvojen välillä. (Ojuri 2004, 102; Ronkainen 2017, 33.) Taloudellinen riippuvuus sukupuolten välillä ei enää ole niin merkittävä, kuin

mitä se oli joitakin vuosikymmeniä sitten mutta edelleen taloudellinen vallankäyttö voi olla yksi väkivallan muoto. Anniina Kaittilan väitöskirja (2017) ”Rahakonfliktit ja taloudellinen väkivalta parisuhteessa, käsittelee taloudellista väkivaltaa. Kaittilan tutkimuksen pohjalta tehty havainto osoittaa, että raha on merkittävä tekijä parisuhteen konfliktien aiheuttajana ja selittäjänä (Kaittila 2017, 78). Taloudellisen väkivallan syinä Kaittila esittää yksilön halun kontrolloida tai vahingoittaa kumppania sekä taloudellisen hyödyn tavoittelun.

Taloudellinen väkivalta kiinnittyy muihin väkivallan muotoihin sen syiden kautta mutta samaan aikaan taloudellisin hyödyn tavoittelu myös poikkeaa muusta väkivallasta. Kaittilan mukaan tämän päivän parisuhdetta haastavat erilaiset odotukset ja näkemykset parisuhteiden käytännöistä ja työnjaosta. Yksilöllistymiskehitys näkyy parisuhteeseen kohdistuvissa asenteissa ja arkisissa käytännöissä. (Kaittila 2017, 79.)

Seksuaalisen väkivallan kohdalla miesten osuus tekijöinä ja naisten osuus uhreina korostuu merkittävästi (Ronkainen 2017, 29). Intiimin luonteensa vuoksi seksuaalisen väkivalta on erityisen haavoittava väkivallan muoto ja samaan aikaan kiistellyin väkivallan muoto. Seksuaalinen väkivalta nähdään helposti yksilön ongelmana, jonka määrittelyssä korostuu kiistely väkivallan tulkinnallisuudesta. (Ronkainen & Näre 2008, 9.)

Seksuaalisuuden, sukupuolen ja väkivallan yhteen kiertyminen on tunteita herättävä kysymys. Keskustelu värityy näkemyksillä siitä, mikä koetaan seksuaalisesti kiihottavana, missä menee raja väkivallan ja vapaaehtoisen toiminnan välillä, onko jokin tuomittavaa, vaikka se tuottaisi osalle ihmisistä mielihyvää? Seksuaalisen väkivallan uhrit ovat häpeärikoksen kohteina erityisen haavoittuvassa asemassa ja kertovat tutkimuksissa syvistä loukatuksi tulemisen kokemuksista, jotka aiheuttavat koko identiteetin nielevää häpeää (Ronkainen 2008, 53). Seksuaalisen väkivallan uhreilta kysytään usein omaa roolia tapahtuneessa; olitko vapaaehtoisesti mukana, miten pukeuduit, miksi menit sinne yksin ja niin edelleen.

Seksuaalisesti värittynyt mainonta on osa laajempaa ongelmaa. Väkivallan muotona visuaalinen pornograafinen kuvasto, on yksi sukupuolittunutta väkivaltaa ylläpitävistä yhteiskunnallisista rakenteista (Näre 2008, 344-347). Sosiologian professori Gail Dinesin mukaan porno ylläpitää naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja sukupuolten eriarvoisuutta kulttuurisena toimintona, jonka juuret voidaan jäljittää toisen maailmansodan jälkeiseen uudelleenrakentamisen aikaan, jolloin machokulttuurille tuli löytää uusi tapa toteuttaa perhekeskeisyyttä arvostavassa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä (Miriam 1999, 1347-1348). Pornografia toisentaan vanhentuneita sukupuolirooleja, joita muilla areenoilla ollaan

aktiivisesti tasa-arvoistettu. Valtavirta pornografian perusjuoni kietoutuu naisen ruumiin esineellistävään katsomiseen ja miehen ruumiin toiminnallisuuteen (Ronkainen 2008, 59). Sen tarjoama kuvasto vahvistaa epätasa-arvoisia sukupuolirooleja ja ihannoi usein väkivaltaa (Ronkainen 2017, 29, 31-32). Rajun seksuaalisen aktin tuottama kipu yhdistetään mielihyvään yksipuolisesti miehen näkökulmasta. Seksuaalisen väkivallan vähentämisen ja sukupuolten tasa-arvon vahvistamisen näkökulmasta katse tulisi kääntää pornografian rooliin nuorten miesten seksiin ja seksuaalisuuteen sosiaalistajana.

2.4 Väkivallan pitkäaikaiset vaikutukset

Tässä luvussa käsittelen väkivallan pitkäaikaisia vaikutuksia traumatisoitumisen näkökulmasta. Väkivallan vaikutusten osalta otan huomioon sukupuolen merkityksen edellä esitettyjen perusteiden valossa.

Väkivalta ei automaattisesti traumatisoi sen kohdetta vaan väkivallan pitkäaikaiset vaikutukset kiinnittyvät yksilön kokemukseen, hänen mahdollisuutensa säilyttää väkivaltatilanteessa toimijuus. Toistuva ja pitkään jatkuva lähisuhteissa koettu väkivalta traumatisoi, koska uhrin toimijuus, kyky tehdä valintoja ja toimia niiden mukaan kapeutuu merkittävästi (Ojuri 2006, 19). Katja Björklund on tutkinut opiskelijoiden vaino- ja väkivaltakokemuksia (2010) ja tuo esiin uhrin ja tekijän välisen suhteen merkityksen. Mitä läheisempi suhde, sen laajempaa ja vakavampaa on uhrin oireilu. Väkivaltakokemus vaikuttaa uhrin minäkuvaan, omantunnonarvoon, maailmankuvaan ja horjuttaa uhrin kykyä luottaa elämään, nähdä maailma turvallisena ja hallittavana paikkana. (Björklund 2010, 69.)

Traumaa voi kuvata kauhun sisältäviksi kokemuksiksi, joita henkilö tai hänen ympäristönsä ei kykene yhdistämään osaksi sisäistä järjestelmää (Ahlström 2015, 185). Ihmiset, jotka ovat eläneet tai elävät väkivallan kohteena tai sen uhan alla pitkään, kärsivät usein monenlaisista oireista, kuten masennuksesta, levottomuudesta, pelkotoiloista, uni- ja keskittymishäiriöistä ja psykosomaattisista fyysisistä oireista. Vakavan traumatisoivan tapahtuman jälkeen henkilölle saattaa muodostua tila, jota kutsutaan post-traumaattiseksi stressihäiriöksi. Post-traumaattisesta stressihäiriöstä (PTSD) puhutaan usein sodassa traumatisoituneiden kohdalla mutta myös lähisuhdeväkivaltaa kokeneilla on todettu olevan samankaltaisia oireita (Rothschild & Rand 2010, 16). PTSD on oirekvaltaan jaettu

kolmeen ryhmään: uudelleenkokeminen, välttely, turtuminen ja ahdistus (Koenen & Widom 2009, 566). Häiriölle on tyypillistä mieleen tunkeutuvien muistojen, ahdistavien ajatusten ja näiden välttelyn vuorottelu (Ellilä 2015, 101). Henkilö, joka kärsii post-traumaattisesta stressihäiriöstä, tarvitsee yleensä ulkopuolista apua, kuten terapiaa toipuakseen.

Trauma- ja aivotutkimus on tuottanut tietoa lapsuudessa koetun kaltoinkohtelun pitkäaikaisista ja kokonaisvaltaisista vaikutuksista. Adverse Childhood Experiences, ACEs (1998) tutkimus on todistanut lapsuudessa koetun kaltoinkohtelun vaikuttavan aikuisiän fyysiseen ja psyykkiseen sairastavuuteen sekä ennenaikaisiin kuolemiin (Felitti 1998, 248-251). Pelko, jota yksilö kokee ollessaan joko henkisen tai fyysisen väkivallan kohteena, aiheuttaa ihmisen elimistössä kortisolivälitteisen reaktion. Toistuvan stressireaktion seurauksena kortisolipitoisuus pysyy elimistössä pitkään korkeana, mikä altistaa somaattisille ja psyykkisille sairauksille (Pihko 2012, 164- 165). Lapset ovat erityisen herkkiä toistuvan stressin myrkyllisille vaikutuksille, sillä lapsen fyysinen ja psyykinen kehitys on kesken. Lapset, jotka kokevat toistuvasti henkistä tai fyysistä laiminlyöntiä ja väkivaltaa ovat erityisessä riskissä. Läheiseen ihmiseen, kuten äitiin kohdistuvan väkivallan todistaminen on lapselle yhtä haitallista kuin väkivalta, joka kohdistuu häneen itseensä (Ellonen, Piispa, Peltonen & Oranen 2013, 7-9). Lapsen kokeman kaltoinkohtelun välittömät ja pitkäaikaiset vaikutukset ovat laaja-alaisia (Palu 2015, 219). Vaikutukset ulottuvat vuorovaikutus- ja ihmissuhteisiin, joissa esiintyy epäluottamusta, eristäytymistä, vaikeuksia säädellä ja nimetä tunteita. Lisäksi traumaattiset kokemukset oireilevat lapsilla oppimis- ja keskittymiskyvyn laskuna (em. 219). Kaltoinkohtelun vaikutukset ovat aina yksilöllisiä; samassa perheessä olevien sisarusten kokemukset ja väkivallan vaikutukset voivat poiketa toisistaan merkittävästi, riippuen esimerkiksi siitä, minkälaiset roolit sisaruksilla perheessä on (Oranen & Keränen 2006, 67).

Väkivallan näkemisen traumatisoiva vaikutus perustuu peilisoluihin. Peilisolut ovat neurobiologiaan liittyvän tutkimustyön löytöjä. Ne ovat aivosoluja, jotka peilaavat toisen olennon aivosolujen toimintaa. Kun ihminen seuraa toisen ihmisen toimintaa, hänen aivoissaan aktivoituvat samat aivoalueet, kuin mitkä aktivoituisivat, mikäli hän tekisi kyseisiä toimintoja itse. (Rothschild & Rand 2010, 51-52.) Peilisolut, joita myös empatianeuroneiksi kutsutaan, vaikuttavat ihmisessä sijaistraumatisoitumisen mekanismina. Somaattisen empatian teorian mukaan tunne voi siirtyä ihmisestä toiseen niin sanotun tunnetartunnan myötä. Auttajan ammatissa toimivat altistuvat päivittäin autettavien kärsimykselle. Empaattisesti suhtautuvan kokemisen kautta auttajiin siirtyy

samankaltaisia tunnereaktioita kuin autettavilla (Lohtander 2006,139). Tälle tartunnalle kaikki auttajat ovat alttiita mutta vain terapeutit saavat opinnoissaan valmiuksia tunnetartunnan tietoiseen hallintaan. (Rothschild & Rand 2010, 55.)

Karestan Koenen ja Cathy Spatz Widomin (2009) tutkimus (n=676) tarkastelee sukupuolieroja lapsuusajan kaltoinkohtelukokemusten vuoksi traumaperäisestä stressihäiriöstä kärsivien välillä. Aineiston sukupuolijakauma oli tasainen, naisten osuus aineistossa oli 50%. Tutkimuksessa mukana olleiden lapsuudessa rekisteröidyt kaltoinkohtelun muodot jakautuvat laiminlyönnin ja seksuaalisen kaltoinkohtelun osalta siten, että tytöt olivat kokeneet enemmän seksuaalista kaltoinkohtelua ja pojat yleisimmin laiminlyöntiä. Fyysisen väkivallan osalta sukupuolten välillä ei ollut merkittävää eroa. Tutkimus osoitti, että kaikissa kaltoinkohtelun muodoissa naiset kärsivät elinikäisistä traumaperäisistä stressioireista miehiä kaksi kertaa yleisemmin. Traumatisoitumisen taustalla merkittävimiksi riskitekijöiksi tunnistettiin raiskaus ja toistuvat traumaperäiset kokemukset. (Koenen, Spatz & Widom 2009, 567-569; Nelson-Gardell & Harris 2003, 16.)

Debra Nelson-Gardellin ja Deneen Harrisin (2003) tutkimuksessa (n = 166) tarkastellaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden lapsuusaikaisen kaltoinkohtelun yhteyttä sijaistraumatisoitumiseen työssä. Suurin osa vastaajista oli naisia, heidän osuutensa aineistossa oli 86,7 % (Nelson-Gardell & Harris 2003, 17). Tyypillisimmät raportoidut lapsuusajan kaltoinkohtelukokemukset liittyivät henkiseen väkivaltaan ja emotionaaliseen laiminlyöntiin, näiden lisäksi raportoitiin seksuaalista hyväksikäyttöä ja fyysistä väkivaltaa (em. 16). Tutkimustulos osoitti sosiaalityöntekijöiden lapsuudessa koetun kaltoinkohtelun ja erityisesti laiminlyönnin ja henkisen väkivallan olevan merkittävässä yhteydessä työssä sijaistraumatisoitumiseen (em. 21).

Naiset ovat sekä lapsuudessa koetun väkivallan seurauksena, että selvänä enemmistönä auttajan ammateissa toimiessaan, moninkertaisen traumatisoitumisen riskiryhmässä. Yhteiskunnallisen hoivan ollessa jatkuvan taloudellisen paineen alla, säästämistoimien kohteena ja resurssipulan taakoittama, tulisi yhteiskunnassa herätä naisiin kohdistuvan rakenteellisen väkivallan vaikutuksiin ja niiden vähentämiseen.

2.5 Väkivallasta toipuminen

Tässä luvussa käsittelen väkivallasta selviämistä ja siitä toipumista.

Ihmisten keinot selvitä vaikeista elämäkokemuksista ovat moninaisia. Selviytymiskeinot ovat toimivia, silloin kun ne edistävät ihmisen hyvinvointia (Raijas 2003, 45). Osa selviytymiskeinoista voi olla tuhoavia, kuten päihderiippuvuus ja itsetuhoiset ajatukset ja teot, kuten viiltely. Ylivoimaisen tuskalliseksi käyvä kokemus voi viedä ihmisen psyykkisesti ääriarjoille, jolloin itsetuhoisen ratkaisun motiivina on pyrkimys selviytyä psyykkisestä kivusta (em. 45).

Väkivallasta toipuminen on prosessi, joka lähtee liikkeelle kokijoiden tarinoiden perusteella päätöksestä muuttaa sen hetkinen tilanne paremmaksi. Olkoon kyse väkivaltaisesta suhteesta irrottautumisesta tai avun hakemisesta aikaisemmin koetun väkivallan käsittelyyn, kaikki lähtee liikkeelle lähdön päätöksestä. Muutos voi viedä aikaa mutta päätöksen jälkeen alkaa tapahtua henkistä ja fyysistä liikettä kohti toipumista. Moni väkivaltaa kokenut tiedostaa väkivallan vaikutuksen elämäänsä ja sen, että selviytyminen ottaa aikaa (Honkatukia 2008, 97). Toipumisprosessi on uuden minän luomista ja vallan takaisin ottamista. Prosessi edellyttää lupaa puhua koetusta väkivallasta, oikeutta sanoittaa omaa kokemusta ja sen kohteena olemiseen liittyviä tunteita sekä toisten empaattista suhtautumista kerrottuun tarinaan (em. 99).

Auli Ojurin haastattelemat parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset kuvaavat väkivaltaisesta suhteesta irtaantumista ja irtaantumisen merkitystä selviytymisprosessissa. Suhteesta irrottautuja alkaa päätöksen jälkeen hakea kodin fyysisten ja henkisten rajojen sisältä ulospäin (Ojuri 2004, 156). Naiset kertoivat hakeneensa ennen turvakotiin tuloaan apua mm. poliisilta ja sosiaalitoimesta. Avun hakeminen kertoo motivaatiosta muuttaa elämäänsä ja halusta murtaa väkivallan salaisuus (em. 156-157). Väkivaltaa kokeneiden toive saada osakseen empaattista ja hyvää vuorovaikutusta on inhimillisesti ymmärrettävä ja kohtuullinen toivomus. Naiset kuitenkin kertoivat ohittamisen ja sivuutetuksi tulemisen kipeistä kokemuksista. Yli puolet Ojurin aineiston naisista oli pettynyt saamaansa palveluun (em. 165-167). Turvakodeista saatua apua arvostettiin ja se erosi muiden tahojen tarjoamasta tuesta, Väkivallasta puhuminen, omien tunteiden ilmaiseminen ja kokemus, että työntekijä kestää kuulla väkivaltakokemuksista, olivat tärkeitä väkivaltaa kokeneille naisille. Tieto väkivallasta ilmiönä, lainsäädännöstä ja konkreettinen apu

arkisten asioiden järjestämisessä olivat tärkeä osa selviytymistä (Ojuri 2004, 169-170). Se miksi osa jää ja osa irrottautuu väkivaltaisesta suhteesta, ei ole mustavalkoinen kysymys.

Resilienssi eli sielullinen joustavuus, kuten sen kehittäjä neuropsykiatri Boris Cyrulnik (1999) käsitettä kuvaa, on teoria aivojen, mielen ja sielun joustavuudesta. Kyse ei ole persoonallisuuden piirteestä vaan prosessista, jossa ihminen löytää kärsimyksen jälkeen jälleen voimansa ja palaa takaisin elämään (Cyrulnik 1999, 13). Auli Ojurin väitöskirja (2004) aineistosta käy ilmi, että väkivaltaisesta suhteesta irrottautuminen on monivaiheinen prosessi, etenkin silloin, kun suhteessa on lapsia (Ojuri 2004, 107-108). Uhrin käyvät läpi monia tunteita, joita vanhemmuus ja huoli lapsista värittää entistä monisävyisemmiksi. Väkivalta oli varjostanut Ojurin haastatteleminen naisten elämää jo lapsuudessa (em. 73). Väkivallasta toipuminen oli siten toistuva teema kokijoiden elämässä.

Ihminen on elastinen olento, jolla on kyky taipua ja venyä vastoinkäymisten kohdatessa, se kuinka paljon yksilö pystyy venymään ennen katkeamista, on sekä yksilöllinen, että yhteisöllinen ominaisuus (Southwick & Charney 2012, 7). Kykyä sietää vastoinkäymisistä nousevaa stressiä (Hänninen 1999, 72) kutsutaan resilienssiksi. Tämä on universaali kyky, jonka avulla yksilö, ryhmä tai yhteisö ehkäisee, minimoii tai ylittää haasteiden vahingoittavat vaikutukset (Grotberg 1995, 2). Kiinnostus resilienssiä kohtaan on kasvanut tutkimuksen parissa viime vuosikymmeninä. Traumatisoituneiden ihmisten parissa tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet vaikeuksista selviytymisen kohdalla on selviä eroja yksilöiden välillä; toiset selviävät traumakokemuksista paremmin kuin toiset. Nämä huomioidut ovat kiihdyttäneet halua ymmärtää mikä tukee vaikeuksista selviytymistä. (Southwick & Charney 2012, 7.)

Tutkimus (Southwick & Charney 2012), johon on haastateltu Vietnamin sodan aikaisia vankeja, USAn armeijan erikoisjoukoissa palvelevia henkilöitä sekä henkilöitä, jotka olivat kokeneet vanhemman tai molempien vanhempien menetyksen varhaisessa iässä, olivat joutuneet seksuaalisen hyväksikäytön tai raiskauksen kohteeksi tai kokeneet vakavia sairauksia, kuten syövän tai menettäneet raajan, tuotti 10 tekijää, jotka tutkimuksessa mukana olleet henkilöt toistuvasti toivat esille selviämiseen liittyvinä tekijöinä. Nämä resilienssitekijöiksi nimetyt tekijät olivat; realistinen optimismi, pelon kohtaaminen, sisäinen moraalinen kompassi, henkisyys tai uskonto, sosiaalisen tuen vastaanottaminen, esikuvien hyödyntäminen, fyysisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnista huolehtiminen, emotionaalinen

joustavuus (vastuunkanta omista tunteista), tarkoituksen kokeminen ja omien vaikeuksien kääntäminen henkilökohtaisen kasvun alustaksi. (Southwick & Charney 2012, 13.)

Toipumisen tueksi yksilö tarvitsee yhteisön, joka kannattelee, tarjoaa suojaa ja tukeaan sitä tarvitsevalle. Yhteisö voi koostua ystävistä, perheenjäsenistä tai esimerkiksi vertaisista. Aivan kuten fyysisestä vammasta kuntoutuva myös emotionaalisesti kuntoutuva tarvitsee muita kyetäkseen jälkeen toimimaan itsenäisesti. Emotionaalinen kipu on jo ihmiskunnan historiassa tunnistettu vakavaksi hyvinvointia ja terveyttä uhkaavaksi tekijäksi. Varhaisemmissa kulttuureissa trauma ja sen vaikutukset on nähty koko yhteisöä koskeviksi, jolloin sen hoitoon myös osallistettiin koko yhteisö. Ennen modernia lääketiedettä traumojen hoito tapahtui shamaanin tai poppamiehen toimesta ja apuna käytettiin värikkäitä, useita päiviä kestäviä menoja, joiden tarkoitus oli palauttaa pelästynyt tai jakautunut ”sielu” takaisin kehoon. (Levine & Frederick 1997, 67.) Nykyään yhteisöllistä kuntoutusta käytetään esimerkiksi päihderiippuvuudesta toipuvien hoidossa.

Sosiaalityö sisältää useita mahdollistavia teorioita, joiden avulla sosiaalityöntekijät voivat asettua tukemaan väkivallan kokijoiden toipumista. Psykodynaaminen työote ja sen välineenä esimerkiksi terapeutin keskustelu (Payne 2005, 92) tai humanistinen lähestymistapa, joka pitää sisällään selviytymiseen ja tarkoituksen löytämiseen liittyviä teemoja (em. 188) ovat esimerkkejä näistä. Kunnallinen sosiaalityö ei kuitenkaan aina identifioitu byrokraattisen viranomaisidentiteetin ohella auttajaksi (Ojuri 2004, 157) vaan vierellä kulkijan rooli jää usein kolmannen sektorin tehtäväksi. CoPassion tutkimushankkeen johtaja Anne Birgitta Pessi ilmaisee myötätunnon olevan ”mukana elämistä, jakamista, kohtaamista, vahvistamista ja ihmisyyttä” (Pessi 2014, 181). Kivun ja kärsimyksen kohtaaminen on ainakin teoriassa osa sosiaalityön ammatillista osaamista. Apua tarvitsevan sisäisen joustavuuden tukeminen on yhtä merkittävää ja perusteltua auttamista, kuin esimerkiksi etuisuuksien myöntäminen.

2.6 Opiskelijoiden kokema väkivalta aiemman tutkimuksen valossa

Tässä luvussa esittelen opiskelijoiden väkivaltakokemuksista tehtyä aiempaa tutkimusta. Tutustuttuani sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden ja opiskelijoiden väkivaltakokemuksia tarkasteleviin tutkimuksiin, kävi ilmi, että sekä ammatissa toimivilla, että alan opiskelijoilla oli runsaasti väkivaltakokemuksia henkilöhistoriassaan. Lisäksi kansainvälisissä tutkimuksissa on osoitettu sosiaalityöntekijöiden ja alan opiskelijoiden väkivaltakokemusten yhteys alan valintaan (Vincent 1996; Alastair & Weeks 1998). Aiempi tutkimus tuo esiin myös väkivaltakokemusten vaikutuksen ilmiön kohtaamiseen asiakasrajapinnassa (Connor, Nouer, Mackey, Banet & Tipton 2012) sekä sen, että kokemuksilla on yhteys sijaistraumatisoitumiseen työssä (Nelson-Gardell & Harris 2003).

Suomessa on tutkittu opiskelijoiden väkivaltakokemuksia Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) toteuttaman valtakunnallisen Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen osana. Kyseinen tutkimus on toteutettu vuosina 2000, 2004, 2008, 2012 ja 2016. Tutkimuksen kohteena ovat alle 35-vuotiaat suomalaiset perustutkinto-opiskelijat, 2000 ja 2004 yliopisto-opiskelijat ja 2008, 2012 ja 2016 yliopisto-opiskelijoiden lisäksi myös ammattikorkeakouluopiskelijat. Tutkimuksissa on kartoitettu laajasti opiskelijoiden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista terveydentilaa, terveyskäyttäytymistä ja näihin liittyviä tekijöitä, kuten sosiaalisia suhteita, opiskelua ja toimeentuloa sekä terveystutkimuksen käyttöä ja mielipiteitä palvelujen laadusta. Lisäksi mukana on ollut vaihtuvia erityisteemoja kuten, kiusaamis-, vaino- ja väkivalta-kokemukset. Vuoden 2016 terveystutkimuksen mukaan fyysisen väkivallan kohteeksi on elämänsä aikana joutunut 43 % miehistä ja 24 % naisista. Väkivallalla uhkaamisen kohteeksi 42 % miehistä ja 27 % naisista. Seksuaalista väkivaltaa on kokenut 14 % naisista ja 2 % miehistä. (Kunttu, Pesonen & Saari 2016, 89.)

Katja Björklundin väitöskirjatutkimus (n = 421) vuodelta 2010 tarkastelee suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden vaino- ja väkivaltakokemuksia. Tulosten mukaa noin 40 % opiskelijoista on kokenut ainakin yhdenlaista väkivaltaa; 29 % vakavaa väkivaltaa ja 20 % oli todistanut elämänsä aikana perheväkivaltaa. Väkivaltakokemukset ovat vahvasti yhteydessä opiskelijoiden mielenterveysongelmiin ja päihteiden käyttöön. Väkivaltaa kokeneet opiskelijat ovat tutkimuksen mukaan yliedustettuina terveydenhoitopalveluiden käyttäjinä. (Björklund 2010, 66.)

Kansainvälistä tutkimusta opiskelijoiden omista elämäkokemuksia on tehty runsaasti. Esittelen seuraavaksi tiivistetysti oman tutkielmani kannalta merkittävimpiä kansainvälisiä tutkimuksia.

Jane Vincentin (1996) artikkeli *Why ever do we do it? Unconscious motivation in choosing social work as a career*, pohjaa tutkimukseen joka tarkastelee sosiaalityön opiskelijoiden (n=31) lapsuudenaikaisia kokemuksia ja niiden yhteyttä alan valintaan. Opiskelijoista 42 % oli kokenut lapsuudessaan merkittävän eron toisesta tai molemmista vanhemmistaan. Vincentin (1996) mukaan haastateltavien lapsuudenaikaisilla kokemuksilla oli todennäköinen yhteys hoiva-alan valintaan lapsuudenaikaisen vaille jäämisen myötä. Vincent esittää artikkelissaan, että sosiaalityön opiskelijoiden on tärkeää käsitellä lapsuuden aikaisia kokemuksiaan koulutuksen aikana. (Vincent 1996, 66-67.)

Christie Alastairin ja Jennifer Weeks (1998) tutkimuksessa (n=43) tarkastellaan laadullisen ja määrällisen tutkimuksen keinoin sosiaalityön opiskelijoiden elämäkokemusten vaikutusta ammatinvalintaan. Kysyttäessä opiskelijoilta, oliko jokin elämäkokemus vaikuttanut alan valintaan, opiskelijoista lähes 70 % (30/43) ilmoitti jonkin haastavan elämäkokemuksen vaikuttaneen päätökseen hakeutua sosiaalityön opiskelijaksi. Tyypillisimmät raportoidut kokemukset olivat yksinhuoltajaperheessä kasvaminen ja lähisuhteissa koettu väkivalta. Alastair ja Weeks viittaavat artikkelissaan myös kansallisen lasten kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyn selvitysraportin (1996) tuloksiin, josta käy ilmi, että kyselyyn vastanneista 1306 sosiaalityöntekijästä yksi kolmesta, on kokenut lapsuudessaan kaltoinkohtelua (Alastair & Weeks 1998, 58-60), sekä Jane Vincent (1996), että Alastair ja Weeks (1998) argumentoivat elämäkokemusten opintojen aikaisen käyttöarvon puolesta (Vincent 1996, 67; Alastair & Weeks 1998, 56).

Opiskelijoiden asenteita, uskomuksia ja käyttäytymistä suhteessa naisiin kohdistuvaan väkivaltaan osallistui yhteensä 283 sosiaalityön opiskelijaa, joista 33 % raportoi kokeneensa itse fyysistä väkivaltaa, 45 % seksuaalista häirintää ja 24 % vastaajista oli pakotettu yhdyntään. Ystävään tai perheenjäseneseen kohdistuvaa väkivaltaa raportoi 57% opiskelijoista (Postmus, Warrener, McMahon & Macri 2011, 311). Omilla kokemuksilla ei ollut merkitystä väkivallan kohtaamiseen ja tunnistamiseen työssä. Väkivalta koulutuksella sen sijaan oli suuri merkitys väkivallan tunnistamiseen, puuttumiseen sekä väkivallan uhriin suhtautumiseen (em. 312). Opiskelijat, jotka olivat saaneet koulutusta lähisuuhdeväkivallan kohtaamiseen, ottivat puheeksi ja tunnistivat väkivallan paremmin

sekä suhtautuvat vähemmän syyllistävästi väkivallan uhreihin, kuin ne jotka eivät olleet saaneet koulutusta väkivallasta.

Tutkimusartikkelissa *Overcoming Barriers in Intimate Partner Violence Education and Training of Graduate Social Work* korostaa lähisuhdeväkivalta koulutuksen merkitystä sosiaalityön opintojen osana. Väkivalta nimetään merkittäväksi kansanterveyttä uhkaavaksi ongelmaksi, jonka kohtaamiseen tuleville sosiaalityöntekijöille on annettava välineitä. Tutkimuksen tekijät nostavat esiin opiskelijoiden omien väkivaltakokemusten huomioinnin lähisuhdeväkivalta koulutuksen osana. Tutkimuksesta kävi ilmi, että vaikka henkilökohtainen kokemus antoi valmiudet väkivallan uhrin empaattiseen kohtaamiseen, se ei lisännyt opiskelijoiden väkivaltatyön osaamista tai lähisuhdeväkivalta tietoutta. Tutkimukseen (n=286) osallistuneista lähes 43 % ilmoitti itse kokeneensa lähisuhdeväkivaltaa, tähän yhteenlaskettuna ne, jotka olivat altistuneet lähisuhdeväkivallalle, määrä oli 73%. (Connor, Nouer, Mackey, Banet & Tipton 2012, 36-42.)

Diane Zosky käsittelee artikkelissaan (2013) neljän lapsuuden perheessä väkivaltaa kokeneen sosiaalityön opiskelijan kokemuksia väkivaltaa käsittelevältä kurssilta. Opiskelijat, joilla oli henkilökohtaisia kokemuksia väkivallasta, kokivat kurssin herättävän heidän traumakokemuksensa päivätajuntaan (Zosky 2013, 244). Kurssin aikana he kokivat ahdistusta, vihantunteita väkivallan tekijää ja lapsuuden perhettään kohtaa sekä fyysisiä oireita, kuten sydämentykytystä (Zosky 2013, 244). Merkittävistä negatiivisista oireista huolimatta, opiskelijat olivat tyytyväisiä kurssille osallistumisestaan (Zosky 2013, 245). Opiskelijat, jotka altistivat itsensä kipeiden kokemustensa kohtaamiselle väkivaltaa käsittelevän kurssin kautta, löysivät sisäistä voimaa, luottamusta toipumiseen ja uskoa kykyihinsä toimia auttajan ammatissa. He kokivat saaneensa lisää ymmärrystä itseään kohtaan, kuullessaan trauman synnyn ja väkivallan vaikutuksista. Monet vahvistuivat myös väkivallasta selviytyjinä kokien, ettei uhrius ollut enää heitä kuvaava rooli (em. 245-246).

3 SOSIAALITYÖ IHMISTEN KOHTAAMISEN PAIKKANA

Tutkielmani käsittelee sosiaalityön opiskelijoiden omia väkivaltakokemuksia. Sosiaalityön luonteen vuoksi pidän tärkeänä avata sen orientaatiota ihmistyönä. Käsittelem sosiaalityötä auttamistyönä, vuorovaikutukseen pohjautuvana ammattina, asiakkaan ja työntekijän välisen kumppanuuden rakentumista sekä sosiaalityön ja sukupuolen välistä suhdetta. Tämän lisäksi käsittelem elämäntarinoita jaetun asiantuntijuuden osana ja niiden merkitystä sosiaalityössä.

Sosiaalityö on ihmisten ja yhteisöjen hyvinvoinnin edistämisen ja pahoinvoinnin vähentämisen kysymyksiin keskittyvä, sosiaalisia ongelmatilanteita ja niihin liittyviä muutosprosesseja tarkasteleva yhteiskuntatieteellinen oppiaine. Sosiaalityön opinnot antavat valmiudet toimia vaativassa asiakastyön, hallinnon-, kehittämisen-, tutkimuksen -ja opetustehtävissä. Sosiaalityön ammattilaiset voivat toimia julkisella tai yksityisellä sektorilla lasten, nuorten, perheiden, aikuisten ja vanhusten parissa sekä moniammatillisissa verkostoissa. Sosiaalityön ytimeen kuuluu haavoittavissa olosuhteissa elävien ihmisten kanssa työskentely, heidän olosuhteiden muuttaminen sekä rakenteellinen sosiaalityö, jonka avulla pyritään vaikuttamaan epätasa-arvoisiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin. (Tampereen yliopisto 2017)

Kunnallinen sosiaalityö toteuttaa lakiin perustuvaa viranomaistehtävää ja on osa byrokraattista hallintoa. Byrokratia on pääosin epäpersoonallista toimintaa, jota toteutetaan lakien ja asetusten pohjalta. Käytännössä sosiaalityö on haavoittuvassa olosuhteissa elävien ihmisten auttamis- ja olosuhteiden muutostyötä. Tasapainoilu viranomaistehtävän ja auttajan roolin välillä on usein haastavaa. Kirsti Juhila tarkastelee teoksessaan Sosiaalityöntekijöitä ja asiakkaita (2012) sosiaalityötä asiakkaan ja työntekijän välisten suhteiden kautta. Juhila nostaa esiin näkökulmia sosiaalityöstä neljän eritavoin rakentuvan suhteen kautta, jotka ovat: historiallinen suhde, liittämisen- ja kotrollisuhteiden, kumppanuussuhde ja vuorovaikutuksessa rakentuva suhde (Juhila 2012). Ajan saatossa sosiaalityö on muuttunut kontrolloivasta viranomaistyöstä kohti kumppanuutta tavoittelevaa ja voimavarakeskeistä työtettä mutta etenkin taloudellisesti haastavina aikoina sosiaalityöhön kohdistuu paineita kontrolloida asiakkaita (Juhila, 2012, 257).

Sosiaalityötä tehdään myös muilla areenoilla, kuin julkisessa viranomaistoimessa. Kolmas sektori on merkittävä toimija sosiaalityön kentällä. Järjestöissä, säätiöissä ja seurakunnissa tehdään monimuotoista sosiaalityötä. Vaikka työtä ohjaava teoreettinen

viitekehys saattaa erota kunnallisen ja kolmannen sektorin sosiaalityön välillä, yhteistä näille on vuorovaikutukseen perustuva työ. Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde rakentuu vuorovaikutustilanteiden kautta, joissa vuorovaikutuksen laatu ja toimivuus määrittävät asiakkaan kokemusta palvelusta ja erilaisten toimenpiteiden kohteena olemisesta (Juhila 2012, 254). Sosiaalisen vuorovaikutuksen tutkija Erving Goffmanin (1922-1982) mukaan vuorovaikutus on kaikkea sitä toimintaa, joka tapahtuu sellaisten tilanteiden aikana, joissa yksilöt ovat läsnä suhteessa toisiinsa. Näissä tilanteissa yksilöt yrittävät vastavuoroisesti vaikuttaa niihin käsityksiin, jotka tilanteessa olevat yksilöt tilanteesta sekä toisistaan muodostavat. (Goffman 1990, 13-14.) Päivittäisessä vuorovaikutuksessa käytetään erilaista kieltä riippuen siitä, missä milloinkin ollaan. Kieli luo todellisuutta ja sen syntyyn vaikuttavat yksilön kokemukset, ympäröivä kulttuuri, sukupuoli ja niitä ylläpitävät yhteiskunnalliset roolit. Ammatilainen ei siten ole koskaan irrallaan omasta henkilöhistoriastaan vaan vuorovaikutustilanteissa ovat läsnä niin ammatillinen kuin henkilökohtainen.

3.1 Kumppanuus sosiaalityössä

Sosiaalialan ammatillisuutta leimaa laaja-alaisuus ja kokonaisvaltaisuus. Sosiaalityön arjessa vastaan tulevat kysymykset ovat harvoin yksiselitteisiä tai mustavalkoisia. Sosiaalityön ammatillinen erikoistuminen on arjen työn luonteen mukaisesti enemmän horisontaalista kuin kapealle alueelle syvenevää. Sosiaalityössä on kyse yleisen asiantuntijuudesta. (Aho 1999, 329-330.)

Sosiaalityön ammatillisuus rakentuu vuorovaikutustilanteissa, paikan päällä, asiakkaan kohtaamisen hetkissä (Juhila 2012, 254). Asiakkaan avun tarpeen ja ongelman äärellä tarkastellaan sen vaikutuksia yksilön toimintaan, arkeen, ihmissuhteisiin ja minäkäsitykseen. Vuorovaikutus on monipuolisempi asia kuin yksilöllisesti tiedetyt tai osatut asiat ja syntyy kahden tai useamman osapuolen yhteisenä tuotoksena (Aho 1999, 15). Sosiaalityöntekijän rooli, etenkin institutionaalisessa positiosta käsin toimiessa on sekä tukijan, että kontrolloijan rooli. Asiakkaan rooliksi jää tällöin uhrin tai toimijan rooli (Juhila 2012, 252-253). Vaikka roolit tulevat usein annettuina, niistä käydään neuvottelua asiakaskohtaamisissa. Viranomaispositiosta käsin toimivalla ammatillisella ja asiakkaalla on aina eri määrä valtaa toisiinsa nähden. Tätä valtaepäsuhtaa pyritään postmodernissa

sosiaalityössä tasapainottamaan horisontaalisesta asiantuntijuudesta käsin (Juhila 2012, 143-144). Työntekijä käyttää neuvottelevaa tai suostuttelevaa valtaa, saavuttaakseen jaetun ymmärryksen asiakkaan kanssa (em. 235). Vallankäyttö ei kuitenkaan ole yksisuuntaista vaan myös asiakkailla on valtaa. Vallasta käydään neuvottelua: asiakkaan kokemuksellinen tieto, oman elämän asiantuntijuus ja työntekijän teoreettinen tieto kohtaavat ja muodostavan yhteisen, jaetun asiantuntijuuden (em. 144). Tätä tilaa voidaan kuvata myös horisontaalisen asiantuntijuuden tilaksi, missä tehdään tila asiakkaan toiselle tiedolle (em.144). Vuorovaikutustilanteissa, joissa asiakas kohtaa myötäelävän ja kuuntelevan työntekijän toivottujen identiteettien työstäminen sujuu paremmin. Näin olleen neuvotteleva valta koskee yhtä lailla sosiaalityöntekijöiden omaa identiteettiä (em. 238).

Horisontaalinen asiantuntijuus asettuu tarkastelemaan asiakkaan tilannetta samalta tasolta, purkaen hierarkian toimijoiden väliltä (Juhila 2012, 138). Sosiaalityöntekijä ei voi tietää kaikkea asiakkaan tilanteesta vaan tarvittava tieto syntyy jakamisen ja yhdessä tutkimisen kautta. Työntekijän ja asiakkaan tiedot ovat yhtä tärkeitä; kummankaan tieto ei ylitä toisen tietoa tai asiantuntijuutta (em. 137). Jaettua asiantuntijuutta rakennettaessa asiakkaasta tulee työntekijän kumppani ja tasa-arvoinen tiedontuottaja, jolloin vuorovaikutustilanteet ovat kahdenlaisen tiedon välillä käytyä dialogia (Aho 1999, 330-331; Juhila 2012, 139).

Horisontaalista asiantuntijuutta luonnehtii asiantuntijuuden rajojen hämärtyminen. Rajojen hämärtyminen tulee ilmi myös sidosryhmien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Sosiaalityön asiantuntijuus ei siis perustu muiden toimijoiden ylittävään ammatilliseen tietoon vaan kykyyn asettua dialogiin erilaisten toimijoiden tiedon kanssa. (Juhila 2012, 140.) Kunnallinen sosiaalityö tekeekin usein monitoimijaista yhteistyötä eri auttajatahojen kanssa.

3.2 Naiset auttajina

Sosiaalityössä naiset ovat yliedustettuina miehiin nähden. He ovat enemmistönä sekä asiakkaina, että työntekijöinä (Keskinen 2004, 20). Naiset ovat myös pro gradu-tutkielmani aineistossa selkeä enemmistö minkä vuoksi kiinnityn tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelemaan sosiaalityötä nimenomaan naisten näkökulmasta.

Sosiaalityö ja muiden naisvaltaisten alojen sukupuolittuneisuutta voidaan tarkastella hoivadiskurssin kautta. Hoiva naistapaisuuden osana viittaa naissukupuoleen historiallisesti liitettyä toimintaa. Naistapaisuudella ei tarkoiteta esimerkiksi biologiaan perustuvaa pysyvää ominaisuutta, kuten biologisten lasten hoivaa vaan kulttuurisesti naisiin liitettyä toiminta- ja ajattelutyyliä. (Petrelius 2004, 50.) Hoiva on siis perinteisesti mielletty naiskulttuurisena käytäntönä, toimintana joka suuntautuu toisiin, eikä tavoittele omaa hyvinvointia (Juhila 2012, 153). Hoivadiskurssilla on selitetty palkattoman hoivan kaikua myös ammatillisessa hoivatyössä, joka on lähes poikkeuksetta matalapalkkaista työtä. Kun sukupuolirooli ja ammatillinen rooli sekoittuvat ja nainen nähdään toteuttamassa luonnollista, sukupuoleensa liittyviä ominaisuuksia ammatissa toimiessaan, ylläpidetään naisvaltaisten alojen matalaa ammatillista statusta ja eriarvoisuutta luovaa hierarkiaa. Tällöin naisen kompetenssi määrittyy professionaalisuuden ulkopuolelle, yksityisen alueelle, jossa ei makseta palkkaa (Petrelius 2004, 71). Sosiaalityö ei ole puhdas hoivan- tai huolenpidon ammatti vaan on pyrkinyt irrottautumaan asiantuntijaprofessioksi, psykologien ja lääkärien rinnalle (em. 71). Sosiaalityö pitää kuitenkin sisällään hoivaan liittyviä piirteitä, kuten hoivan yhteiskunnallinen järjestäminen ja hoivan tarpeisiin vastaaminen (Juhila 2012, 155). Sosiaalityöhön liittyy itsepintaisia haasteita, kuten matalapalkkaus, työmäärän epäsuhta ja heikko arvostus, kuten muihin tyypillisiin naisvaltaisiin huolenpitoammatteihin (Petrelius 2004, 71-72). Huolehtiessaan köyhistä ja suojaa tarvitsevista lapsista, vanhuksista, vammaisista ja sairaista, sosiaalityö toteuttaa yhteiskunnallista hoivaa, muiden hoivatoimijoiden rinnalla.

Päivi Petrelius tarkastelee artikkelissaan sosiaalityön opiskelijoiden tuottamia kirjoituksia muistoista, joiden he arvioivat olevan yhteydessä sosiaalityön opintojen valintaan (Petrelius 2004, 47). Tarkasteltava aineisto käsittää 13 opiskelijan esseet. Naiset ovat aineistossa yliedustettuina, suhde miehiin on 10/3 (em. 48). Muistoista viidennes käsitteli lapsuus- ja perhemuistoja, kaksi viidennestä opiskelualan valintaan ja opiskeluun liittyviä kokemuksia ja pohdintoja ja vähän yli kaksi viidennestä työn ja työharjoittelun tuomia

kokemuksia (em. 48). Lapsuusmuistoissa hoivalla ja arkisella huolenpidolla oli keskeinen asema. Lapsuusmuistoissa sosiaalityön opiskelijat kertoivat varhain hoiva- ja huolenpitovastuuseen kasvamisesta. Kaikki lapsuusmuistoista kirjoittaneet opiskelijat olivat naisia (em. 50-51.). Opiskelijoiden motiiveista hakeutua alalle välittyy selvä yhteys sukupuolittuneen hoivan ja auttamistyöhön hakeutumisen välillä.

Hoivaan liitetään käsite vastuurationaalisuus, jolla tarkoitetaan tilanteisiin herkästi suhtautuvaa ja joustavaa toimintaa. Vastuurationaalisuus on vastakohta teknisrationaaliselle, tiukasti sääntöihin ja päämääriin sitoutuvalla toiminnalla (Juhila 2012, 153). Vastuurationaalisuus sisältää omista intresseistä luopumista ja itsen taka-alalle jättämistä, mistä seuraa helposti uhrautumista. Vastuurationaalisuuteen liittyy myös kutsumuksellisuus, jolla on hoiva-ammateissa pitkät juuret. Kutsumuksellisuus saa auttajat venymään yli jaksamisen rajojen (Juhila 2012, 188). Päivi Petrelius (2004) on havainnut sosiaalityön naisopiskelijoiden kirjoituksissa ilmaisuja, joista hän käyttää nimeä ”uupumispuhe”, joka kuvaa opiskelijoiden odotusta sosiaalityön arjesta lähes varmasti uupumiseen johtavana (Juhila 2012, 188). Hoiva-alalla toimivat naiset ovat erityisen alttiita uupumaan työssään osin vastuurationaalisuuden; uhrautumisen ja ammatin kutsumuksellisesta luonteesta johtuen.

Petreliuksen aineistossa (2004) sosiaalityön opiskelijat korostivat kirjoituksissaan auttamisen ja huolenpidon arvoa ja merkitystä. Hoivaeettisyyttä korostavilla ajattelu- ja toimintamalleilla on vaikutusta arjen työn merkityksellisyyden kokemuksiin mutta ne altistavat myös työssä uupumiselle (Petrelius 2004, 70). Opiskelijat kirjoittavat työpaikoilla kohtaamistaan uupuneista naistyöntekijöistä ja esittävät uupumisen olevan yhteydessä naisiin liitettyyn välittämisen moraalisiin, sukupuolittuneisiin odotuksiin ja huonoihin työolosuhteisiin. Opiskelijat näkevät naissosiaalityöntekijät myös vastuuntuntoisina työntekijöinä joilla on vaikeuksia puolustaa omia rajojaan (em. 71).

Eettiset hoivateoriat haastavat sosiaalityön arjessa kohdattavia tilanteita, joissa ei voida automaattisesti lähteä liikkeelle näkemyksestä, että kenen tahansa osapuolen näkökulma on yhtä arvokas ja eettisesti hyväksyttävä, vain koska se on olemassa. Lastensuojelun arjessa vastaan tulee tilanteita, joissa kaikkien osapuolten näkemyksiä ja tarpeita ei voida pitää yhtä painavina. Lapsen edun ensisijaisuus on lastensuojelun lähtökohta, joka tulee ajoittain haastetuksi aikuisten tarpeiden ja näkemysten ristiaallokossa. Työntekijän voi olla haastavaa pyrkiä auttamaan lasta ja on mahdollista, että työ keskittyy vanhempien tukemiseen lapsen edun kustannuksella (Petrelius 2004, 68). Myös aikuissosiaalityössä

auttajan ja autettavan tarpeet voivat olla ristiriidassa keskenään, kuten väkivaltaisesti käyttäytyvän asiakkaan kohdalla. Tällöin on perusteltua kysyä, voiko sosiaalityöntekijältä edellyttää työskentelyn jatkamista, mikäli vuorovaikutus on uhkaavaa? Kumpi on ensisijaista, asiakkaan oikeus apuun vai työntekijän turvallisuus? Mikäli fyysisestä uhkaa ei esiinny, tulkitaanko uhkaava puhe uhkaavaksi käytökseksi? Feministisen sosiaalityön tutkijat esittävät, että väkivaltaisen asiakkaan kanssa työskentelyn tulisi olla aina vapaaehtoista työntekijälle, jotta patriarkaaliset valtasuhteet eivät uusiutuisi naistyöntekijöiden ja väkivaltaisesti käyttäytyvien miesasiakkaiden asiakassuhteissa. (Petrelius 2004, 67-68.) Myös naisasiakkaat voivat olla uhkaavia ja fyysisesti väkivaltaisia, joten kysymys ei ole yksin miesasiakkaiden mahdollisesta uhkaavasta käytöksestä.

Professori Lena Dominellin mukaan feministinen sosiaalityö kiinnittää huomiota muun muassa sukupuolten välisiin eroihin, toisinnettuihin sukupuolirooleihin, epätasa-arvoa ylläpitäviin yhteiskunnallisiin rakenteisiin sekä yksityisenä pidettyjen kysymysten, kuten sukupuolittuneen väkivallan poliittisuuteen (Payne 2005, 258-259; Keskinen 2004, 19-44). Suomalaisessa sosiaalityön opinnoissa feministinen kritiikki on vain vähän esillä ja keskustelut jäävät usein etäisiksi ja abstrakteiksi. Sukupuolierityisten kysymysten esiin nostamista tarvitaan, sillä sosiaalityön tulee voida tunnistaa rakenteita, jotka luovat tai ylläpitävät epätasa-arvoa, niin asiakkaiden kuin hoiva-alalla toimivien naisten elämässä (Kuronen 2004, 287). Feministinen sosiaalityö korostaa naisen mahdollisuutta saada apua itsensä eikä yksin naiseen liitetyn huolenpito- ja hoivatehtävän vuoksi. Kunnallisessa sosiaalityössä feministisesti orientoituneet työntekijät joutuvat usein eettisiin ongelmiin orientaationa vuoksi. Lastensuojelussa korostuu jo nimenkin mukaan lasten edun ensisijaisuus, jolloin äidin tukeminen naisena on täysin toissijainen, ellei poissuljettu tehtävä. Feministisen sosiaalityön yksi periaate on "nainen naiselle", joka olettaa asiakkaiden ja työntekijöiden jakavan naisina samat patriarkaalisen vallan alistuksen kokemukset, jonka pohjalta on mahdollista rakentaa tasavertainen suhde. Tasavertaisuus asiakkaan ja työntekijän välillä nähdään valtautumisen edellytyksenä. Yksin vanhemmuuden toimivuuteen keskittyvä työ kadottaa tämän tason. Jos feministisen orientaatio korostaa naisten tarjoaman avun merkitystä naisille, nostaa se esiin kysymyksen mieserityisestä auttamistyöstä ja sen tarpeellisuudesta. Sukupuoleen mustavalkoisesti kiinnittyminen voi pahimmillaan myös vahvistaa ja toisentaa sortavia ja epätasa-arvoisia sukupuolirooleja. Sue Wise esittääkin, että feminististä sosiaalityötä voidaan parhaiten toteuttaa virallisen järjestelmän ulkopuolella, siellä mihin naiset

hakeutuvat vapaaehtoisesti ja missä vertaisuudella ja tarinoiden jakamisella on merkittävä rooli, kuten kolmannen sektorin palveluissa (Kuronen 2004, 285-286). Kunnallinen sosiaalityö toteutuu usein liian pienin resurssein, jota ohjaa lakilähtöinen työote (em. 265). Naisille ja miehille suunnatut omat toiminnot eivät ehkä kunnallisessa sosiaalityössä olisi toteutettavissa mutta työkaluja sukupuolen huomioimiseen voidaan tarjota esimerkiksi sukupuolisensitiivisen työotteen myötä. Sukupuolisensitiivinen orientaatio ottaa huomioon asiakkaan sukupuolen ja sen merkityksen ongelmaan ja sen ratkaisuvaihtoehtoihin mutta ei edellytä työntekijää olemaan samaa sukupuolta asiakkaan kanssa.

Sosiaalityöntekijöiden oman sukupuolen merkitys työssä on toivottavasti esillä esimerkiksi työnohjauksessa ja työntekijöiden koulutuksessa.

3.3 Elämäkokemukset osana sosiaalityön asiantuntijuutta

Ihminen tarvitsee ravinnon, levon ja suojan lisäksi toisia ihmisiä suhteeseen kanssaan, kehittyäkseen psyyko-fyysis-sosiaalisena olentona (Hänninen 1999, 45). Ihmissuhteet ovat olleet ihmislajin henkiinjäämisen ja säilymisen kannalta keskeisiä koko ihmiskunnan historian ajan ja näin on edelleen. Meidän ei enää tarvitse metsästää tai kerätä ravintoa yhdessä mutta tarvitsemme suhteita toisiimme erityisesti emotionaalisen turvan vuoksi. Merkittävimpiä hyvien ja huonojen kokemusten lähteitä ovat siksi ihmisten väliset suhteet.

Vaikeiden elämäkokemusten äärellä työskennellessä tarvitaan kohtaamisen taitoja, jotka tavoittavat yksilön kokijuutta. Kokijuuden käsite kiinnittyy tunnetutkimukseen, fenomenologian kentälle (Ronkainen & Näre 2008, 13-15). Erilaiset vastoinkäymiset ja traumaattiset tapahtumat ravistelevat yksilön hallinnantunnetta ja luottamusta. Ihmisen kokijuuden tavoittaminen; särkyvyyden ja haavoittuvuuden tunnistaminen, on ammatillisessa auttamistyössä oleellista, sillä pelkän rationaalisuuden pohjalta emme tavoita ihmistä kokonaisuutena (em. 13-14). Vertaisuus on yksi auttamistyön käytäntö, jossa samassa, usein haastavassa elämäntilanteessa elävät tai aiemmin eläneet ihmiset tarjoavat tukeaan toisille samassa tilanteessa oleville. Vertaisuus on rinnalla kulkemista, lähimmäisenä toimimista. Koettu tuki syntyy jaetun kokemuksen ja siitä syntyneen ymmärryksen myötä (Meriluoto 2015, 61).

Omista kokemuksista syntyvä tieto eli kokemustieto on jotakin mitä kaikilla ihmisillä on jostakin. Ari Nieminen (2014) määrittelee kokemustiedon seuraavasti:

"Kokemustieto on hyvin perusteltu tosi uskomus, johon sisältyy omakohtaista kokemusta niistä objektiivisista asioiden tiloista, joihin tieto kohdistuu." (Nieminen 2014, 19). Kun yksilön kokemus liittyy johonkin elämää uhkaavaan, kuten vakavaan sairauteen tai tapaturmaan tai väkivaltaan, on siitä selviytymisellä usein erityinen merkitys yksilön elämäntarinassa. (Nieminen 2014, 19-20.) Asiakkaiden kokemusten hyödyntäminen palveluiden kehittämisen tukena on 2000-luvulla vakiintunut sosiaalityön kehittämisen työkaluksi (Rissanen 2015, 239). Asiakkaiden kokemusten kuuleminen ja hyödyntäminen pohjaa yhteistutkimisen ideaan, joka on syntynyt sosiaalisen raportoinnin ja asiakkaiden osallisuuden vahvistamisen tuloksena. Yhteistutkimisen kehittäminen on Heikki Waris -instituutin 2000-luvun puolivälissä alkaneen työn tulosta (Palsanen 2013, 4). Kokemustiedon hyödyntämisen juuret voidaan jäljittää vertaistukeen, potilasjärjestöjen toimintaan ja vapaaehtois- ja tukitoimintaan (Rissanen 2015, 239).

Myöhäismodernissa ajassa ihmiset luovat itseään refleksiivisessä minäprosessissa, jossa yksilö joutuu rakentamaan muuttuvaa mutta yhtenäistä elämäntarinaa maailmassa, joka vaatii jatkuvaa valintojen tekemistä suuresta määrästä erilaisia vaihtoehtoja (Hänninen 1999, 42; Juhila 2012, 116). Vaihtoehtojen punnitseminen ja valintojen tekeminen ovat oman elämäntarinan rakentamista ja sisäisen kertomuksen jatkuvaa prosessia. Vaikka tämän hetkinen aika on individualisoitunut ja valintoja joudutaan usein tekemään yksilöinä, on yhteisön tuella edelleen merkittävä rooli. Henkilö, jolla on tukenaan kannustava ja myötätuntoinen yhteisö, jonka puoleen voi kääntyä epäonnistuneenkin valinnan jälkeen, kykenee selviämään valintojen viidakossa yksin jäävää paremmin. Sosiaalityössä asetutaan olemaan erityisesti niiden vierellä kulkijoina, joilta yhteisöllinen tuki puuttuu tai olemassa oleva yhteisö tukee hyvinvointia uhkaavien valintojen tekemistä.

Täyteen ikään mennessä ihminen on tehnyt monenlaisia valintoja ja kerännyt elämäkokemuksia, joista osa on neutraaleita, osa positiivisia ja osa negatiivisia. Kokemusten merkitys riippuu kokemuksen laadun lisäksi siitä, miten ihminen kehystää ja merkityksellistää kokemuksiaan osaksi elämäntarinaansa (Gergen 2003). Osa ihmisistä joutuu ihonvärinsä, sukupuolensa, seksuaalisen suuntautumisen tai esimerkiksi fyysisen vammansa vuoksi toistuvasta negatiivisten kokemusten kohteeksi. Toistuva torjunta ja väheksyntä esimerkiksi ihonvärin takia voidaan nimetä syrjinnäksi. Feministisestä teoriasta nouseva ajatus "yksityinen on poliittista" tuo esiin sukupuolen tai muiden piirteiden vuoksi väärinkohdeltujen kokemuksen poliittisuuden, yhteyden laajempaan ilmiöön, kuten rasismiin tai sukupuolittuneeseen väkivaltaan. Feministinen teoria tunnustaa yksilön

kokemuksen tiedon lähteenä ja sen kollektiivisen merkityksen uudelleenmäärittelyn perustana (Valkama 2003, 21). Sosiaalityössä voimaannuttavan työotteen yhtenä johtoajatuksena on negatiivisten kokemusten tai minäkäsitysten uudelleenmäärittely, uudelleen kehystäminen sekä tarkoituksen löytäminen, mikä tukee toipumista ja omien voimavarojen vahvistumista.

Ihmisen sisäistä tarinaa voidaan pitää ihmisen toiminnan ymmärtämisen perusteena (Hänninen 1999, 67). Tästä syystä sosiaalityön vaikuttavuuden kannalta on merkittävää tavoittaa asiakkaan sisäinen tarina ja siitä nouseva motivaatio toiminnalle, jota mahdollisesti pyritään sosiaalityön keinoin muuttamaan. Sisäisen tarinan kuuleminen edellyttää aiemmin kuvattua kumppanuutta, jaetun asiantuntijuuden tilaa, yhtä merkittävien tietojen dialogia. Ihmiset liittyvät toisiinsa jakamalla tarinoita kokemuksistaan ja kertomuksia itsestään, tämä on narratiiviseen filosofiaan kuuluva perusajatus (Ojuri 2004, 28). Tarinoilla rakennetaan sekä omaa identiteettiä, että yhteyttä toisiin ihmisiin.

Edellä kuvattu sosiaalityön kumppanuussuhde on yhtä merkittävien tietojen tila, joka voi konkretisoitua esimerkiksi kokemusasiantuntijuuden tai vertaisuuden kautta.

Kokemusasiantuntijoiksi kutsutaan henkilöitä, jotka vapaaehtoisesti jakavat omaa kokemukseen pohjautuvaa tietoaan ammattilaisten kanssa. Sosiaalityön kontekstissa asiakkaiden kokemusten kuuleminen, kokemusten hyödyntäminen palveluiden kehittämisessä nähdään myös tavaksi tuottaa asiakkaille osallisuuden kokemuksia.

Osallisuuden mahdollistuminen edellyttää vallan jakamista niiden kanssa, joilla ei aikaisemmin ole ollut pääsyä tekemään päätöksiä (Meriluoto & Marila-Penttinen 2015, 39-41). Aitojen vaikutusmahdollisuuksien kehittäminen edellyttää sitä, että organisaatiossa ollaan avoimia sen suhteen mihin asioihin asiakkaat voivat vaikuttaa ja samaan aikaan tiedostetaan jokaisen roolit ja vastuut. Näin ollen valta on jaettunakin läsnä mutta tulee läpinäkyvämmäksi. Kokemuksiaan ammatillisen avun rinnalla hyödyntävä yksilö voi toimia asiantuntijana palvelujen suunnittelu- ja kehittämistehtävissä, kouluttajana, vertaisohjaajana, tukihenkilönä tai moniammatillisen työryhmän jäsenenä (Rissanen 2015, 243). Tällöin hän on osa työyhteisöä ja saa työstään myös palkkaa. Kolmas sektori on hyödyntänyt kokijoita työnsä kehittäjinä pitkään. Kokemusasiantuntijoita on myös palkattu työntekijöiksi järjestöihin joissa he toimivat tasavertaisina työntekijöinä muiden rinnalla (Nyberg & Huisman-Laine 2015, 65-67). Vertaisuuden sosiaalinen pääoma on tunnistettu etenkin järjestöjen työssä. Vertaistoimijoiden hyväksyminen tasa-arvoisiksi toimijoiksi

ammattilaisten rinnalle on sosiaalityön kumppanuussuhteen käytännön toteutusta. (Juhila 2012, 130.).

Oman asiantuntijuuden syventymisessä myös työntekijän omilla kokemuksilla on merkitystä ja ne voivat olla merkittävä syvyttävä antava voimavara. Anneli Eteläpelto määrittelee asiantuntijuutta teoksessa *Muuttuva asiantuntijuus* (1997) seuraavasti:

”Asiantuntijan omakohtainen kokemustieto ja oppikirjoissa esitettävä formaalinen tieto saattavat monessa mielessä näyttää toisensa poissulkevilta tiedon tyypeiltä. Kuitenkin asiantuntijuuden hankkimisessa näillä molemmilla tiedon muodoilla on oma tärkeä roolinsa. Asiantuntijaksi oppimisen eri vaiheissa formaali ja praktinen tietämys ovat eri tavoin painottuneita ja eri tavalla oppimisen kohteena. Kun asiantuntijaksi oppimisen varhaisia vaiheita luonnehtii usein jommankumman tiedon muodon ylikorostaminen, näyttää korkeatasoiselle asiantuntijuudelle olevan tyypillistä näiden tiedon eri muotojen vahva integroituminen ja läheinen vuorovaikutus.” (Eteläpelto 1997, 97.) Ammattilaisten henkilökohtaisten elämäkokemusten merkitys ja hyödyntäminen on harvoin esillä ammatillisessa kirjallisuudessa tai sosiaalityön opinnoissa. On kuitenkin paikallaan pohtia kuinka työntekijä voi olla asiakkaan sisäisen tarinan muutoksen tukena, jos hän ei ole käsitellyt oman elämänsä tarinaa ja sen yhteyttä auttajan ammattiin.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Pro gradu- tutkielmani on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus suomalaisten sosiaalityön opiskelijoiden väkivaltakokemuksista ja niiden vaikutuksesta alan valintaan. Aineistoni ei ole edustava otanta sosiaalityön opiskelijoista mutta se on silti ainutlaatuinen. Suomessa ei ole aikaisemmin tehty tutkimusta sosiaalityön opiskelijoiden tai sosiaalityöntekijöiden omien väkivaltakokemusten ja alan valinnan yhteydestä, minkä vuoksi koen, että tutkimukseni on myös erityisen perusteltu ja tärkeä.

Laadullinen tutkimus on monimuotoinen tutkimusperinne, joka pitää sisällään monia tutkimuksia, kuten tapaustutkimus, kenttätutkimus, elämäkertatutkimus ja osallistuva havainnointi. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997, 152-153.) Vaikka laadullisen tutkimusperinteen sisään mahtuu useita suuntauksia ja lajeja, voidaan kvalitatiivisen tutkimusorientaatioiden väliltä löytää yhtäläisyyksiä, jotka liittävät ne yhdeksi perheeksi. Tämä yhtäläisyys on ”*sosiaalisten ilmiöiden merkityksellisen luonteen korostaminen ja tarve tämän huomiointiin kuvattaessa, tulkittaessa, ja selitettäessä kommunikaatiota, kulttuuria ja sosiaalista toimintaa*”. (em. 154.)

Väkivalta on yleismaailmallinen ilmiö, jota ammatillisessa auttamistyössä tarkastellaan tyypillisesti autettavan näkökulmasta käsin. Auttajien omien kokemusten merkitys ja vaikutus jäävät usein huomiotta. Auttajien omilla kokemuksilla voi kuitenkin olla suuri vaikutus auttajan toimintaan ja motivaatioon, minkä vuoksi sen huomiointi on merkittävää. Tämä pro gradu-tutkimus pyrkii osaltaan tuomaan näkökulmia tähän teemaan.

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkielmani aihe liittyy keskusteluun väkivaltatyön koulutuksen merkityksestä, jaetusta asiantuntijuudesta, kokemusasiantuntijuudesta ja kokemustiedosta, työssä jaksamisesta ja työssä uupumisesta, sijaistraumatisoitumisesta ja yksilön selviytymiskyvykkyydestä.

Pro gradu -tutkielmani tehtävänä on tuottaa tietoa sosiaalityön opiskelijoiden henkilökohtaisista väkivaltakokemuksista ja niiden vaikutuksesta alan valintaan. Tämän lisäksi opiskelijat ovat vastanneet siihen, toivovatko he elämäkokemusten käsittelyä opintojen aikana ja jos niin, miten niitä tulisi käsitellä.

Asetin pro gradu- tutkielmalleni kaksi tutkimuskysymystä:

- 1) Miten sosiaalityön opiskelijat kuvaavat väkivaltakokemuksiaan ja niiden yhteyttä alan valintaan?**
- 2) Miten opiskelijat arvioivat kokemusten käsittelyn tärkeyttä opintojen aikana ja millaisia motivaatioita kokemukset ovat synnyttäneet alalle hakeutumiseen?**

4.2 Aineiston kerääminen ja vastaajien profiili

Aineisto on kerätty puolistrukturoidulla haastattelulomakkeella. Päädyin internetissä täytettävään haastattelulomakkeen käyttöön siksi, että halusin tavoittaa mahdollisimman monta sosiaalityön opiskelijaa eri puolelta Suomea. Uskoin, että tavoitan enemmän osallistujia sähköisellä haastattelulomakkeella, kuin kasvokkain tapahtuvan haastattelun kautta (Tuomi & Sarajärvi 2003, 76-77; Eskola & Suoraranta 1998, 86). Tavoitin opiskelijat sähköpostilla jaettavan linkin myötä, jota pääasiassa jaettiin opiskelijoille ainejärjestön kautta. Pysin kiinnostuneita kysymyksissä, jotka olivat tutkimustehtävän kannalta oleellisia ja perusteltuja (Tuomi & Sarajärvi 2003, 77). Pohdin ensin, onko väkivallan muotojen ja tekijän tietäminen oleellista tutkimukseni kannalta ja onko sen kysyminen eettisesti sopivaa. Päädyin kysymään sekä väkivallan muotoa, että väkivallan tekijää sekä sitä missä elämänvaiheessa vastaaja oli väkivaltaa kokenut. Pidän merkittävänä kysyä edellä mainittuja kysymyksiä sen vuoksi, että aiempi tutkimus osoitti nimenomaan lapsuudessa koetun väkivallan vaikutuksen alan valintaan (Vincent 1996; Alastair & Weeks 1998) ja toisaalta seksuaalisen kaltoinkohtelun yhteyden traumatisoitumiseen (Nelson-Gardell & Harris 2003; Koenen, Spatz & Widom 2009). Väkivallan tekijän merkitys liittyy väkivallan traumatisoivaan vaikutukseen. Mitä läheisempi suhde uhrilla on väkivallan tekijään sen vakavammat ovat sen vaikutukset (Björklund 2010, 66). Oman vanhemman tekemä väkivalta tiedetään vaikutuksiltaan laajamittaiseksi, johtuen lapsen ja vanhemman välisestä erityisestä riippuvuudesta, huolenpidon siteestä ja kiintymyssuhteesta. Puolison tekemä väkivalta on niin ikään vaikutuksiltaan laaja-alaista, suhteen intiimistä luonteesta johtuen.

Sähköpostilla lähetetty linkki haastattelulomakkeeseen lähti sähköpostitse kaikkiin Suomen yliopistoihin, joissa sosiaalityö on oppiaineena. Pidän haastattelulomakkeen melko lyhyenä, jotta opiskelijat, jotka joutuvat opintojensa aikana vastaamaan moniin kyselyihin ja palautteisiin, vastaisivat kyselyyni, eivätkä kokisi sitä liian aikaa vievänä. Aineisto on

kerätty maaliskuun 2017 aikana. Maaliskuun loppuun mennessä sain yhteensä seitsemänkymmenkuusi (76) vastausta. Taustatietoina kysyin vastaajan sukupuolen, iän sekä aiheen arkaluontoisuuden vuoksi lupaa säilyttää vastaus mahdollista myöhempää tutkimusta varten. Tämän luvan antoivat viittä lukuun ottamatta muut vastaajat.

Aineisto on merkittävästi sukupuolittunut: vastaajista 72 oli naisia, kolme miehiä ja yksi vastaaja valitsi sukupuolen kohdalla vaihtoehdon ”muu”. Iältään vastaajat asettuvat 18-58 -vuotiaan välille. Selvä enemmistö vastaajista asettuu 22-27 ikävuoden välille (39/76). Vastaajien keski-ikä on 32 vuotta. Opiskelijat vastasivat haastattelulomakkeeseen anonymisti. Tutkimusraportissa käytän aineistoa siten, ettei vastaaja tule tunnistetuksi. Tutkimuksen luotettavuuden vahvistamiseksi käytän tutkimusraportissa useita aineistolainauksia, jotka olen koodannut numeroin (esim. V 15).

4.4 Aineiston analyysi

Oma tutkielmani asettuu sisällönanalyysiin, aineiston käsittelyn mukaan. Sisältöanalyysi sopii aineistoni analyysivälineeksi hyvin joustavuutensa vuoksi. Aineistoni on taustakysymyksiä (ikä ja sukupuoli) lukuun ottamatta vapaasti kirjattua narratiivista tekstiä. Sisältöanalyysiä antaa minulle sopivasti väljyyttä analyysin tekoon aineistosta, jossa on monia vivahteita ja toisaalta toistuvia teemoja. Olen hyödyntänyt analyysissä myös määrällistä lähestymistapaa, sillä olen määrällistänyt laadullista aineistoani. Toisin sanoen olen käyttänyt analyysin teossa niin kutsuttua Mixed methods strategiaa, mikä tarkoittaa sekä laadullisen, että määrällisen otteen käyttöä analyysin teossa.

Laadullisella aineistolla tarkoitetaan pääosin tekstiin pohjautuvaa aineistoa (Eskola & Suoranta 1998, 15). Laadullisen tutkimuksen sisältöanalyysi on tarkoitettu kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen tarkasteluun väljänä teoreettisena kehyksenä, jota voidaan käyttää erilaisissa analyysikokonaisuuksissa (Tuomi & Sarajärvi 2003, 93). Analyysin avulla voidaan käyttää muun muassa luokittelua ja teemoittelua. Luokittelu on yksinkertainen aineiston järjestämisen muoto, jonka avulla sisällön analyysia tuotetaan laadullisessa tutkimuksessa (em. 95). Teemoittelu on luokittelun kaltaista mutta keskittyy siihen mitä kustakin teemasta on sanottu (em. 95). Tematisoinnin kautta aineistosta pyritään nostamaan esiin ne teemat, jotka vastaavat tutkimusongelmaan. (Eskola & Suoranta 1998, 174-175). Tunnistettuja teemoja voidaan teemoittelun jälkeen vertailla

keskenään. Aineistolähtöinen sisältöanalyysi yhdistelee käsitteitä ja käy vuoropuhelua rajatun teorian kanssa (Eskola & Suoranta 1998, 19).

Mixed methods on melko uusi mutta suosiotaan alati kasvattava analyysin tekotapa, erityisesti sosiaalitieteiden, psykologian, kasvatus- ja terveystieteiden parissa. Mixed methods -mentelmä yhdistelee useita erilaisia analyysimenetelmiä luodakseen paremman ymmärryksen tutkittavasta ilmiöstä ja saadakseen paremman vastauksen asetettuun tutkimuskysymykseen. (Molina-Azorin & Cameron 2010, 95-105)

Hyödynnän edellä kuvattua laadullista analyysitapaa yhdessä määrällisen menetelmän kanssa. Tarkoitukseni on luoda vahvempi ymmärrys aineiston sisällöstä, vastata asetettuihin tutkimuskysymyksiin täydemmin, kuin mitä laadullinen tai määrällinen analyysi yksin mahdollistaisi. Olen analysoinut aineistoni ensin koodaamalla opiskelijoiden vastauksista väkivallan eri muodot ja väkivallan tekijän, tämän jälkeen luokitellut ja laskenut montako kertaa kyseinen luokka, kuten lapsuudessa tai parisuhteessa koettu väkivalta esiintyy opiskelijoiden vastauksissa. Tämän jälkeen siirryin toiveisiin elämäkokemusten käsittelystä opintojen sisällä. Analyysissä opiskelijoiden toiveista ja väkivallan vaikutuksesta alan valintaan, käytin välineenä teemoittelua. Löydettyäni teemat, vertasin teemoja määrällisesti toisiinsa. Pysin löytämään aineistosta vastauksia siihen, ovatko sosiaalityön opiskelijoiden henkilökohtaiset väkivaltakokemukset vaikuttaneet alan valintaan ja tulisiko opiskelijoiden mielestä näitä kokemuksia käsitellä opintojen aikana. Peilaan valittua teoriaa aineistooni muodostaessani siitä johtopäätöksiä (Tuomi & Sarajärvi 2003, 115). Kuten narratiivisessa tutkimuksessa, pyrin ymmärtämään, miten, tässä tapauksessa tutkimukseen osallistuneille opiskelijoille, väkivalta on heidän kokemuksenaan vaikuttanut alan valintaan (em. 115). Aiheen arkaluontoisuuden vuoksi kiinnitän erityistä huomiota tutkimusraportin eettisiin näkökulmiin ja vastaajien anonymiteettiin, poistaen lainauksista sellaiset tiedot, jotka voisivat paljastaa vastaajan henkilöllisyyden.

4.5 Narratiivinen lähestymistapa analyysin peilinä

Aineistossani olevat kuvaukset väkivaltakokemuksista ovat melko tiiviitä mutta piirtävät silti tarinan, kokemusten vaikutuksesta yksilön ammatin valintaan. Vastauksissaan opiskelijat myös tulevat paljastaneeksi asenteitaan väkivaltaa, kokemusasiantuntijuutta ja ammatillisuutta kohtaan. Kokemusten merkityksellistäminen osaksi omaa elämäntarinaa on mielenkiintoinen osa ihmisyyttä. Sosiaalityön ytimessä on uudenlaisten tarinoiden ja toivon luominen, minkä vuoksi tarinallisuus tuo sosiaalityön vuovaikutukseen yhden merkittävän tason. Olen peilannut tuloksiani näihin ajatuksiin narratiivisesta lähestymistavasta tutkielman johtopäätöksiä kirjoittaessani, en kuitenkaan ole käyttänyt varsinaista narratiivista analyysimetodia tässä tutkielmassa.

Narratiivi tarkoittaa kertomusta tai tarinaa, narratiivinen analyysi on laadullinen menetelmä, jonka avulla pyritään hahmottamaan, millaisia kertomuksia kohteesta kerrotaan. Narratiivinen filosofia juontuu perinteestä, jossa pohdittu inhimillisen kokemuksen ja olemassaolon erityisyyttä. (Hänninen 1999, 15-16). Kertomukset voivat olla puhuttuja tai kirjoitettuja kulttuuri – ja historia sidonnaisia tarinoita. Narratiivit luovat ja heijastavat kulttuurisia arvoja, sekä rakentavat ja ylläpitävät perinteitä. Tarinoiden avulla yksilöt, yhteisöt ja kansat jäsentävät elämää ja historiaansa. Jaettujen tarinoiden myötä kokemukset, tunteet ja tapahtumat saavat merkityksensä osana laajempaa merkityskokonaisuutta. (Jokinen, Suoninen & Wahlström 2000, 20-21.)

Tarinallisuus antaa kokemuksille juonen ja tuottaa elämän tapahtumat ja kokemukset toisiinsa yhteyksissä oleviksi jatkumoiksi (Jokinen, Suoninen & Wahlström 2000, 25). Narratiivinen lähestymistapa näkee ihmisen identiteetin muuttuvana ja liikkeessä olevana kulttuurisena prosessina, tarinallisena teoksena, jossa sisäinen tarina on sisäinen puheen tuotosta (Hänninen 1999, 60). Vilma Hänninen (1999) on tutkinut ihmisen sisäisen tarinan rakentumista, merkitystä ja muutosvoimaa väitöskirjassaan ”Sisäinen tarina, elämä ja muutos”. Väitöskirja on sosiaalipsykologian alaan kuuluva narratiivinen tutkimus. Hänninen määrittelee narratiivisuutta seuraavasti: *”Narratiivisen tutkimuksen alkukoti on kertomuksen analyysi. Sen tarkoituksena on tutkia kertomuksia sinänsä, niiden yleisiä piirteitä, lajityyppejä ja traditioita”* (em. 16). Ihmisen toimintaa motivoivat perinteisesti tunnistettujen motivaation lähteiden; viettien, vaistojen ja seksuaalienergian lisäksi halut. Tarinallinen lähestymistapa näkee ihmisen halujensa liikuttamaksi toimijaksi, joka

saadakseen haluamansa, tekee jatkuvasti valintoja. Halut ovat siis intentionaalisia tiloja, jotka syntyvät ihmisen ja halun kohteiden välisessä suhteessa. (em. 17 & 66.)

Narratiivisessa lähestymistavassa ihminen nähdään ajallisena olentona, jonka jokaisessa olemisen hetkessä on läsnä mennyt ja tuleva. Nykyhetki on piste menneisyyden ja tulevaisuuden välissä ja tuo tila saa merkityksensä niin menneeltä elämänhistorialta, että ennakkoidulta tulevaisuudelta (Hänninen 1999, 58). Ihmiset ovat ennen kirjoitustaidon kehittymistä aina tähän päivään asti jakaneet tarinoiden avulla tietoa; historiaa ja kulttuurisia tulkintoja ympäröivästä todellisuudesta (em. 36-37). Narratiivisessa perinteessä tarinat jäsentävät ympärillä olevaa maailmaa ja yksilön kokemuksia sen osana. Ihmisen sisäinen tarina on sisäisen puheen, kokemusten ja havaintojen selittämisen ja jäsentämisen tulosta (em. 45).

Narratiivisessa lähestymistavassa on useita yhteneviä piirteitä horisontaalisen asiantuntijuuden kanssa. Narratiivista näkökulmaa voidaan kuvata yhteisellä matkalla olemisena (Ronkainen 2008, 59). Yhteisen tiedon tila, on tila missä asiakkaan oman elämän asiantuntijuus on rinnakkain ammatillisen tiedon kanssa. Kumppanuussuhteessa tavoiteltavan muutoksen suunta pyritään löytämään yhdessä sen sijaan, että se määriteltäisiin viranomaisvaltaa omaavan ammattilaisen toimesta (Juhila 2012, 145). Reflektiivinen työote suhtautuu nöyrästi omaan tietoon ja kunnioittaa asiakkaan tietoa, kokemusta ja sisäistä tarinaa (Juhila 2012, 143-144). Narratiivisen tutkimuksen kautta vuorovaikutustilanteita on mahdollista analysoida selvittämällä millaisia kertomuksia eli narratiiveja niissä rakennetaan ja millaista jaettua todellisuutta kulloinkin luodaan. Narratiiveja luomalla on mahdollista selittää mennyttä, mutta myös visioda tulevaa. (Juhila 2012, 212-217, 254-255.) Moraali rakentuu tarinoissa, ihmisen sisäisissä, jaetuissa ja kulttuurisesti ylläpidetyissä (Ochs & Capps 2001, 50). Sosiaalityössä ollaan usein moraalisesti hankalien kysymysten äärellä, kuten riittävän hyvän vanhemmuuden määrittelyn kysymyksissä. Tilanteet, joihin ei ole löydettävissä helposti oikeita vastauksia vaativat osallisilta ja työntekijöiltä niin kutsuttua moraalista järkeilyä. Sen pohdintaa, mikä ratkaisu palvelisi mahdollisimman kestävä ja hyvää lopputulosta kaikkien osapuolten mutta erityisesti heikoimmassa asemassa olevan näkökulmasta. Hyvää kannattelevia narratiiveja, jotka rakentuvat yhteisen jaetun tiedon äärellä, etsitään kysyen mikä on oikein ja hyvää? Auttamistyössä käytyjen keskustelujen pohjalta sekä työntekijän että asiakkaan moraaliset periaatteet ja toiminta tulevat joko kyseenalaistetuiksi tai vahvistetuiksi, riippuen

siitä löytävätkö osapuolet yhteisen tarinan oikeasta ja väärästä (Ochs & Capps 2001, 50-51).

5 SOSIAALITYÖN OPISKELIJOIDEN VÄKIVALTAKOKEMUKSET

5.1 Koetun väkivallan muodot

Analysoidessani tuloksia opiskelijoiden väkivaltakokemuksista, väkivallan muodot muodostuivat luokiksi seuraavasti; **lapsuuden perheessä koettu väkivalta, parisuhteessa koettu väkivalta, seksuaalinen ahdistelu tai väkivalta, vaino, kiusaaminen koulussa tai työyhteisössä ja hengellinen väkivalta.** Väkivallan tekijäluokat muodostuivat; **isä/isäpuoli, äiti/äitipuoli, seurustelukumppani/avio/avopuoliso, kaveri tai tuntematon henkilö.**

Kysymykseen ”Minkälaista väkivaltaa olet kokenut (esim. henkistä, fyysistä, seksuaalista, vainoa, kaltoinkohtelua, laiminlyöntiä)? Missä elämänvaiheessa ja kenen taholta? Viisi vastaajaa (5/76) ilmoitti, ettei ole kokenut elämänsä aikana väkivaltaa. Muut vastaajat raportoivat lapsuudessa tai parisuhteessa koetusta väkivallasta, kiusaamiskokemuksista, seksuaalisesta väkivallasta ja ahdistelusta. Eron jälkeinen vaino mainittiin kolmessa vastauksessa, asiakaspalvelutehtävissä tai työssä koettu väkivalta muutaman kerran, hengellinen väkivalta mainittiin kahdessa vastauksessa.

”Lapsuudessa olen kokenut henkistä väkivaltaa äitipuolen taholta. Henkinen väkivalta paheni koko ajan ja lopulta tuli mukaan myös fyysistä väkivaltaa. Henkinen väkivalta oli mitätöintiä, ulkonäön arvostelua, tyhmäksi haukkumista, eristämistä ja kotitöiden liiallista teettämistä. Hoidin esim. koko perheen tiskit,

siivouksen ja pyykkihuollon. En saanut kunnollisia vaatteita, en harrastaa, en käyttörahaa enkä tavata kavereita kuin hyvin harvoin. Äitipuolen mielestä olin tyhmä ja yksinkertainen vaikka pärjäsinkin hyvin koulussa. Hän murensi itsetuntoni. Isäni oli kykenemätön puuttumaan tilanteeseen. Lopulta tilanne kävi niin ahdistavaksi että muutin kotoa kuusitoista vuotiaana. Toivoin lapsena, että joku olisi nähnyt hätäni ja puuttunut tilanteeseeni. Huostaanotto olisi ollut minulle suuri helpotus.” V 5

”Olen puolilestadiolaisperheen lapsi (äitini oli uskossa, isäni ei) ja meitä sisaruksia oli perheessä 11. Äitini kasvatustieteisiin kuului ruumiillinen kurittaminen (piiskaaminen, tukistaminen, luunapit) sekä jumalan teoilla ja helvetillä pelottelu. Eihän tuollaista pieni lapsi ymmärtänyt...” V 68

”Minun isäni oli tosi väkivaltainen ja vaikka hän ei ikinä koskenut minuun, niin olen kokenut väkivaltaa lapsuudessani paljon joutuessani olemaan usein mukana väkivaltatilanteissa pakotettuna katsomaan. Isä oli sillä lailla sadistinen, että nautti varmaan, kun oli yleisöä. Isä oli useimmiten väkivaltainen äitiäni kohtaan, mutta joskus myös veljeäni. Myöhemmin uusia naisystäviäni kohtaan. Hän tavallisesti löi, potki, kuristi ja viilteli. Ne olivat sellaisia muutaman päivän kestäviä episodeja. Näissä tilanteissa olemiseni alkoi kai jo ihan pienestä ja päättyi suunnilleen, kun olin 13-vuotias. Lopulta, kun hän raiskasi siskoni, katkaisin välit häneen tiukasti.” V 11

Vastauksissa painottuivat lapsuuden perheessä koettu väkivalta. Vastaajista suurin osa: 56 % (40/71) raportoi lapsuudessa koetusta väkivallasta ja 38 % (27/71) parisuhteessa koetusta väkivallasta. Tulos ei ole yllättävä aikaisempien tutkimusten valossa.

Lapsuudessa koetun väkivallan yleisyys on korkea ja vastaa Noora Ellosen (2012) vanhemmilta kerätyn aineiston tuloksia.

”Olen kokenut kuritusväkivaltaa ja perheväkivaltaa. Pienempänä sain isältäni remmistä, löi, veti korvista ja tukisti. Äiti myös tukisti. Ukkineni myös kuritti välillä. Kuritus tapahtui minun ollessa 3-8-vuotias. Olen myös todistanut perheessämme väkivaltaa ja ollut myös itse sen kohteena. Isäni on hakannut äitiäni, mikä on myöhemmin johtanut heidän eroon. Veljeni olivat erittäin väkivaltaisia toisiaan kohtaan. Isäni oli erittäin väkivaltainen isoveljeäni kohtaan tämän tehdessä tyhmyyksiä varhaisasteinän. Pikkuveljeni tapa kommunikoida kanssani oli lyömällä. Perheväkivaltaa ja veljien minuun kohdistamaa väkivaltaa tapahtui minun ollessa 11-13-vuotias. Perheessämme oli kyllä aina jotakin, mutta kurituksen ja perheväkivallan muistan selvästi. Perheväkivalta päättyi vanhempieni erotessa kun olin 13 v. Pikkuveljeni minuun kohdistama aggressio jatkui joissain määrin eronkin jälkeen, muttei merkittävästi --> päättyi kokonaan minun ollessa 15 v” V 53

Lapsuudessa koettu väkivalta piti sisällään fyysistä väkivaltaa, henkistä väkivaltaa, laiminlyöntiä ja vanhempien välisen väkivallan todistamista. Parisuhteessa koettu väkivalta piti sisällään erilaisia henkisen väkivallan muotoja, fyysistä väkivaltaa, sillä uhkaamista ja eron jälkeistä vainoa. Miehistä yksi raportoi parisuhteessa koetusta henkisestä väkivallasta sekä lapsuudessa koetusta väkivallasta muut miehet kertoivat kiusaamiskokemuksista. Väkivaltaa kokeneista 14 % (10/71) kertoi kokeneensa väkivaltaa sekä lapsuudessaan, että parisuhteessa. Saman verran raportoitiin seksuaalista ahdistelua ja/tai väkivaltaa (10/71). Seksuaalisen väkivallan tekijöiksi ilmoitettiin yhtä vastausta lukuun ottamatta muu kuin puoliso tai seurustelukumppani, muu väkivallan tekijä tai ahdistelija oli perhetuttu,

kaveri tai tuntematon henkilö. Lapsuuden perheessä vastaajaan lapsena kohdistunut väkivalta oli yleisimmin isän tai isäpuolen tekemää; 35 % vastaajista ilmoitti väkivallan tekijäksi isän tai isäpuolen (14/40). Äiti, äitipuoli tai isoäiti ilmoitettiin tekijäksi kuudessa vastauksessa (6/40). Yli puolissa vastauksista (21/40) molemmat vanhemmat nimettiin väkivallan tekijöiksi. Lapsuusajan tarinoissa vanhempien välinen väkivalta oli isän äitiin tai äitipuoleen kohdistuvaa. Tätä kuvattiin kymmenessä (10/40) vastauksessa. Äidin isään kohdistamaa väkivaltaa ei raportoitu. Parisuhdeväkivallan tekijäksi ilmoitettiin avo- tai aviopuoliso tai seurustelukumppani. Kahdessa tapauksessa suhde oli sen hetkinen, muissa tapauksissa parisuhde oli jo päättynyt.

”Olen kokenut henkistä ja fyysistä väkivaltaa, sekä vainoa. Fyysinen ja henkinen väkivalta tapahtui minun ollessani 29 - 31-vuotias. Pian sen jälkeen muutin lapseni kanssa erilleen tämän isästä, silloisesta avopuolisostani. Lisäksi olen kokenut mm tappouhkauksia n. 15-vuoden ajan - samaisen henkilön taholta.” V 18

”Lapsena fyysistä kaltoinkohtelua (tukistaminen, luunapit, korvasta nipistäminen, potkiminen) ja henkistä kaltoinkohtelua (mitätöiminen, huutaminen, turha syyttäminen) äidin tekemänä noin ikävuosina 5-17. Seksuaalista väkivaltaa 17-vuotiaana festareilla, kyseessä oli entuudestaan tuntematon ihminen. Seksuaalista väkivaltaa 19-vuotiaana, sen aikaisen poikaystävän tekemänä.” V 27

”Olen nyt 22-vuotias ja näin aikuisiällä olen joutunut kohtaamaan sen, miten vahvasti nuo lapsuuden tapahtumat ja väkivallan kohtaaminen ns. sivustakatsojana on vaikuttanut minuun. Minulla on ollut todella paljon vaikeuksia olla ihmissuhteissa, niin ystävyys- kuin parisuhteissakin, sillä minun on ollut haastavaa rakentaa luottoa ja uskoa siihen, että toinen ihminen todella pysyy sinä ja myös välittää minusta. Muutamia vuosia sitten minulle diagnosoitiin myös jonkin asteinen sosiaalisten tilanteiden pelko. En tietenkään tiedä, mitkä kaikki tekijät tähän ovat johtaneet, mutta uskon lapsuuden kokemusten olleen yksi vaikuttava tekijä. Nykyään voin kuitenkin hyvin, sillä sain apua ongelmiini ja pääsin käsittelemään niitä monia asioita, jotka olivat jääneet mieltäni vaivaamaan.” V 60

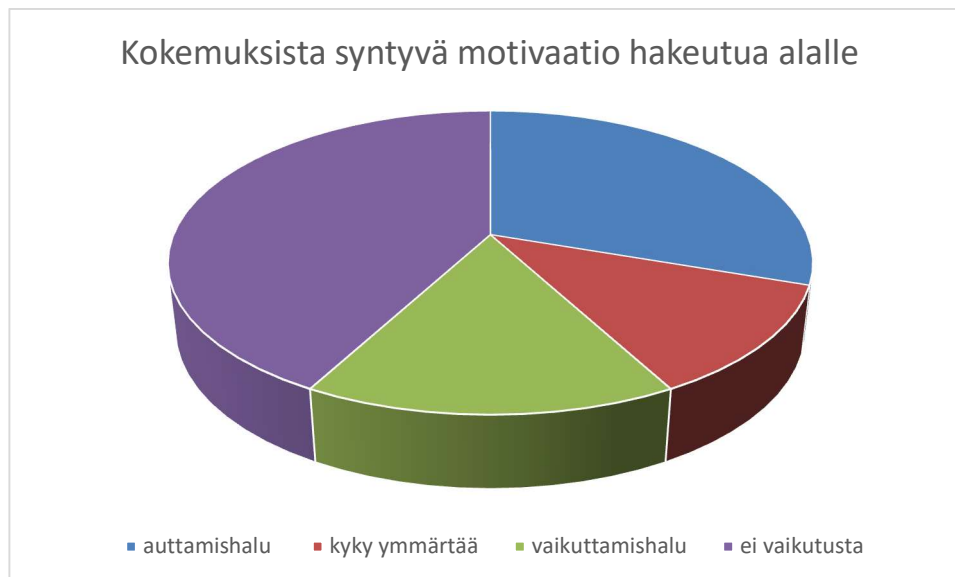
”Äitini käytti koko kasvuni ajan, osaamattomuuttaan, henkistä väkivaltaa. Se oli elämäntaitojen opastuksen puutetta, läheisyyden ja lämmön kaikkinaista puutetta, syyttämistä, mielenterveyteni epäilemistä, persoonani arvostelua, ulkonäköni arvostelua ja yhdessä vaiheessa isäni tapaamisen estämistä. Lisäksi olen kokenut seksuaalista väkivaltaa varhaisnuoruudesta lähtien, lähinnä tuntemattomilta pojilta ja miehiltä. Raiskauksen yritys ja vapaudenriisto, jatkuvaa häirintää yleisissä tiloissa, seksiin painostamista, sellaisia seksuaalisia tekoja, joihin ei ole kysytty lupaa, ulkonäön kommentointia ja muuta vastaavaa häirintää.” V68

Tulokset väkivaltakokemuksista ovat korkeammat, kuin Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) vuoden 2016 toteuttaman Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen mukaan mikä johtuu siitä, että oma aineistoni koostuu lähes kokonaan väkivaltaa kokeneista opiskelijoista. Terveystutkimuksen mukaan fyysisen väkivallan kohteeksi elämänsä aikana on joutunut 43 % miehistä ja 24 % naisista ja seksuaalista väkivaltaa elämänsä aikana on kokenut 14 % naisista ja 2 % miehistä. (Kunttu, Pesonen & Saari 2016, 89.) YTHSn tutkimuksessa ei kysytty henkisestä väkivallasta,

kuritusväkivallasta tai lapsuudessa koetusta vanhempien välisestä väkivallasta, mikä saattaa selittää tulosten eroja. Lapsuudessa koetun väkivallan yleisyys on aineistossani yleisempää, kuin kansainvälisissä tutkimuksissa, joissa lapsuudessa koettua väkivaltaa raportoi kokeneensa noin 30 % opiskelijoista (Postmus, Warrener, McMahon & Macri 2011; Alastair & Weeks 1998).

5.2 Väkivaltakokemuksen merkitys alan valintaan

Opiskelijoiden väkivaltakokemusten merkityksistä alan valintaan löysin seuraavat toistuvat motivaatiotyypit; **auttamishalu, toisten vaikeuksien ymmärtämisen kyky ja yhteiskunnallinen vaikuttamishalu**. Väkivaltaa kokeneista opiskelijoista 62 % (44/71) koki, että kokemuksilla oli yhteys alan valintaan. Alastairin ja Weeks'n tutkimuksessa (1998) sosiaalityön opiskelijoiden joukossa omien vaikeiden elämäkokemusten yhteys alanvalintaa oli 70 %. Oman aineistoni mukaan osuus on hiukan alhaisempi. Toisaalta kysyin nimenomaan koetun väkivallan vaikutusta, kun Alastair ja Weeks kysyivät yleisesti vaikeiden elämäkokemusten vaikutusta alan valintaan.

Lähes kaikissa vastauksissa motivaationa alalle hakeutumisessa korostui yleinen halu auttaa, erityisesti lasten auttaminen. Lisäksi mainittiin omien kokemusten kautta syntynyt kyky ymmärtää ihmisiä, joilla on vaikeuksia ja halu vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Opiskelijoiden, jotka eivät kokeneet väkivallan vaikuttaneen alan valintaan (27/71), kuvaukset kokemastaan väkivallasta sisälsivät useammin sanoja ”henkinen”, ”lievä”,

”kerran” ja ”vähän”. Omien kokemusten syvyydellä ja pitkäkestoisuudella tuntui olevan yhteys alalle hakeutumisen motivaation syntyyn. Monet vastaajista kuvaavat, kuinka tietoisia he olivat auttajan ammatin ja omien kokemusten välisestä yhteydestä, jo alalle hakeutuessaan. Osa vastaajista piti omia kokemuksia vahvuutta tuovina seikkoina sen sijaan, että ne olisi nähty uhkana ammatillisuudelle.

”Alkuun väistelin ”kutsua” hakeutua sosiaalialalle. Minulla oli selvä ymmärrys siitä, että alalle saatetaan hakeutua ”hoitamaan itseään”. Tämä esti minua nuorempana hakeutumasta alalle. Vanhempana, kun olin jo käsitellyt omaa lapsuuttani, uskaltauduin hakeutumaan. Ajattelen että olen tunnistanut auttamistyön merkittäväksi omien kokemusteni vuoksi.” V 34

”...Itse olen aina ollut tietoinen siitä, että halu auttaa muita ihmisiä on yksi syy ammatin valinnalle. Se vaikuttaa myös sosiaalityön asiakaskunnan valintaan, eli minkälaisen asiakaskunnan kanssa haluaisi eniten tehdä töitä. Minulle se on maahanmuuttajat. Sosiaalityössä yhdistyy halu auttaa ihmisiä, ja halu vaikuttaa yhteiskuntaan (jos vain mahdollista).” V 72

Oikeudenmukaisuuden edistäminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen mainittiin usein syinä hakeutua alalle. Toive siitä, että väkivaltaa kokevat eivät joutuisi kokemaan samaa kuin itse tai että väkivallan kokijat saisivat apua, oli esillä useissa vastauksista.

”Se koko lapsuus nostatti minussa sellaisen oikeudenmukaisuuden puolustajan. Ongelmaisen lapsuuden eläminen kai on tehnyt musta vähän tällaisen vakavan ja raskaan tyylin, että haluan tehdä työtä, jossa voin auttaa ihmisiä, joilla on rankkaa. Se, että valitsin juuri sosiaalityön liittyy kai siihen prosessiin, kun ---- huostaanotettiin.” V 6

”Omalla kohdalla sosiaali- ja terveysalan työntekijät eivät tainneet kertaakaan kysyä, että miten minulla eli mielenterveysongelmaisen lapsella menee kaikkien ongelmien keskellä. Itse haluaisin toimia eri lailla. Osaan myös samaistua niihin, joilla ei välttämättä mene hyvin, jonka vuoksi koen ammattini kautta pystyväni tekemään paljon hyvää.” V 13

Kyky ymmärtää väkivallan uhrin kokemuksia nähtiin arvokkaaksi ja hyödylliseksi osaamiseksi tulevassa ammatissa.

”Olen kiinnostunut perheväkivallasta ja lastensuojelusta. Sosiaalityötä lähdin opiskelemaan sen vuoksi, että haluan auttaa muita ihmisiä. Koen, että ymmärrän paremmin väkivaltaa kokeneita, kun minulla on omakohtaista kokemusta ja olen empaattinen. Varsinkin henkinen väkivalta on sellaista, että sitä saattaa olla vaikea ulkopuolisena ymmärtää.” V 16

Yleinen halu auttaa etenkin lapsia nousi esiin useista vastauksista.

”Olen ammatiltani erityisopettaja ja opiskelen itselleni nyt toista ammattia, joka täydentää jo olemassa olevaa koulutustani. Molemmat ammatit liittyvät selkeästi tarpeeseeni työskennellä vaikeuksissa olevien lasten hyväksi, tukea vaikeassa tilanteessa olevia lapsia ja nuoria.” V 26

Omien kokemusten kääntäminen voimavaraksi ja muiden auttamiseksi oli yksi vastauksissa toistuva teema.

”Perheväkivallan todistaminen perheessä ja sen kohteeksikin joutuminen oli elämäni pahinta aikaa, enkä toivoisi sellaista kenellekään. Mutta olen elävä esimerkki siitä, että vaikeuksistakin huolimatta elämässä voi

pärjätä. Tästä varmaan halu auttaa on lähtenyt sekä myös yhteiskunnallisesti vaikuttaminen kiinnostaa, tabujen rikkominen jne.” V 33

”Jo lapsuudessa ajattelin hakeutuvani poliisiopintojen pariin, jotta voisin puuttua lasten/nuorten elämään, erityisesti erilaisiin väkivaltatapauksiin, jotta heidän ei tarvitsisi kokea samaa. Myöhemmin ajatus poliisiopinnoista vaihtui sosiaalityön opintoihin. Koen, että kokemusteni vuoksi minun on helpompi puuttua ja tunnistaa esim. perheväkivalta.” V 11

”Omien lapsuuden kokemusteni kautta, ja niiden käsittelyn jälkeen, pystyin kääntämään kokemukseni voimavaraksi, ja halusin opiskella ammatin, jossa voin hyödyntää omaa kokemustani ja auttaa muita. Koen ymmärtäväni vaikeisiin tilanteisiin joutuneita asiakasperheitä, ja sitä, että kenelle tahansa voi tapahtua vaikeita asioita, mutta niistä voi selvitä.” V 4

5.3 Omien kokemusten käsittely opinnoissa

Opiskelijoiden toiveet koskien väkivaltakokemusten käsittelyä opintojen sisällä teemoittelin seuraavasti tyyppeihin: **positiivisesti suhtautuva, negatiivisesti suhtautuva ja kriittisesti suhtautuva tyyppi.**

Kysymykseen toiveesta käsitellä omia elämäkokemuksia opintojen sisällä opiskelijoiden vastaukset jakautuivat kolmeen ryhmään siten, että 67 % (51/76) piti omia elämäkokemuksia, myös väkivaltakokemuksia tärkeinä teemoina, joita tulisi käsitellä opintojen sisällä. Negatiivisesti ajatukseen suhtautui noin 20 % opiskelijoista (15/76), jotka pääasiassa vastasivat, etteivät näe elämäkokemusten kuuluvan osaksi opintoja. Kymmenen opiskelijaa (10/76) suhtautui kokemusten jakamiseen kriittisesti mutta eivät kieltäneet kokemusten käsittelyn tarpeellisuutta vaan toivat esiin, etteivät olisi itse valmiita jakamaan kokemuksiaan esimerkiksi muiden opiskelijoiden läsnä ollessa.

Osa opiskelijoista koki omien kokemusten käsittelyn opinnoissa liian turvattomana eikä ollut valmis jakamaan kokemuksiaan opiskelutovereiden tai opettajien kesken mutta esitti vaihtoehdoksi esimerkiksi esseen kirjoittamisen.

”...kirjoittaminen (vaikkapa oppimispäiväkirja tai essee) voisi olla yksi hyödyllinen keino, koska voi olla että ainakaan kaikki opiskelijat eivät halua jakaa suullisesti kokemuksiaan muiden opiskelijoiden kanssa.” V 22

Positiivisesti elämäkokemusten käsittelyyn opintojen sisällä suhtautuvat opiskelijat pitivät tärkeinä tietoisuutta omien kokemusten vaikutuksesta ammatillisuuteen ja ammatissa toimimiseen.

”Mielestäni olisi todella tärkeää pohtia ammatillisesta näkökulmasta omaa henkilöhistoriaa ja sen vaikutuksia omiin arvioihin ja periaatteisiin. Henkilökohtaisia kokemuksia ei tarvitse ruotia isolla porukalla mutta jonkinlaisen psykologiset/terapeuttiset keskustelutarjat opintojen ohessa olisi hienoa sisällyttää opintoihin.” V 55

”Kyllä. Se olisi nähdäkseni tarpeen, jotteivät ihmiset liikaa päätyisi auttamaan itseään asiakkaiden kautta. Olen havainnut, että moni haluaa auttaa "itsensä kaltaisia" ja se voi mennä myös pahasti pieleen. Tärkeää olisi oppia tunnistamaan, miten omat vaikeat elämäkokemukset (muutkin kuin väkivalta) vaikuttavat omaan työskentelyyn ja hahmottaa kokemusasiantuntijuuden, vertaisuuden ja ammatillisuuden rajat. Omien kokemusten käsitteleminen voi tuoda lisää ammatilliseen työhön, mutta niiden käsittelemättä jääminen voi haitata huomattavastikin, vaikkei ihminen itse olisi sitä mieltä. Mielestäni on esim. huono asia, jos sosiaalityöntekijä kuvittelee tietävänsä oman kokemuksensa takia miltä asiakkaasta tuntuu tai huomaamattaan käyttää asiakasta omien ongelmiansa selvittämiseen, esim. sitoutumalla asiakkaan selviytymisprosessiin liian henkilökohtaisesti. Varmaan voisi olla hyvä joku kurssi missä käsitellään ylipäänsä omien kokemusten ja persoonan vaikutuksia ammatti-identiteettiin ja ammatilliseen toimintaan ja sitten pitäisi kirjoittaa reflektiivistä oppimispäiväkirjaa jossa pohtii oikeasti niitä omia kokemuksiaan.” V 30

Negatiivisesti omien elämäkokemusten käsittelyyn suhtautuvat opiskelijat eivät nähneet kokemusten käsittelyn sopivan tai kuuluvan osaksi yliopisto-opintoja. Useassa vastauksessa korostui kokijan vastuu negatiivisten elämäkokemusten käsittelyssä ennen alalla tuloa.

”En todellakaan. Toivoisin, että vaikeuksia kohdanneet opiskelijat opiskelualastaan riippumatta hakeutuisivat avun piiriin. Näkisin opintoihin kuuluvana tuollaisen heikentävän entisestään sosiaalityön arvostusta yliopistollisena oppiaineena.” V 47

Kriittisesti suhtautuvat vastaajat eivät selvästi ilmaisseet toivovansa elämäkokemusten käsittelyä sisältäviä opintokokonaisuuksia mutta eivät täysin kieltäneet kokemusten käsittelyn tarpeellisuutta tai hyötyä. Kriittisesti suhtautuvat opiskelijat ilmaisivat usein haluttomuutta puhua omista kokemuksistaan julkisesti.

”Kaksipippuinen juttu. Toisaalta asian käsittely aina on hyväksi, mutta rankoista kokemuksista pitäisi puhua itsevalitsemiensa ihmisten kanssa. Luokkakaverit voivat olla liian iso ja vieras joukko hyvin

rankkojen aiheiden käsittelyyn. Toki yleinen keskustelu aiheesta on hyväksi. Itse en ehkä koko luokalle kertoisi omista kokemuksistani, mutta olen suostunut esimerkiksi nimettömään haastatteluun. Ja voisihan sitä olla valinnainen kurssi nimenomaan väkivalta-aiheesta, johon kokemusten jakaminen voisi kuulua vapaaehtoisesti.” V 60

Kokemusasiantuntijuus mainittiin useassa vastauksessa. Kokemusasiantuntijuus nähtiin roolina, jossa on mahdollista hyödyntää vaikeitakin elämäkokemuksia voimavarana ammatillisen asiantuntijuuden rinnalla.

”Kokemusasiantuntijuus monessa muussa (esim. sairaudet, vähävaraisuus ym.) voi olla helpompi asia käsitellä opiskelijoiden kesken. Kokemusasiantuntijuuden tutuksi tekeminen jo opiskeluaikana olisi hyvä juttu ja opiskelijoiden oppia käyttämään omia kokemuksiaan voimavarana ja tunne/tietolähteenä.” V 60

”Opinnoissa ja työssä ei juurikaan hyödynnetä opiskelijoiden tai työntekijöiden kokemuksia. Ainoastaan asiakkaat tuovat toimintaan kokemuksellista tietoa kehittäjäasiakkaan roolissa. Ymmärrän hyvin, miksi lapsi ei kerto viranomaiselle perheen ongelmista, sillä en tehnyt niin itsekään. Sosiaalityön opinnoissa pitäisi olla mahdollisuus terapiaopintoihin, vaikka erikoistumisvaihtoehtona.” V 39

”Ehdottomasti. Nyt tällaista ei mielestäni ole opinnoissa lainkaan. Opiskelijoiden olisi tärkeää saada peilata kokemuksiaan luotettavassa ilmapiirissä ja pohtia niiden vaikutusta omaan jaksamiseen ja työotteeseen. Tämän toteuttaminen voisi olla haastavaa, koska sen pitäisi olla myös hyvin hienotunteista, varmistaa, ettei opiskelijalle aiheudu asian käsittelystä ahdistusta tms. ja luottamuksen olisi säilyttävä. Itse en missään nimessä haluaisi kertoa omista kokemuksistani opiskelijoille tai opettajille, mutta asioita pitäisi käydä läpi esim. luentosarjalla, jossa saisi tietoa asiasta, luettaisiin aiheesta, olisi luennoitsijoita ja esim. kokemusasiantuntijoita puhumassa. Opiskelijoille varmistuisi, että he eivät ole ainoita alan ihmisiä, joilla tällaisia kokemuksia on eikä se tee heistä huonoja tulevassa työssään.” V 46

”Toivon monipuolisia ja kokemusasiantuntijoiden puheenvuoroja sisältäviä kursseja väkivallasta, sen tunnistamisesta ja hoidosta mutten niinkään opiskelijoiden henkilökohtaisiin elämäkokemuksiin liittyen. Toivon kursseja joissa tunnustetaan väkivallan olemassaolo kaikkialla, myös palvelujärjestelmässä ja auttamistyössä ja välineitä tutkia väkivaltaa erityisesti auttamistyössä.” V 35

Vaikka kysymys kokemusten käsittelystä opintojen sisällä oli muotoiltu yleisesti elämäkokemuksia koskevaksi, moni opiskelija yhdisti kysymyksen väkivaltakokemuksiin. Erityisesti väkivaltakokemusten kohdalla opiskelijoiden vastauksissa korostuu turvan ja luottamuksen merkitys. Moni vastaaja toi esiin, että väkivaltakokemusten käsittely vaatisi erityistä osaamista tai terapeutteja valmiuksia opettajalta. Psykologian käsitteistöön kuuluvia termejä, kuten ”terapia, trauma, haavojen aktivoituminen, assosiaatio ja projisointi”, löytyi useista vastauksista.

”Kyllä. Turvallisessa ja luottamuksellisessa tilassa ja melko pienessä ryhmässä tai kirjoittamista tai muita luovia keinoja hyödyntäen tämä voisi onnistua. Ylipäätään elämähistorian käsittely osana opintoja ja ammatti-identiteetin kehittymistä olisi tärkeää ihan ilman väkivaltakokemuksiakin. Toisaalta pelkkä opettajien ammattitaito ei ehkä ole riittävä vaan mikäli henkilöhistoriaa ja mahdollisesti traumaattisia kokemuksia lähdettäisiin avaamaan ja liittämään niiden merkitystä auttamistyön tekemiseen niin mukana tulisi olla traumatyöskentelyyn erikoistuneita ammattilaisia. Käsitelyni mukaan sosiaalialalla on paljon henkilöitä, joiden henkilöhistoriaan liittyy rankkojakin kokemuksia. Vertaisuutta siis varmasti olisi. Lisäksi opinnoissa on eri ikäisiä ja eri elämävaiheessa olevia opiskelijoita, joten sitäkin voisi hyödyntää.” V 6

Monista vastauksista välittyi opiskelijoiden yleinen uskomus siitä, että sosiaalialan opiskelijoilla on usein vaikeita elämäkokemuksia taustallaan ja näiden kokemusten käsittelyä pidettiin tärkeänä.

”Mielestäni tämä olisi hyvä, koska olen huomannut, että aika monella sosiaalityön opiskelijalla voi olla vaikeita kokemuksia lapsuudessa. Toisaalta itse olen käsitellyt lapsuudessani tapahtuneet asiat ammattilaisen kanssa ja koen että ne ovat nykyisin voimavara. Mielestäni näitä asioita olisi hyvä ainakin jollain tavalla käsitellä opinnoissa, koska käsittelemättöminä vaikeat kokemukset voivat vaikeuttaa ja kuormittaa sosiaalityöntekijää, jos hän jatkuvasti työssään kohta tilanteita jossa vanhat haavat aktivoituvat.” V 5

”..Auttamistyö on raskasta ja työssä kohtaa paljon ihmisiä, joilla voi olla vastaavia kokemuksia kuin itsellä. Jos omat jutut on käymättä läpi, uskoisin, että työ voi käydä raskaaksi. Tällä hetkellä asioiden selvittely on oman aktiivisuuden ja halun varassa.” V 57

Opiskelijat tuottivat paljon näkemyksiä väkivallan traumatisoivista vaikutuksista ja ”haavoista”, jotka tulisi hoitaa ennen alalle tuloa tai työhön siirtymistä. Väkivallan ja kaltoinkohtelun teemoihin uskottiin tulevan vastaan arjen työssä.

”En kokisi sitä ainakaan itselleni sopivana, kun en ole oikein vielä käsitellyt näitä asioita ja olisivat liian henkilökohtaisia muille ihmisille jaettavaksi. Toki yleisellä tasolla olisi kiinnostavaa pohtia asiaa, esimerkiksi miten ylipäättään esimerkiksi lapsena itse koettu kaltoinkohtelu vaikuttaa vaikka lastensuojelussa asiakkaisiin suhtautumiseen, kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen ja niin edelleen.” V 25

Niiden opiskelijoiden määrä, jotka eivät kokeneet omien väkivaltakokemustensa olevan yhteydessä alan valintaan, on aineistossa 34 % (24/71). Nämä vastaajat suhtautuvat myös lähes poikkeuksetta omien elämäkokemusten käsittelyyn opintojen sisällä negatiivisesti tai kriittisesti. Näiden opiskelijoiden kirjatut kokemukset väkivallasta sisälsivät sanoja, kuten ”lievä” ja ”vähän”.

5.4 Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset

Tämä tutkielma ei anna kattavaa kuvaa opiskelijoiden väkivaltakokemuksista yleisesti vaan avaa näköaloja sosiaalityön opiskelijoiden henkilökohtaisiin, erityisesti lähisuhteissa koettuihin väkivaltakokemuksiin ja niiden merkityksestä alalle hakeutumisessa. Aineisto koostuu pääasiassa niiden opiskelijoiden vastauksista, jotka tunnistavat kokeneensa elämähistoriassaan väkivaltaa. Aineisto on ainutlaatuinen ja siksi merkittävä. Tässä tutkielmassa väkivaltaa on tarkasteltu satuttavana kokemuksena, joka tarjoaa tulevalle sosiaalityön ammatissa toimivalle kokemuksellista tietoa työn arjessa kohdattavasta ilmiöstä. Se miten hyvin kokemuksellinen tieto tunnistetaan voimavaraksi tulevassa ammatissa, vaihtelee opiskelijoiden välillä merkittävästi.

Väkivalta on laaja ilmiö, jota olen tässä tutkimuksessa käsitellyt lähisuhteissa tapahtuvana ihmisoikeusloukkauksena. Opiskelijat kuvasivat pääosin perhe- ja parisuhteissa tapahtunutta väkivaltaa, sen kaikissa eri muodoissa; henkisenä, fyysisenä, seksuaalisena, uskonnollisena, vainona ja laiminlyöntinä. Opiskelijat tunnistavat vastausten perusteella useita väkivallan muotoja ja raportoivat niistä avoimesti. Haastattelulomakkeen vastauksista muodostui 76 erilaista tarinaa sosiaalityön opiskelijan henkilökohtaisista väkivaltakokemuksista; niiden merkityksestä alan valintaan, niiden vaikutuksesta ammatillisuuteen ja pohdintaa siitä, tulisiko väkivaltakokemuksia käsitellä opinnoissa.

Väkivaltakokemukset ammatinvalinnan airuena näyttäytyy tutkielmani valossa yleiseltä tavalta päätyä sosiaalityön opintojen pariin. Omien kokemusten käsittelyä osana opintoja, pidetään pääosin ammatillisuutta tukevana ja tarpeellisena. Väkivallan kokijuuteen ja sen puheeksi ottoon opinnoissa, suhtaudutaan sen sijaan ristiriitaisin ajatuksin. Yhtäältä, väkivaltakokemukset näyttäytyvät haavoittavina ja ”pois hoidettavina” kokemuksina ja toisaalta arjen työssä usein vastaantulevana ilmiönä. Opiskelijat tuntuvat uskovan, että väkivallan kohtaaminen edellyttää terapeuttisia valmiuksia. Asenne voidaan jäljittää niin kutsuttuun terapeuttiseen murrokseen, missä korostuu väkivallan traumatisoivat vaikutukset. Väkivalta on traumatisoivaa mutta kokemus ei ole sairaus ja yksilön selviytymiseen vaikuttavat monet tekijät, kuten yksilöllinen joustavuus eli resilienssi, jota voidaan vahvistaa sekä yksilöllisesti, että yhteisöllisesti. Pidän huolestuttavana sitä, että väkivallan kohtaamista medikalisoidaan, sillä se on hyvin arkinen ilmiö, johon kaikilla sosiaali- ja terveysalan toimijoilla tulisi olla eväitä puuttua. Väkivallan ilmiöiden parissa tehtävä asiakastyö taasen jakautuu moniin eri orientaatioihin ja viitekehyksiin, sen mukaan kenen kanssa työskennellään ja mikä päämäärä työskentelylle asetetaan. Väkivaltaa kokenut tai väkivaltaa tehnyt täytyy kuitenkin voida kohdata ja väkivallasta täytyy voida keskustella myös sosiaalitoimessa silloinkin, kun paikalla ei ole terapeuttia.

Suomessa sosiaalityö ei ole terapisoitunut ala, kuten esimerkiksi Yhdysvalloissa, missä moni sosiaalityöntekijä hakeutuu terapeutiksi. Sosiaalityön luonne Suomessa on rinnalle asettava, vierellä kulkeva, väkivaltaa yhteiskunnallisena ongelmana tarkasteleva.

Sosiaalityö on myös universaali palvelu, universaaleihin ongelmiin. Mietin mistä kumpuaa sosiaalityönopiskelijoiden kokemus siitä, että väkivaltakokemuksia voidaan käsitellä vain terapiassa ja terapeutin toimesta? Havaitsin negatiivisesti omien kokemusten käsittelyyn suhtautuvissa opiskelijoissa myös väkivallan kokijaan kohdistuvaa vaatimusta ”hoitaa

itsensä kuntoon” ennen alalle tuloa. Tämänkaltainen asenne siirtää väkivallan sen uhrin vastuulle ja näkee uhrin hoitoa tarvitsevana ja vaurioituneena.

Opiskelijoiden vastauksista käy selvästi ilmi, että väkivallan kokemuksista on vaikeaa puhua. Kirjoituksista välittyy pelko, tulla vaikeiden elämäkokemusten kautta näkyväksi, etenkin toisten opiskelijoiden edessä. Olisi mielestäni tärkeää, että jo opinnoissa syntyy ilmapiiri, missä väkivallan kokemus ei ole häpeä vaan kokemuksellista asiantuntijuutta, sillä kokemusasiantuntijat mainittiin aineistossa useasti. Heidän tietoaan arvostettiin. Opiskelutovereiden kokemuksiin suhtaudutaan toisella sävyllä.

Tulevien ammattilaisten kokemuksia leimaa uskomus terapioinnin tarpeesta ja haavojen hoidosta, väkivaltakokemuksia toivotaan käsiteltävän mutta samaan aikaan pelätään tulla näkyväksi omien kokemusten kautta, toisaalta nähdään kokemusasiantuntijoiden tuomat tarinat tärkeinä tiedonlähteinä. Kokemukset ovat siis merkittäviä mutta silloin, kun ne ovat asiakkaiden. Väkivallan kohtaamista, puheeksi ottoa ja käsittelyä leimaa aineistossa vahva odotus erityisen terapeuttisesta työtteesta, jota ei uskota sosiaalityön opettajilta(kaan) löytyvän. Minussa herää kysymys, millä tavoin opiskelijat uskovat kohtaavansa väkivallan kokijoita arjen työssä? Minkälainen stigma, yleinen narratiivi väkivallan kokijaan liitetään ja minkälainen diskurssi väkivallan kokijoista käytävässä keskustelussa on vallalla, niin julkisuudessa kuin sosiaalityön opinnoissa? Väkivalta muuttuu nopeasti normaaliksi, ellei sitä kyseenalaisteta (Flinck 2006, 20). On merkittävää olla tietoinen siitä, minkälaisia narratiivia väkivallasta kertoo itselleen, sillä sisäisellä tarinalla on vaikutusta siihen, kuinka puhumme siitä muille. Sosiaalityössä joudutaan jatkuvasti turvautumaan moraaliseen järkeilyyn, jolloin työntekijän omat asenteet, uskomukset ja arvot vaikuttavat vahvasti siihen minkälaisia valintoja hän tekee (Ochs & Capps 2001, 51).

Sosiaalityössä ollaan ihmisyyden varjojen äärellä. Työntekijän henkilökohtaiset kokemukset vaikuttavat hänen käsityksiinsä sukupuolirooleista, parisuhteesta ja vanhemmuudesta. Yhteyden tunnistaminen on merkittävää auttamistyön laadun näkökulmasta (Vincent 1996, 66-68). Terapia voi olla tarpeellinen väline omien väkivaltakokemusten käsittelyssä mutta vähintään yhtä tärkeää on tunnistaa kokemusten universaali luonne ja se, että varjot ovat osa ihmisyyttä. Jossain haavoittavassa olemme kaikki kokemusasiantuntijoita.

Vilma Hänninen käyttää väitöskirjassaan (1999) sairaudesta puhumista esimerkkinä pohtiessaan sosiaalista tarinavarantoa. Ilman, että sairas puhuu sairaudestaan ei ole

mahdollisuutta saada oikeaa diagnoosia ja oikeaa hoitoa sairauden parantamiseksi (Hänninen 1999, 114-115). Erilaisten sairauksien merkityksestä osana kulttuurista merkitysjärjestelmää voidaan ottaa peilaus myös väkivallan kysymyksiin. Mikä on väkivallan paikka sosiaalisessa tarinavarannossa, miten väkivalta tulee kohdatuksi ammatillisessa kontekstissa, miten väkivaltaa hoidetaan? Omista kokemuksista puhuminen, on oleellinen osa selviytymisprosessia. Lupa puhua ja jakaa oma tarina on voimaantumisen ensi askel. Auli Ojurin väitöskirjan (2004) mukaan väkivaltaan suhtaudutaan auttamisjärjestelmässä hyvin vaihtelevasti. Väkivaltaa kokeneet asiakkaat eivät ole samanlainen kategoria, kuin toimeentulotukiasiakkaat, päihderiippuvaiset tai pitkäaikaistyöttömät. Palvelujärjestelmässä ei ole lähisuhdeväkivallan uhreille suunnattua omaa toimijaa, jonka vastuulla olisi sen hoito ja palveluohjaus, ellei kolmannen sektorin toimijoita lasketa (Ojuri 2004, 157). Tilanne on muuttunut turvakotirahoituksen osalta Istanbulin sopimuksen ratifioinnin myötä vuonna 2015, jolloin turvakotien rahoitus siirtyi valtion vastuulle. Väkivallan uhreille on myös perustettu maksuton neuvontapuhelin. Tällä hetkellä palvelujärjestelmään kohdistuu vahvempia velvoitteita väkivallan uhrien auttamiseen ja avun piiriin ohjaamiseen. Väkivalta ei kuitenkaan ole yhden toimijan vastuulla vaan yhä painokkaammin kaikkien toimijoiden yhteinen tehtävä. (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 64-65)

Miten tulevia sosiaalityöntekijöitä valmistetaan kohtaamaan lähisuhdeväkivallan uhreja arjen työssä? Päivi Petreliuksen tutkimus osoitti sosiaalityön opiskelijoiden lapsuusmuistoissa hoivalla ja arkisella huolenpidolla olevan keskeinen asema. Petreliuksen aineistossa opiskelijat kertoivat kasvaneensa jo varhain hoiva- ja huolenpitovastuuseen. Opiskelijoiden motiiveista hakeutua sosiaalialalle välittyi selvä yhteys sukupuolittuneen hoivan ja auttamistyöhön hakeutumisen välillä (Petrelius 2004, 47). Hoivaeettisyyttä korostavilla ajattelu- ja toimintamalleilla on vaikutusta arjen työn merkityksellisyyden kokemuksiin mutta ne altistavat myös työssä uupumiselle (em. 70). Opiskelijat kirjoittavat työpaikoilla kohtaamistaan uupuneista naistyöntekijöistä ja esittävät uupumisen olevan yhteydessä naiseen liitettyyn välittämisen moraalisiin, sukupuolittuneisiin odotuksiin ja huonoihin työolosuhteisiin (em. 71). Löysin myös omasta aineistostani useita viittauksia työssä uupumisen riskiin esimerkiksi työn vaativuuden ja omien väkivaltakokemusten vaikutuksen myötä. Pohdin millä tavalla opiskelijat tunnistavat väkivallan yhteiskunnallisena tai rakenteellisena ongelmana, jos väkivalta palautuu ”hoidon” vaatimuksena kokijalle.

Naisiin kohdistuva väkivalta ei diskurssina elä julkisessa keskustelussa eikä myöskään tämän tutkielman aineistossa, muutoin kuin vastaajien sukupuolisessa jakautumisessa; naisvaltaisen alan naisopiskelijat ovat pääosin vastanneet kyselyyni. Väkivalta jota vastauksissa kuvataan, on pääasiassa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa; joko lapsuudessa itseän ja/tai äitiin kohdistunutta ja/tai myöhemmin parisuhteessa itseän kohdistuvaa. Kukaan vastaajista ei esitä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa motivaationa hakeutua alalle, eikä vastauksissa noussut esiin pyrkimyksiä sen vähentämiseksi. Suomi on kansainvälisissä vertailuissa näyttäytynyt maana, jonka toimet naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi ovat olleet hampaattomia, yhtenä syynä tähän on se, että paine toimenpiteisiin on tullut kansainväliseltä yhteisöltä eikä maan sisältä; esimerkiksi kotimaisen hallituspolitiikan toimesta (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 65). Onko sosiaalityöllä mahdollisuuksia edistää naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen pyrkimyksiä, onko asia esillä opinnoissa vai jääkö teema sukupuolen tutkimuksen opintojen alueelle? Systeeminen väkivalta ohittaa toimintatavoissaan yksilöiden kokemuksia, vaikka lainsäädäntö edellyttäisi yksilön oikeutta saada niihin apua (Ronkainen 2017, 26). Pahimmillaan väkivaltaan suhtaudutaan yksilöiden ongelmana, jolloin avun tarjoaminen jää ohueksi, interventio tekemättä ja kokija kaiken keskellä yksin. Osalla opiskelijoista oli kokemuksia yksin jäämisestä ja ohittamisesta ja niistä nouseva motivaatio vaikuttaa, jotta tilanne parantuisi tulevaisuudessa.

Sosiaalityö on haavoittavissa olosuhteissa elävien ihmisten auttamista, heidän tukemistaan ja heidän kanssaan työskentelyä. Sosiaalityö on muutostyötä, jolla pyritään lisäämään hyvinvointia ja vähentämään pahoinvointia sekä tukemaan yksilön osallisuutta yhteiskunnassa. Sosiaalityö on vahingoittaviin ja uhkaaviin olosuhteisiin puuttumista. Sosiaalityö on heikommassa asemassa olevien oikeuksien turvaamista ja suojelua. Sosiaalityö on rakenteellista työtä, jonka avulla pyritään vaikuttamaan epätasa-arvoisiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin. (Juhila 2012, 100, 200, 254) Edellä esitetyt tiivistykset ovat Kirsi Juhilan teoksesta (2012) Sosiaalityöntekijöitä ja asiakkaita, sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Kirja on ollut sosiaalityön oppiaineen valintakoekirjallisuutta useiden vuosien ajan. Sosiaalityön opiskelijoille ei siis varmasti ole yllätys, että he tulevat kohtaamaan vaikeissa elämäntilanteissa, kuten väkivallan keskellä eläviä tai sitä kokeneita ihmisiä. Lapsista lähes puolet joutuu kasvatuksellisen väkivallan kohteeksi kotonaan (Ellonen 2012), noin joka kolmas nainen on kokenut väkivaltaa 15 vuotta täytettyään (Euroopan unionin perusoikeusvirasto FRA 2014, 20) ja joka neljäs 6.-

luokkalainen poika on joutunut pääasiassa toisen miehen ja tai pojan tekemän väkivallan tai sen uhkan kohteeksi (Fagerlund, Peltola, Kääriäinen, Ellonen & Sariola 2014, 41-42). Sosiaalityöntekijä ei tarjoa asiakkailleen terapiaa mutta kyky kohdata väkivalta tulisi olla jokaisen sosiaalityöntekijän valmius, sillä väkivaltaa on mahdotonta ohittaa. Aineistoni perusteella väkivallan puheeksi ottoa kuitenkin leimaa ajatus terapeutin työtteen välttämättömyydestä, jota ei uskota sosiaalityön opettajilla tai heillä itsellään olevan.

Aineistossa rakenteellinen sosiaalityö on esillä vain muutamissa vastauksissa. Mietin miten opiskelijat mieltävät väkivallan eroavan esimerkiksi köyhyydestä ja huono-osaisuudesta? Tunnistavatko he tutkimuksissa todetun yhteyden lapsuudessa koetun väkivallan ja huono-osaisuuden välillä (Felitti 1998)? Jos väkivalta nähdään yksilön ongelmana ja asiana, joka kokijan tulee ”hoitaa itsessään kuntoon”, ei tunnisteta sen yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Kuten köyhyyden ja huono-osaisuuden kitkemiseksi myös väkivallan vähentämiseksi tarvitaan rakenteellista sosiaalityötä.

Kandikandidaatin tutkielmassani tutkin lapsiin kohdistuvaa kasvatuksellista väkivaltaa ja viranomaisverkoston kykyä kohdata ilmiö. Tarkastelin review- tutkielmassani (Matikka 2016) kuritusväkivaltaa ja väkivallan puheeksi ottamiseen liittyviä tutkimuksia, joista kaikista kävi ilmi väkivallan kohtaamisen hankaluus. Tutkimusartikkelissa *Moniammatillinen toimintamalli lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa*, kuvataan toimintamallin tunnettavuutta, peruspalveluissa toimivien ammattilaisten koulutustarpeita sekä moniammatillisen yhteistyön kehittämistarpeita. Artikkelin mukaan lisäkoulutuksen tarve on ilmeinen, etenkin kun sosiaali- ja terveysalan perustutkintoihin ei systemaattisesti sisälly väkivaltatyön koulutusta. (Inkilä, Helminen, Kuosmanen & Paavilainen 2016, 62, 71). Noora Ellonen ja Tarja Pösö ovat haastatelleet lasten ja perheiden kanssa työskenteleviä viranomaisia ja hyödynsivät viranomaisdokumentteja artikkelissaan *Hesitation as a System Response to Children Exposed to Violence* (Ellonen & Pösö 2014). Kävi ilmi sosiaalityöntekijät käyttävät merkittävää harkintavaltaa väkivallasta raportoidessaan eikä ilmoitusta poliisille tehty kaikesta ilmi tulleesta väkivallasta, vaikka laki niin velvoittaa. Johanna Hiitolan väitöskirja *Hallittu vanhemmuus - Sukupuoli, luokka ja etnisuus huostaanottoasiakirjoissa* osoitti, että väkivalta ohitetaan usein oikeuden huolto- ja tapaamispäätöksissä (Hiitola 2015, 114). Anna Heinonen (2015) tarkasteli lapsen oikeusturvan toteutumista ja sen esteitä väitöskirjassaan *The Construction of 'Disciplinary' Violence Against Children - Social Workers', Police Officers' and Parents' Rationales*. Heinonen havaitsi, että väkivaltaan suhtautumiseen ja puuttumiseen vaikuttivat

viranomaisten henkilökohtainen asenne väkivaltaa kohtaan. Arvioidessaan tapahtunutta rikosta ja muodostaessaan kuvaa tapahtumista, viranomaisten omat käsitykset väkivallasta ja vanhempien kertomukset muodostavat lopulta polun, jota pitkin tapaus eteni tai ei edennyt tutkintaan. (Heinonen 2015, 50–51.) Kristina Järvi (2016) tutki Keski-Suomen keskussairaalan erikoissairaanhoidon ammattilaisille tehtyjä haastatteluja. Haastatteluissa edustetut ammatit olivat lääkäri, sairaanhoitaja, mielenterveyshoitaja ja sosiaalityöntekijä. Kaikki haastateltavat olivat olleet mukana Violence Intervention in Specialist Health Care (VISH) -hankkeessa, jonka tavoitteena oli kartoittaa lähisuhdeväkivallan yleisyyttä ja edistää väkivallan puheeksi ottoa. Ammattilaiset olivat saaneet koulutusta mallista, jonka avulla väkivallan puheeksi ottaminen tuli systematisoida vakituiseen käyttöön. Hankkeen jälkeen työntekijöitä haastateltiin mallin käyttökokemuksista. Kävi ilmi, että väkivallan puheeksi otto oli ollut vähäistä. Analyysissään Järvi löysi vähäisyydelle kaksi perustelua: ”*Ammattilaiset pyrkivät etsimään puheeksi ottamista varten suotuisan hetken tai tunnetilan. Toisen kehyksen avulla ammattilaiset kertovat lähisuhdeväkivallasta puhumisen epämukavuudesta ja kertovat, millaisia esteitä liittyy aiheen puheeksi ottamisen hetkeen.*” (Järvi 2016, 2.) Sairaalan päivystyksen arkeen kuuluva ilmiö, jonka tunnistamiseen ja puheeksi ottoon oli tarjottu koulutusta ja tukea, tuli tunnesyiden vuoksi ohitetuksi.

Aineistoni pohjalta väkivalta näyttäytyy ilmiönä, josta sosiaalityön opiskelijoilla on runsaasti omakohtaisia kokemuksia ja joka on viitoittanut merkittävän osan halua hakeutua sosiaalityön opintojen pariin. Moni kokee voivansa ymmärtää muita väkivallan kokijoita, auttaa heitä ja vaikuttaa asioihin, jotta apua tarvitsevat tulisivat autetuiksi. Opiskelijat myös uskovat väkivaltakokemusten altistavan uupumukselle ja pitävät sen vuoksi vaikeiden asioiden käsittelyä ennen työelämään siirtymistä tärkeänä. Toiveet väkivaltakokemusten käsittelystä opinnoissa, jakoi opiskelijat kahteen ryhmään: niihin, jotka toivovat väkivaltakokemusten käsittelyä opintojen aikana ja niihin, jotka vastustavat tai suhtautuvat asiaan kriittisesti. Sama koskee väkivaltakokemusten vaikutusta alan valintaan: merkittävä osa kokee kokemusten vaikuttaneen alan valintaan mutta myös suuri joukko kokee, ettei omilla väkivaltakokemuksilla ollut vaikutusta alan valintaan. Nämä opiskelijat myös vastustivat omien kokemusten käsittelyä opintojen aikana ja näkivät, että väkivaltakokemukset tulee ”hoitaa kuntoon” ennen alalla tuloa. Väkivallasta selviytymisen oleellisimpia keinoja on yksilön kyky antaa kokemuksilleen merkityksiä (Hänninen 1999,

73; Southwick & Charney 2012, 33). Yksi tapa uudelleen kehystää koettu väkivalta on nähdä se kykynä ymmärtää muita väkivallan uhreja ja auttaa heitä. Omien kokemusten hyödyntäminen ammatillisen tiedon rinnalla, on tapa vahvistaa omia vaikutusmahdollisuuksia ja toimijuutta (Hänninen 1999, 72). Tämä periaate on paikannettavissa myös sosiaalityön kumppanuussuhteen ja yhteistutkimisen taustalta (Juhila 2012, 144; Palsanen 2013, 4). Boris Cyrulnik argumentoi, että yhteiskunta suhtautuu traumaattisista kokemuksista selviytyneisiin epäluuloisesti; toisin kuin väkivallan seurauksena kuolleiden, niistä selviytyneiden viattomuuttaan epäillään (Cyrulnik 1999, 11). Voisiko tämänkaltainen kollektiivinen narratiivi selittää kahtiajakoisuutta, joka leimaa väkivallan kokemuksiin suhtautumista ja kokemuksista puhumista? Liittykö opiskelijoiden haluttomuuteen puhua kokemuksista opinnoissa, oman ammatillisuuden kyseenalaistamisen pelkoa, pelkoa itsensä hoitamisen syytöksistä tai motiivien kyseenalaistumisesta?

Vahvan profession ja statuksen omaavat asiantuntijat, kuten Tommy Hellsten, Raisa Cacciatore ja Kari Uusikylä ovat kertoneet julkisesti omista lapsuudenaikaisista kaltoinkohtelun kokemuksistaan, ilman, että heidän ammatillisuutensa on tämän myötä kyseenalaistunut. He edustavat kaikki perinteisiä miehisiä professioita, jotka sittemmin ovat auenneet myös naisille. Sosiaalityöntekijät harvemmin profiloituvat valtakunnan asiantuntijoiksi vaan loistavat pikemminkin poissaolollaan julkisilla areenoilla. Emme juurikaan näe sosiaalityöntekijöitä osallistumassa yhteiskunnalliseen keskusteluun, vaikka olisivat sekä vaativan asiakastyön ammattilaisina, että yhteiskuntatieteilijöinä varsin päteviä siihen osallistumaan. Sosiaalityön vaitiolovelvollisuus on käytännössä laajentunut koskemaan ei ainoastaan asiakkaiden tietoja vaan myös työoloja, resurssi- ja johtamiskysymyksiä sekä työntekijöiden omia kokemuksia ja niiden merkitystä alalle hakeutumisessa. Sosiaalityöntekijöiden julkinen näkymättömyys kertoo minulle jotakin ammatti-identiteetin ja asiantuntijuuden suhteesta, jota itsereflektion puute tuskin vie parempaan suuntaan. Sosiaalityön asiantuntijuuden vahvistuminen hyötyisi omien kokemusten huomioinnista, sillä sosiaalityön asiantuntijuutta leimaa ”yleisyys”, jota ihmisyyttä mitä suurimmassa määrin on. Elämänkokemusten omistaminen samalla ylpeydelle ja empatialla, jota liitämme kokemusasiantuntija asiakkaiden tarinoiden kuulemiseen, tulisi leimata myös ammattilaisten ja opiskelijoiden kokemusten näkemistä. Aineistoni pohjalta ja edellä esitettyjen aikaisempien tutkimusten valossa näen, että väkivaltatyön koulutuksen tarjoaminen sosiaalityön opiskelijoille on välttämätöntä, niin

omien kokemusten käsittelyyn, kuin ammatissa toimimisen näkökulmasta. Omien elämäkokemusten tuottaman tiedon integroituminen osaksi ammatillista tietoa, tukee työssä jaksamista ja mahdollistaa aidon kumppanuussuhteen rakentumisen asiakastyössä. Vaikeat elämäkokemukset eivät ole uhka ja uupumisherkkyyttä lisäävä tekijä auttajille, silloin kun ne on hyväksytty osaksi omaa elämäntarinaa (Southwick & Charney 2012, 171).

Vuonna 2015 voimaan astunut Istanbulin sopimus velvoittaa väkivaltakoulutuksen tarjoamista ammattihenkilökunnalla, mikä voidaan tulkita velvoitteena tarjota sitä myös tuleville ammattilaisille. Viime vuosina yliopistojen ja Ammattikorkeakoulujen kurssitarjontaan on lisätty valinnaisia väkivaltaa käsitteleviä kursseja. Pidän tätä kehitystä positiivisena. Omien väkivaltakokemusten käsittely näiden kurssien sisällä ja yhteydessä on kuitenkin oletettavasti satunnaista, ellei olematonta. Tämän tutkielman sekä kansainvälisen tutkimuksen valossa voidaan esittää, että sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoilla on usein väkivaltakokemuksia elämänsä historiassaan ja näiden kokemusten huomiointi opintojen aikana olisi sekä tulevien ammattilaisten, että asiakkaiden näkökulmasta tärkeää (Postmus, Warrenner, McMahon & Macri 2011, 312-313).

6 POHDINTA

Ranskalainen neuropsykiatri Boris Cyrulnik (s. 1937), resilienssi käsitteen luoja, on elävä esimerkki ihmisen sisäisestä kyvystä ja voimasta selvitä ja vahvistua vastoinkäymisistä ja kärsimyksestä huolimatta. Cyrulnik menetti vanhempansa keskitysleirillä ja joutui kasvattivanhempiansa kaltoinkohtelemaksi, hänen tuli vaieta rankoista lapsuuden kokemuksistaan, minkä seurauksena hänen mielensä jakautui. Cyrulnik kuitenkin opiskeli psykiatriksi, parantui ja on tällä hetkellä Ranskan yksi arvostetuimpia psykiatreja ja opettaa Toulonin yliopistossa. Hän on omistanut pitkän uransa kaltoinkohdeltujen lasten ja traumatisoituneiden aikuisten auttamiselle. Cyrulnikin mukaan traumakokemuksista vaikeneminen on este resilienssiprosessin käynnistymiselle. Opiskelijoiden tarinat väkivallasta olivat satuttavien kokemusten jakamista kirjoitetussa muodossa (Cyrulnik 2005, 200). Olen valtavan kiitollinen kaikille niille, jotka vastasivat kyselyyni, jakoivat kokemuksiaan ja ajatuksiaan niiden vaikutuksesta alan valintaan.

Aineiston pohjalta nousi useita kysymyksiä, jotka jäivät askarruttamaan mieltäni. Erityisesti aineistosta välittynyt varovaisuus väkivaltakokemusten käsittelyä kohtaan on asia, jota

pohdin sosiaalityön arjen näkökulmasta. Sosiaalityössä asiakkaan kokemuksista ja niiden hyödyntämisestä kumppanuussuhteen ja horisontaalisen asiantuntijuuden yhteydessä keskustellaan vahvasti ja kuitenkin niinkin yleinen kokemus kuin väkivalta herättää opiskelijoissa varovaisuutta, jopa pelkoa. Arkipuheessa kokemusasiantuntijuuden käsitteen kautta pyritään mahdollistamaan asiakkaiden osallisuus esimerkiksi sosiaalityön kehittämisessä. Pidän ongelmallisena, mikäli kokemusasiantuntijuudella viitataan vain asiakkaan elämäkokemuksiin ja niistä nousevaan tietoon. Mikäli kokemustiedolle halutaan aidosti antaa yhtä merkittävä paikka tiedon tuottajana, kuin formaalille teoreettiselle tiedolle, tulisi ammattilaisten omille elämäkokemuksille antaa nykyistä vahvempi merkitys opiskeluvaiheessa. Vasta kun nämä kaksi asiantuntijuutta: praktinen eli kokemuksellinen ja teoreettinen tieto yhdistyvät ammattilaisessa itsessään, voidaan kestäväällä ja tasa-arvoisella tavalla kutsua asiakkaita kumppanuuteen ja jaetun tiedon tuottajiksi.

Kokemusasiantuntijuus keskustelusta puuttuu ammattilaisten kokemustiedon huomiointi ja hyödyntäminen tällä hetkellä kokonaan. Jos kokemustiedon tuottaminen on varattu vain asiakkaille, voidaan kysyä ovatko vaikeat elämäkokemukset varattu vain asiakkaille? Ammattilaisten omien kokemusten näkymättömyyden vuoksi pidän kokemusasiantuntijuuden käsitettä toisinaan varsin toiseuttavana. Simone de Beauvoir kirjoitti toiseudesta sukupuolen näkökulmasta vuonna 1949 julkaistussa teoksessaan ”Toinen sukupuoli” (Löytty 2005, 18). Kirjassaan hän nimeää naisen toiseksi. Myöhemmin toiseksi on nimetty sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia, yhteiskunnan marginaalissa eläviä ja maahanmuuttajia. Toiseudella leimataan mikä tahansa normista poikkeava tai vieras. (Melkas 2005, 165.) Toiseuden kautta ja avulla on kuvattu myös valtasuhteita, joissa toinen asettuu valtahierarkiassa toisen alapuolelle (em. 162–164). Toiseuttava toiminta sosiaalityön kontekstissa voisi esimerkiksi olla sitä, että ikävien ja vaikeiden asioiden kokijat ovat aina asiakkaita, ammattilaisten edustaessa kokemuksista irrotettua viranomaistietoa (Juhila 2012, 89; 96-97). Yksin asiakkaiden näkeminen esimerkiksi väkivallan kokijoina kyseenalaistaa mielestäni jaetun asiantuntijuuden idean (Kuronen 2004, 281). Väkivallan selviytymisen näkökulmasta empatia väkivallan kokijoita kohtaan on oleellista. Uhrien kohtaaminen empaattisesti on merkittävää mutta matka jatkuu uhriudesta kohti selviytyjää ja ylipääsijää (overcomer). Boris Cyrulnik kysyy, onko kuoleman porteilla olleella lupa tanssia ulos arkustaan? Hän näkee, että yhteiskunta

suhtautuu traumaattisten kokemusten ylipääsijöihin kriittisesti ja epäilevästi. Ikään kuin traumaattisen lapsuuden kokeneille olisi tarjolla vain uhrin rooli.

Mikäli väkivallan kokijoihin ja tässä tapauksessa opiskelijoiden omiin tai opiskelutovereiden väkivaltakokemuksiin suhtaudutaan kriittisesti, vaikenemista vaatiin ja nähden kokemukset haavoittavina, jossain muualla (terapiassa) käsiteltävinä, hoidollisina prosesseina, jotka altistavat epäammattillisella toiminnalle ja uupumiselle, koen asiakastyön olevan riskissä jäädä tehottomaksi. Asenne välittyy ilman muuta siihen, kuinka väkivallan kokeneita kohdataan ja kuinka heihin suhtaudutaan.

Jatkotutkimusta opiskelijoiden omien elämäkokemusten käsittelyn tarpeesta ja hyödyistä opintojen aikana tarvitaan. Itseäni kiinnostaa opiskelijoiden opinnoissa saamat valmiudet kohdata lähisuhdeväkivaltaa kokeneita asiakkaita, sekä asenteet väkivaltaa kohtaan yleisesti. Kokemuksellisen tiedon ja teoreettisen tiedon yhteensulautuminen opiskelijassa on varsin mielenkiintoinen kysymys, johon toivon tulevaisuudessa tartuttavan.

”Kun asiantuntijaksi oppimisen varhaisia vaiheita luonnehtii usein jommankumman tiedon muodon ylikorostaminen, näyttää korkeatasoiselle asiantuntijuudelle olevan tyypillistä näiden tiedon eri muotojen, formaalin ja praktisen tiedon, vahva integroituminen ja läheinen vuorovaikutus.” (Eteläpelto 1997, 97.)

KIRJALLISUUS

Ahlström, Nilla (2015) Kiintymyssuhteen merkitys trauman siirtymisessä yli sukupolvien. Teoksessa Suokas -Cunliffe, Anne (toim.): Häpeästä myötätuntoon. Näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen. 184-198. Helsinki: Kopio Niini Oy.

Aho, Päivi (1999) Haasteet ja asiantuntijuus sosiaalialan työssä. Helsinki: WSOY.

Alastair, Christie & Weeks Jennifer (1998) Life experience: A neglected form of knowledge in social work education and practice. Practice. Social Work in Action. Volume 10, 1998 - Issue 1. Pages 55-68. Published online: 01 Feb 2008.

Björklund, Katja (2010) Stalking and violence victimization among Finnish university students. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Connor, Pamela D., Nouer, Simonne S., Mackey, See-Trail N., Megan, Banet, S. & Tipton, Nathan G. (2012) Overcoming Barriers in Intimate Partner Violence Education and Training of Graduate Social Work Students, *Journal of Teaching in Social Work* 32:1, 29-45.

Cyrulnik, Boris (1999) *Resilience: How Your Inner Strength Can Set You Free from the Past*.

Cyrulnik, Boris (2005) *Talking of Love. How to Overcome Trauma and Remake Your Life Story*. London: Penguin Books.

Ellilä, Anu (2015) Trauma, psykoosi ja dissosiaatio. Teoksessa Suokas -Cunliffe, Anne (toim.): *Häpeästä myötätuntoon. Näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen*. 99-117. Helsinki: Kopio Niini Oy.

Ellonen, Noora (2012) Kurin alaiset. Lasten ja vanhempien välisten ristiriitojen ratkaiseminen perheissä. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 103.

Ellonen, Noora & Pösö, Tarja (2014) Hesitation as a System Response to Children Exposed to Violence. *International Journal of Children's Rights* 22 (2014), 730–747.

Ellonen, Noora & Piispa, Minna & Peltonen, Kirsi & Oranen, Mikko (2013) Exposure to Parental Violence and Outcomes of Child Psycho-Social Adjustment. *Violence and Victims* 28 (1), 3-15.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Eteläpelto, Anneli (1997) Asiantuntijuuden muuttuvat määritykset. Teoksessa Kirjonen, Juhani, Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.): *Muuttuva asiantuntijuus*. 85-101. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Euroopan unionin perusoikeusviraston FRA (2014) EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta Tutkimustulokset lyhyesti, 17-21.

Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110.

Felitti, V.J. et al. (1998) Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) American Journal of Preventive Medicine in 1998, Volume 14, 245–258.

Flinck, Aune (2006) Parisuhdeväkivalta naisten ja miesten kokemana. Väitöskirjatutkimus. Tampereen yliopisto.

Gergen, Kenneth (2003) Narrative, Moral Identity and Historical Consciousness: A Social Constructionist Account. Saatavana verkosto:

http://www.swarthmore.edu/Documents/faculty/gergen/Narrative_Moral_Identity_and_Historical_Consciousness.pdf . Haettu 15.5.2017.

Grotberg, Edith (1995) A guide to promoting resilience in children: Strengthening the human spirit. Early Childhood Development: Practice and Reflections Number 8. La Haya, Holland: Bernard van Leer Foundation.

Hakalehto-Wainio, Suvianna (2013) Lapsen oikeudet ja lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksessa. Teoksessa Hakalehto-Wainio, Suvianna & Nieminen, Liisa (toim.): Lapsioikeus murroksessa. 17-52. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Hautanen, Teija (2017) Vain vanhempien parisuhdeasia? Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. 121-137. Tampere: Vastapaino.

Helsingin Sanomat 28.10.2016: Masennusta ja stressiperäistä ahdistusta – mielenterveysongelmat vaivaavat kuntien sosiaalityöntekijöitä. Kotimaa. Saatavana verkosta: <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002927759.html>

Heinonen, Anna (2015) The Construction of 'Disciplinary' Violence Against Children - Social Workers', Police Officers' and Parents' Rationales. Oikeussosiologia ja Kriminologian väitöskirjatutkimus. Turun yliopisto.

Hiitola, Johanna (2015) Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa. Väitöskirjatutkimus. Tampereen yliopisto.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Honkatukia, Päivi (2017) Nuoret ja väkivalta. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. 324-338. Tampere: Vastapaino.

Honkatukia, Päivi (2008) Nuorena koettu seksuaalinen väkivalta selviytymisen näkökulmasta. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. 84-128. Tampere: Juvenes Print.

Husso, Marita (2003) Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Tampere: Vastapaino.

Inkilä, Jaana & Helminen, Mika & Kuosmanen, Taru & Paavilainen, Eija (2016) Moniammatillinen toimintamalli lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa. Janus 24 (1) 2016, 62–78.

Jokinen, Arja, Suoninen, Eero & Wahlström (2000) Miten tavoittaa auttamistyön ydintä? Teoksessa Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.): Auttamistyö keskusteluna – tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. 15-33. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arto (2017) Maskuliinisuus ja väkivalta. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. 36-50. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (2012) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Jyväskylä: Vastapaino.

Järvi, Kristiina (2016) Itsellä ei ole halua ryhtyä miksikään pikkupoliisiksi. Tutkimus lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamisesta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Keskinen, Suvi (2004) Katkokset ja jatkumot feministisessä sosiaalityökeskustelussa. Teoksessa Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. 19-45. Juva: PS-kustannus.

Koenen, Karestan C. & Widom Spatz, Cathy (2009) A Prospective Study of Sex Differences in the Lifetime Risk of Posttraumatic Stress Disorder Among Abused and Neglected Children Grown Up. Journal of Traumatic Stress, Vol. 22, No. 6, December 2009, 566–574.

Kumpulainen, Kristiina, Mikkola, Anna, Rajala, Antti, Hilppö, Jaakko & Lipponen, Lasse (2014) Positiivisen pedagogiikan jäljillä. Teoksessa Uusitalo-Malmivaara, Lotta (toim.): Positiivisen psykologian voima. 224-242. Jyväskylä: PS- kustannus.

Kunttu, Kristina; Pesonen, Tommi & Saari, Juhani (2016) Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 48.

http://www.yths.fi/filebank/4155-terveystutkimus_KOTT_1016_yths_final_uusi_web.pdf

Kuronen, Marjo (2004) Valtaistumista vai voimavaraistumista – Feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. 277-295. Juva: PS-kustannus.

Levine, Peter A. & Frederick, Ann (1997) Kun tiikeri herää. Trauma ja toipuminen. Alkuperäisteoksen Waking the Tiger-Healing Trauma pohjalta suomentanut Immo Pekkarinen 2008. Oulu: Ouluprint.

Lindqvist, Martti (1990) Auttajan varjo. Keuruu: Kustannusyhtiö Otava.

Lohtander, Erja (2006) Väkivalta työnä ja traumatisoitumisen riski. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. 136-143. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino.

Löytty, Olli (2005) Toiseuttamista ja tilakurittomuutta. Teoksessa Löytty, Olli (toim.): Rajanylityksiä tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen. 7-23. Tampere: Gaudeamus.

Marttala, Pia (2011) Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa Hannus, Mehtola, Natunen & Ojuri (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. 37-50. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Matikka, Johanna (2016) Vanhempien käyttämä kuritusväkivalta Suomessa tutkimusten valossa 2006-2016. Kandidaatintutkielma Tampereen yliopisto.

Meriluoto, Taina (2015) Tuumasta toimeen: Mitä osallisuus ja kokemusasiantuntijuus on arjessa? Teoksessa Meriluoto, Taina, Marila-Penttinen, Leena & Lehtinen, Essi (toim.): Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. 53-62. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Meriluoto, Taina & Marila-Penttinen, Leena (2015) Mikä osallisuus, mikä kokemusasiantuntijuus? Teoksessa Meriluoto, Taina, Marila-Penttinen, Leena & Lehtinen,

Essi (toim.): Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja.7-10. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Miriam, Kathy (1999) Violence against women / Book reviews: Pornography: The production of Inequality By Gail Dines, Robert Jensen and Ann Russo. November 1999, Vol. 5 No. 11, 1342-1362.

Molina Azorín, J., & Cameron, R. (2010). The application of mixed methods in organisational research: A literature review. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 8(2), 95-105.

Nelson-Gardell, Debra & Harris, Deneen (2003) Childhood Abuse History, Secondary Traumatic Stress, and Child Welfare Workers. *Child Welfare*. Jan/Feb 2003, Vol. 82, Issue 1, 5-26.

Nieminen, Ari (2014) Kokemustiedon määritelmä ja muodot – kohti uutta kokemuksen politiikkaa. Teoksessa Nieminen, Ari, Tarkiainen, Ari & Vuorio, Elina (toim.): Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 177. 14-27. Turku.

Nousiainen, Kevät & Pentikäinen, Merja (2017) Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä. Suomi alisuoriutujana. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. 51-67. Tampere: Vastapaino.

Nyberg, Ulla & Huisman-Laine, Birgitta (2015) Kokemusasiantuntija työntekijänä. Teoksessa Meriluoto, Taina, Marila-Penttinen, Leena & Lehtinen, Essi (toim.): Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. 64-68. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Näre, Lena (2008) Naisia loukkaava mainonta visuaalisena väkivaltana. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. 344-367. Tampere: Juvenes Print.

Ochs, Elinor & Capps Lisa (2001) *Living Narrative. Creating Lives in Everyday Storytelling*. London: Harvard University Press.

Ojuri, Auli (2006) Parisuhdeväkivalta ja turvakotien naistyö. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. 16-39. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino.

Ojuri, Auli (2004) Väkivalta naisen elämän varjona – tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäkulusta ja selviytymisestä. Väistökirja Lapin yliopisto. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino.

Oksanen, Atte (2008) Lapsuus ja satuttaminen kulutusyhteiskunnassa. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. 222-258. Tampere: Juvenes Print.

Oranen, Mikko & Keränen, Eija (2006) Lasten auttaminen. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. 63-83. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino.

Palsanen, Kati (2013) Yhteistutkiminen. Opas sosiaalityöhön. Soccan työpapereita 2013:3. http://www.socca.fi/files/2335/Yhteistutkiminen-opas_sosiaalityohon_2.0_Kati_Palsanen.pdf

Palu, Salli (2015) Lapsen vakava traumatisoituminen ja dissosiaation esiintyminen lapsella. Teoksessa Suokas -Cunliffe, Anne (toim.): Häpeästä myötätuntoon. Näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen. 216-232. Helsinki: Kopio Niini Oy.

Parente-Capková, Viola (2005) Nainen- kenen toinen? 1900-luvun alun uusi nainen sukupuolirajojen rikkojana. Teoksessa Löytty, Olli (toim.): Rajanylityksiä tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen. 142-161. Tampere: Gaudeamus.

Payne, Malcolm (2005) Modern Social Work Theory. London: Palgrave Macmillan.

Pessi, Anne Birgitta (2014) Myötätunto onnen lähteenä. Teoksessa Uusitalo-Malmivaara, Lotta (toim.): Positiivisen psykologian voima. 179-199. Jyväskylä: PS-kustannus.

Petrelus, Päivi (2004) Naistapaiset hoivaeettiset lähestymistavat sosiaalityössä. Teoksessa Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelus, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. 47-75. Juva: PS-kustannus.

Pihko, Helena (2012) Kaltoinkohtelun vaikutus aivoihin. Teoksessa Kivitie-Kallio, Satu & Söderholm, Annlis (toim.): Lapsen kaltoinkohtelu. 161-167. Helsinki: Duodecim.

Piispa, Minna & Heiskanen, Markku (2017) Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. 68-86. Tampere: Vastapaino.

- Pitkänen, Miia (2014) Sisarusten välinen väkivalta. Teoksessa Kovanen, Tuulia & Pitkänen, Miia (toim.): Rispektii. 36-51. Ensi- ja turvakotien liitto: verkossa http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/rispektii/#pid=1
- Postmus, Judy L., Warrener, Corinne, McMahon, Sarah & Macri, Lisa (2011) Factors that Influence Attitudes, Beliefs, and Behaviors of Students Toward Survivors of Violence. Journal of Social Work Education. Vol. 47, No. 2 / 2011, 303-319.
- Raijas, Riitta (2003) Seksuaalisen väkivallan trauma. Teoksessa Kaukonen, Martta (toim.): Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö. Selviytymiskertomuksia. 33-46. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rissanen, Päivi (2015) Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Miten tästä eteenpäin? THL – Työpaperi 20/2015.
- Ronkainen, Suvi (2017) Mitä väkivalta on? Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. 19-35. Tampere: Vastapaino.
- Ronkainen, Suvi (2008) Intiimi loukkaus ja haavoittuvuus. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. 43-83. Tampere: Juvenes Print.
- Ronkainen, Suvi & Näre, Sari (2008) Intiimin haavoittava valta. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. 7-42. Tampere: Juvenes Print.
- Rothschild, Babette & Rand, Marjorie L. (2010) Apua auttajalle, Myötätuntouupumuksen ja sijaistraumatisoitumisen psykofysiologia. Oulu: Kalevaprint Oy.
- Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo (2009) Sosiologia. Helsinki: WSOY.
- Sariola, Heikki (2014) Asennekyselyraportti ”Herra Koivuniemi pantu viralta”. Lastensuojelun Keskusliitto.
- Sinkkonen, Jari (2012) Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa Kivitie-Kallio, Satu & Söderholm, Annlis (toim.): Lapsen kaltoinkohtelu. 269-277. Helsinki: Duodecim.

Sosiaali- ja terveysministeriön Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma, Älä lyö lasta! 2010-2015 (2005) Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja STM 2010:7.

Sundström, Jessica (2009) Kunnia suomalaisten miesten väkivallassa. Teoksessa Tauro, Tanja & van Dijken, Marjo (toim.): Kunnia konfliktina: näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. 69-81. Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri.

Tampereen yliopisto (2016). Sosiaalityön tutkinto-ohjelman esittely kotisivuilla.

<http://www.uta.fi/yky/sty/esittely/index.html> viitattu 1.7.2017

Tuomi & Sarajärvi (2003) Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Uusivuori, Helena (2011) Tanssin jälkeen. Teoksessa Hannus, Mehtola, Natunen & Ojuri (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. 159-169. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Valkama, Kristiina (2003) Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö yhteiskunnallisena haasteena. Teoksessa Kaukonen, Martta (toim.): Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö. Selviytymiskertomuksia. 8-32. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vincent, Jane (1996) Why ever do we do it? Unconscious motivation in choosing social work as a career. Journal of Social Work Practice. Psychotherapeutic Approaches in Health, Welfare and the Community Volume 10, 1996, 63-69.

World Health Organization (2002) Väkivalta ja terveys maailmassa. WHO:n raportti. Teoksessa Krug, Etienne G. & Dahlberg, Linda L. & Mercy, James A. & Zwi, Anthony B. & Lozano, Rafael (toim.): Väkivalta ja terveys maailmassa. Lääkärien sosiaalinen vastuu Ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

LIITTEET

Liite 1 KIRJOITUSPYYNTÖ

Jaa oma kokemus, oma tarina väkivallasta

Hyvä sosiaalityön opiskelija. Keräämme pro gradu-tutkielmaa varten tietoa sosiaalityön opiskelijoiden henkilökohtaisista väkivaltakokemuksista. Oletko kokenut väkivaltaa, jos niin minkälaista (esim. henkistä, fyysistä, seksuaalista, uskonnollista, vainoa, kaltoinkohtelua, laiminlyöntiä)? Kenen taholta ja missä elämänvaiheessa? Koetko, että väkivaltakokemus on vaikuttanut jollain tavoin alan valintaan? Jos niin miten? Toivoisitko, että opintoihin sisältyisi ulottuvuuksia, joissa tarkastellaan opiskelijoiden henkilökohtaisia elämäkokemuksia ja niiden merkitystä auttamistyössä? Jos niin minkälaisia?

Kirjoituspyyntö on auki ajalla 1.3.-31.3.2017.

Käsittelen kaikki kirjoituspyynnöt ehdottoman luottamuksellisesti. Tutkimusraportissa ei julkaista viitetietoja, joista voisit tulla tunnistetuksi.

Lämmin kiitos ajastasi.

Liite 2 HAASTATTELULOMAKE

Minun tarinani väkivallasta

Hyvä sosiaalityön opiskelija, kerään pro gradu -tutkielmaa varten tietoa sosiaalityön opiskelijoiden henkilökohtaisista väkivaltakokemuksista. Oletko kokenut väkivaltaa, jos niin minkälaista (esim. henkistä, fyysistä, seksuaalista, uskonnollista, vainoa, kaltoinkohtelua, laiminlyöntiä)? Kenen taholta ja missä elämänvaiheessa? Koetko, että väkivaltakokemus on vaikuttanut jollain tavoin alan ja ammatinvalintaan? Toivoisitko, että opintoihin sisältyisi ulottuvuuksia, joissa tarkastellaan tämänkaltaisia opiskelijoiden henkilökohtaisia elämäkokemuksia ja niiden merkitystä auttamistyössä?

Kysely on auki 1.-31.3.2017

1. Sukupuoli *

- Nainen
- Mies
- Muu

2. Ikä**3.**

Minkälaista väkivaltaa olet kokenut (esim. henkistä, fyysistä, seksuaalista, vainoa, kaltoinkohtelua, laiminlyöntiä)? Missä elämänvaiheessa ja kenen taholta?

3500 merkkiä jäljellä

4. Toivoisitko, että opintoihin sisältyisi ulottuvuuksia, joissa tarkastellaan opiskelijoiden henkilökohtaisia elämäkokemuksia ja niiden merkitystä auttamistyössä? Jos niin minkälaisia?

3500 merkkiä jäljellä

5. Koetko, että väkivaltakokemuksesi on vaikuttanut jollain tavoin alan tai ammatinvalintaan?

- En
- Kyllä

6. Mikäli vastasit aikaisempaan kysymykseen "kyllä", kerro miten väkivaltakokemus vaikutti alan ja ammatinvalintaan?

3500 merkkiä jäljellä

7. Vastaukseni saa säilyttää tulevaa tutkimuskäyttöä varten? *

- Kyllä
- Ei

Lähetä

